

Ankara Üniversitesi
ZİRAAT FAKÜLTESİ

Yayın No : 1646
Dery. Kitab. : 421

EV İDARESİ II

II.Baskı

Prof.Dr.Emine GÖNEN

Prof.Dr.Meltem BAYRAKTAR

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Ev Ekonomisi Yüksekokulu

Ankara - 1996

16 Napier Lane
San Francisco, CA 94133
Tel: 415-989-2722
Fax: 209-821-7869
www.fineprint.com

Ankara Üniversitesi
Ziraat Fakültesi Yayımları No: 1440
Ders Kitabı: 421

EV İDARESİ II

II.Baskı

Prof.Dr.Emine GÖNEN

Prof.Dr.Meltem BAYRAKTAR

Ankara Üniversitesi Ziraat Fakültesi
Ev Ekonomisi Yüksekokulu

ANKARA
1996

I. BASKI 1988

II. BASKI 1996

ISBN 975-482-315-4

A.Ü.Ziraat Fakültesi Halkia İlişkiler ve Yayın Ünitesi 1995 - ANKARA

IÇİNDEKİLER

	Sayfa
ÖNSÖZ	
GİRİŞ	
1. AİLEDE KAYNAKLARIN YÖNETİMİ	1
1.1. Kaynak Tanımı.....	1
1.2. Kaynakların Sınıflandırılması	3
1.3. Kaynakların Özellikleri	17
1.4. Kaynak Tahsisinde Bazı Prensipler	22
1.5. Kaynakların Yönetimini Etkileyen Faktörler	24
2. İNSANSAL KAYNAKLARIN GELİŞTİRİLMESİ	31
2.1. İnsansal Kaynakların Yapısı.....	32
2.2. Hangi İnsansal Kaynaklar Geliştirilebilir?	33
2.3. İnsan Kapitaline Yatırım	40
2.4. İnsansal Kaynakların Yönetimi	41
3. ZAMAN YÖNETİMİ	44
3.1. Zaman Kavramı	44
3.2. Zamanın Algılanması	45
3.3. Kültür ve Zamanın Algılanması	46
3.4. Zaman Duygusu	47
3.5. Zaman Kullanım Kalıpları	49
3.6. Zamanın Yönetimi	51
4. EVLE İLGİLİ İSLERİN YÖNETİMİ	62
4.1. Evle İlgili İşlerin Yönetimini Etkileyen Faktörler	62
4.2. Evle İlgili İşlerde Kullanılan Kaynaklar	64
4.3. Evle İlgili İşlerin Yönetimi	67
5. EKONOMİK KAYNAKLARIN YÖNETİMİ	71
5.1. Ekonomik Kaynaklar	72
5.2. Ekonomik Kaynaklar Üzerinde Etkili Olan Faktörler	76
5.3. Ekonomik Kaynakların Yönetimi	78
6. ÇEVRESEL KAYNAKLARIN YÖNETİMİ	90
6.1. Fiziksel Çevre Kaynakları	90
6.1.1. Nüfus ve Çevre.....	90
6.1.2. Kaynak Kullanımı	91
6.1.3. Karar Verme ve Enerjinin Yönetimi	92
6.2. Sosyal Çevre Kaynakları	94
KAYNAKLAR	95

ÖNSÖZ

Çağdaş ev yönetimi, amaçlarla bu amaçların gerçekleştirilmesi arasındaki farkın kapatılmasına yöneliktir. Bireylerin ve ailelerin amaçlarına ulaşmaları ve değişikliklere uyum yapabilmeleri en geniş anlamıyla, yeni kaynakların yaratılmasını da içeren kaynak yönetimine bağlanabilir.

Birey ve aile, içinde yaşadığı sosyal ve fiziksel çevresinden soyutlanamaz. Bu nedenle, bireyin ya da ailenin amaçlarına ulaşması sahip olduğu insansal ve ekonomik kaynakların yanı sıra fiziksel ve sosyal çevresindeki kaynakların da yönetimini gerektirir.

Bu kitap, bireyin ve ailenin mutluluğunu yakından ilgilendiren kaynakların yönetilmesi ile ilgili bazı önerilerin yararlı olabileceği inancı ile yazılmıştır.

Mart 1996

GİRİŞ

Yönetim faaliyetini karmaşık hale getiren, bireylerin çok çeşitli amaçlara fakat sınırlı kaynaklara sahip olmalarıdır. Birey düzeyinde karmaşık olduğu düşünülen yönetim faaliyetinin, birden fazla bireyden oluşan aile için ne denli güç olduğu açıktır.

Aileler geçmişte kaynakların kuliği nedeniyle yönetime gerek duyarlarken bugün kaynakların ve bunların kullanım yollarının çeşitliliği nedeni ile yönetime gerek duymaktadır.

Ailelerin yönetimi gerektiren bir ünite olarak ele alınmasının bir çok nedeni vardır. Birincisi, ailenin bir işyeri ya da kurumdan farklı olarak üyelerinin aynı yerde yaşamaları ve üyeleri arasındaki yakın ilişkilerin varlığıdır. Ailenin yönetimi, her bir üyesinin amaçlarını gerçekleştirmek olduğu kadar ailenin ortak amaçlarının da gerçekleştirilmesini kapsar. Bu nedenle aileler amaçları, yönetime ilişkin problemlere yaklaşımı ve problemlere getirdikleri çözüm yolları yönünden diğer kurumların yönetim biçiminden farklı bir yönetimi gerektirirler.

İkinci neden, bir tek kimsenin grubun yönetiminden sorumlu olması yerine, ailede birbirile etkileşim halinde olan bir grubun her bir üyesinin yönetim faaliyetinde yer almasıdır.

Üçüncü neden, aile ve onun çevreleri arasındaki ilişkilerdir. Ailelerin çoğu çevrelerindeki kaynakların artırılmasında katkılarının olmadığı düşünürler. Oysa aileler, hem çalışma yaşamında hem de gönüllü faaliyetlerde yararlı olacak yeteneklere sahip, bilgili ve sosyalleşmiş bireyleri topluma kazandırmakla toplum kaynaklarına katkıda bulunurlar. Toplum da aile üyelerini saygı, statü ve prestij sağlama yoluyla ödüllendirir.

Ailelerin yönetimi gerektiren bir sistem olarak seçilmesinin diğer bir nedeni ailenin yönetim sistemini sürekli olarak geliştirmek isteyen

bireylerden oluşan bir grup olmasıdır. Değerler, amaçlar, standartlar, ihtiyaçlar ve kaynaklar yönetim sisteminin girdilerini oluşturur. Değerler, amaçlar ve standartlar kaynakların kullanım biçimini etkilerken kaynaklar da bunları şekillendirir. Ailede hangi kaynakların paylaşılacağı ve hangilerinin istek ve amaçların karşılanmasında kullanılacağına karar vermek yönetim işleminin önemli bir aşamasıdır. Kaynakların bilinçli ya da bilsiz kullanım bireyin, ailenin ve toplumun yaşam düzeyini belirler.

Bu nedenle ailelerin kaynaklarla ilgili kararlar verirken bu kararların çevre ve diğer insanlar üzerindeki etkilerini dikkate almalan gerekmektedir.

1. AİLEDE KAYNAKLARIN YÖNETİMİ

Yönetim, dinamik bir süreç olup, değişen koşullara uyumu ve koşulların değiştirilmesini sağlar. Yönetim fonksiyonları, amaçların belirlenmesi, kaynak kullanımının planlanması ve amaçları ulaşmak için planların uygulanması kapsamı.

Yönetim, yaratıcı bir yaşam için temel araçtır. Yönetimsel faaliyetler ve süreçler kaynakların etkili kullanılması yoluyla birey ve ailenin amaçlarına ulaşmasını sağlar ve yaşam dizeyini etkiler. Yönetim, bireylerin yaşamlarında olayları kontrol etmelerinde yardımcı olur.

Amaç yönelik faaliyet enerji, zaman, bilgi, beceri ya da masyeral kaynaklarının kullanılmasını gerektirir. Amaç ve yapısından ileri gelen ferahlıklar yönetimde başarılı bir sonuca ulaşmak için kaynakların kullanılma şeklini etkileyebilir. Amaçlara ulaşmak, problemlere çözüm bulmak, çeşitli durumların üstesinden gelmek için kaynakların nitelik ve nicelik yönünden tanımlanmasına gerek vardır.

1.1. Kaynak Tanımı

Ev yönetiminde kaynaklar, amaçların gerçekleştirilebilmesinde kullanılabilen değerlerdir. Bu tanımlama içinde yer alan, amaç, değer ve kullanılabilir içeriği kaynakların belirlenmesinde önemli rol oynadığından bunları ayrı ele alarak incelemek gereklidir.

Kaynaklar yoluyla amaçlar gerçekleştirilebilir.

Amaçlar, kaynak tanımında yer alan birinci kavramdır. Her ne kadar amacın genelde bireyin veya grubun arzu edebileceği herşey şeklinde tanımlanması mümkün ise de gerçekte mevcut kaynaklarla gerçekleştirilebilen amaçlar üzerinde kısıtlamalar bulunmaktadır.

Aynı şekilde başkalarının haklarına zarar vermeden veya zedelemeden ulaşabilecek olan bireysel amaçlar üzerinde de kısıtlamalar mevcuttur.

İstek ve amaç arasındaki farklılık şöyle açıklanabilir. İstekler daha

çok geçici dileklerdir. Amaçlar ise daha kalıcıdır, bilinçli olarak planlanabilir ve çoğunlukla da işeklere kıyasla gerçekçi niteliktedir. Bireyler arzu edebilecekleri tüm amaçları gerçekleştirmede serbest deñillerdir. Çünkü yasalar, bir kimseňin başkalarının hakları ile çatışan amaçları gerçekleştirmesini yasaklamıştır.

Bir kaynak kullanımından tatmin edici sonuç beklemiyorsa çeşitli alternatif kaynakların iyice saptanması, incelenmesi ve bilinçli olarak seçilen amaçların izlenme ve sonuçlandırmasında etkin şekilde kullanılması gerekecektir.

Kaynaklar kullanılabilir.

Kaynaklar, bireylerin gerçekleştirirdiği yaşam düzeyinin saptanmasında değerler kadar önem taşır.

Kaynakların bir kısmı kullanım yoluyla tüketilebilir, bazı kaynaklar da kullanıldıkça artar. Yetenek, deneyim, beceri ve bilgi gibi insanlı kaynaklar kullanıdıkça artan kaynaklara bir ömek teşkil edebilir. Ancak, tüketilebilir kaynaklar açısından hala bir sorun söz konusudur. Şöyle ki kaynakların kullanımını uzun vadeli amaçların gerçekleştirilmesi için gecikmenin mi yoksa bunları kısa vadeli bir amaç için kullanımının mı daha doğru olduğu tartışılabılır.

Kaynaklar birer değerdir.

Değerler, para, tasarruf, gelir veya paraya çevrilebilen bireysel mallar gibi, genellikle parasal açıdan düşünülür. Bu değerler ailelerin birey ve grup amaçlarını gerçekleştirebildikleri ekonomik kaynaklarını oluşturur.

Burunla beraber aileler, ekonomik değerlerden başka kaynaklara da sahiptirler. Kaynak tanımında kullanılan "değer" terimi sadece sahip olunan değerli mal, mülk anılarına gelmeyip aynı zamanda bireysel nitelik ve karakter özellikleri yani insansal kapital, çevresel özellikler ve amaçlara ulaşmada kullanılabilen ve ortaklaşa sahip olunan toplumsal ve ulusal kaynaklar anlamına da gelmektedir.

Burada insansal kapital olarak nitelendirileceğimiz bireysel

Özellikler, yetenekler, beceriler, deneyimler, bireye özgü nitelikler ve bireylerin fiziksel görünüşleri gibi özelliklerdir.

Toplumsal kuruluşlar, (parklar, alışveriş merkezleri, yollar ve yangından koruma olanakları gibi) bir toplumun vatandaşlarının hizmetinde olan değerleridir. Ulusal ve uluslararası kaynaklar, her birey ve ailenin yaşamını etkileyen önemli değerler arasındadır. Petrol ve diğer bazı doğal kaynakların külliği ulusal değerler üzerine büyük ölçüde dikkat çeken faktör olabilmektedir. Uygarlık, yaşamı sürdürmek için fiziksel çevreye müdahale ettiğçe, çevresel kaynaklar da giderek önem kazanmağa başlamıştır. Örneğin; motorlu taşıtların çalıştırılması için yeterli petrol, evleri aydınlatmak için enerji ve ulusun yaşam biçimini destekleyen ürünlere yapan fabrikaları yeterli ham maddelerin sağlanması gibi.

Kısaca kaynaklar değer olarak tanımlandığında sadece para, ev, araba araçlar gibi ekonomik kaynakların değil, aynı zamanda insan potansiyeli, tıreyisel karakter özellikler, toplumsal kuruluşlar ve kaynaklar, çevresel nitelikler ve doğal kaynakların da düşünülmesi gerekmektedir.

1.2. Kaynakların Sınıflandırılması

Kaynakların sınıflandırılması, amaçlara ulaşmak için kullanılabilecek kaynakların miktarı ve türleri hakkında bilgi sahibi olmayı sağlar.

Birey ve aile kaynaklarını bilinçli olarak artırma, bunların yönetim işlemine uygulanmasını açıklama ve amaçların tammini için kullanılmasını değerlendirme çerçevesiyle çok sayıda yönetim uzmanı, sınıflandırma için çeşitli sistemler önermişlerdir. Kaynaklar genellikle benzer sayılmalara karşı her sistem, kaynakların farklı bir özelliğine önem verir. Bu özellikler arasında, kaynakların kökeni, bunların fonksiyonları, çevrenin özellikleri, insansal ve insansal olmamaları ya da kaynakların ekonomik olup olmamaları sayılabilir. Bugüne dekin tek bir sınıflandırma sistemi yönetim uzmanlarının kabul edilmiş değildir. Bu da kaynak teorisinin hala bir tartışma aşamasında olduğunu göstermektedir.

Klasik ekonomistler, emek, toprak ve kapitali mülteşebbisin esas kaynakları olarak kabul etmişlerdir. Son zamanlara kadar zaman, enerji ve para ailelerce yönetilen başlıca kaynaklar olarak görülmekle beraber insansal, toplumsal ve çevresel kaynakların kullanımına daha fazla önem verilmesine doğru bir eğilim başlamıştır. Bazi kaynaklarla ilişkili çoğanlıkla diğer kaynakların araştırılmasına yol açmıştır.

Gross, Crandall ve Knoll kaynakları; İnsansal ve insansal olmayan kaynaklar, ekonomik ve ekonomik olmayan kaynaklar ile aile sistemi ve çevresindeki kaynaklar olarak 3 grup altında ele almışlardır.

İnsansal ve insansal olmayan kaynaklar

Bu sınıflandırma kaynağın yapısını belirler. İnsansal kaynaklar, bireysel özellikler ve yetenekler ile zaman gibi diğer kaynaklar kapsar. Ancak bireyin bu kaynakları bağımsız olarak kullanması söz konusu değildir. Bireyin dışındaki insansal olmayan kaynaklar ise ailenin sahip olduğu ve aile tarafından kontrol edilen, yararlanılan kaynaklardır. Zaman, birey yaşamını sildirirse de sürdürmese de var olacagına göre, insansal olmayan bir kaynak olarak görülebilir.

Kaynakların, insansal ve insansal olmayan şeklinde grupperlendirilmesi, insansal kaynaklar içinde çok az tanınan birçok kaynağı önemini artırmaktadır.

Yetenekler kadar bekentiler de ailelerin amıçlarına ulaşmasında yararlı olabilir. Hafıza içinde birkaç günde mentisinde etin yer almamasına aile üyelerinden olumsuz bir tepki gelmemesi, sınırlı bir gelirle yeterli ve dengeli beslenme sağlatmaya çalışan bir ev kadını için büyük değer teşit. Ev kadını, ucuz yiyeceklerin planlanması bilgi gibi bazı insansal kaynaklarından yararlanır. Yeterli beslenme bilgisi ve ihtiyaç duyulan besin öğelerini ucuz kaynaklardan sağlamaya becerisi, ev kadınının görevini kolaylaşıracaktır. Aile üyelerinin sahip oldukları kaynaklar fiziksel becerilerden (evin temizlenmesi gibi), sosyal becerilere kadar (korukları ağırlamak gibi) uzanan geniş bir alanı yayılır. Gözlem yapma yeteneği, bireyin diğer bir çok kaynağı görmesini ve bunlardan yararlanmasını sağlayabilir.

İnsansal kaynaklar hem bağımsız hem de birbirile ilgisi içindedir. Artan bilgi düzeyi, bireyin kendisine olan güveninin artmasını veya risklerden daha fazla haberdar olmasını sağlar. İnsansal kaynaklar daha ileri bir sınıflandırmaya bireysel ve bireylerarası olarak ele alınabilir. Bireysel kaynaklar bireye ait olanlar, bireylerarası kaynaklar ise, iki ya da daha fazla sayıda bireyin etkileşiminin sonucu olarak var olan kaynaklardır.

Ortaklık, bir insansal kaynak olarak birkaç bireyin etkileşiminin gerektirdiğinden bireylerarası bir kaynaktır. Ancak tüm etkileşimlerin bir kaynak olduğu söylememez. Bireylerarası güvensizlik bir kaynak olmaktan çok bir baskı olabilir.

Para, insansal olmayan kaynakların en önemli olarak, şu anda veya gelecekte ailelere sans alma yetkisini sağlar. Ailenin sahip olduğu materyal mallar kompleks bir yapıdadır ve değişiklik gösterebilir. Sahip olunan kitaplarından içinde yaşamlan ev ve yiyeceklerde kadar herşey ailenin sahip olduğu mallardır. Bunlar yeni malların eklenmesi ile sürekli bir değişim gösterir.

Ekonominik ve ekonomik olmayan kaynaklar

İkinci önemli sınıflandırma, kaynakların ekonomik ve ekonomik olmayanlar olarak ayrılmıştır. Geçmişte, yalnızca amaçlara ulaşmada yararlı olan değerler ekonomik kaynak olarak dileyinilliirdi.

Ekonominik kaynaklar, transfer edilebilen, ölçülebilen ancak kit olan kaynaklardır. Ekonomik kaynaklar tüketimden çok üretim ve dağıtımla ilişkili amaçlara ulaşmak için kullanılır. Ekonomik teori, tüketim için gerekli zamanı çok az önem vermiştir. Ailenin bazı üretim faaliyetleri ekonomik kaynaklar olarak değerlendirilmemektedir. Örneğin, ev kadınının evdeki üretiminin ekonomiye katkısı, birey başına düşen mili gelrin hesaplanması dikkate alınmamaktadır. Bu nın sonucu olarak da üretilen mal ve hizmetlerin ölçülerinde güçlükler ortaya çıkmaktadır.

Ekonominik ve ekonomik olmayan kaynaklar arasındaki farklılığı:

gösteren diğer bir ölçü özelleşme ya da bireysel olmadır. Ekonomik kaynaklar özleşmemiş kaynaklar olup herhangi bir kimsenin işeği ile ahlak sınırları içinde ve yasal olarak kullanılabilir. Ekonomik olmayan kaynaklar özleşmiş olup başka bir amaç için kullanılamaz, satılamaz ve değiştirilemez. Genellikle, bir kimse kendisine ait para gibi ekonomik bir kaynağın bir başkasına verdiğide kendi birikimi azalacaktır. Öyleyse aynı durum ekonomik olmayan kaynaklar için geçerli değildir. Örneğin, bir başkasına verilen sevgi çoğunuğu veren için bir kazançtır. Ekonomik olmayan kaynak değişiminde bireylerarası etkileşim, ekonomik kaynakların değişiminden daha önemlidir.

Ekonomik olmayan kaynaklar, ekonomik olanlara göre sınırsız ve özleşmiş ancak transfer edilemeyen ve kolaylıkla ölçülemeyen özelliktedir. Bunlar, özellikle tüketim ile ilgili amaçlara ulaşmadada katkıda bulunabilir. Ekonomik kaynakların bazı amaçlara ulaşmadada yarar sağlamaası, ailenin ekonomik olmayan kaynakları birlikte değerlendirmesini gerektirebilir.

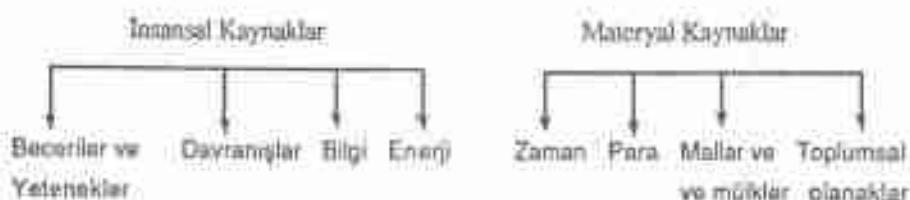
Aile sistemi ve çevrelerindeki kaynaklar

İnsanların karşılıklı etkileşiminden ibareti olması nedeniyile aile sistemi, sadece insansal kaynakları içerir. Aile sistemindeki tüm kaynaklar birbiriley çok ilişkili olduğundan bunları ayırmak güçtür.

Hanehalkı çevresi büyük ölçüde ailenin direkt kontrolü altındaki insansal olmayan kaynakları kapsar. Mobilyalar, dekoratif objeler ve ekipman hane haliçi çevresindeki kaynaklara örnektir. Araba, telefon, televizyon, radyo, yakın ve geniş çevreyle iletişim ve etkileşime imkan veren hanehalkı çevresindeki kaynaklardır. Aileler geniş çevrelerinden reklamlar, posta servisleri ile ulaşım olanakları gibi kaynaklara sahiptirler. Yüksek öğrenim ve iş olanakları diğer önekleri oluşturur.

Çevrelerdeki kaynaklar, kullanılmadıkları sürece ailelerin amaçlarına ulaşmalarına bir katkıda bulunamazlar. Örneğin, birçok tüketici şikayetlerini bildirecekleri kuruluşların olup olmadığını bilincinde değildir.

Nickel ve Dorsey, kaynakları insansal ve insansal olmayan kaynaklar (materyal) olarak sınıflandırmışlardır (Şekil 1). İnsansal kaynakları insanın benliğinde bulunan kaynaklar olarak, başka bir deyişle yetenekler ve beceriler, davranışlar, bilgi ve enerji olarak tanımlanmışlardır.

Şekil 1. Aile kaynakları (Nickell-Dorsey)

İnsansal olmayan (materyal) kaynakları ise bireyin dışında bulunan ancak aile tarafından kontrol edilen, kullanılan veya sahip olunan kaynaklar olarak saptamışlardır. Örneğin; zaman, para, mülk ve toplumsal olanaklar gibi.

Liston, amaçların gerçekleştirilemesindeki yönetim çabasıyla ilişkili 8 ana kaynak çeşidinin iki başlık altında (özel ve genel) sınıflandırmasını önermiştir (Şekil 2).

Şekil 2. Özel ve genel kaynak sınıflandırması

Bu kaynak sınıflandırmasına göre mekan (alan), zaman, doğal çevre ve kültürel çevre genel sınıfılandırmaya girer. İnsansal kaynaklar, toplumsal olanaklar, mülk ve belli bir zaman periyodundaki gelir ise

Özel kaynak kabul edilmektedir. Liston kaynağı, bir amacın gerçekleştirilmesinde araç olarak kullanılabilen bir objenin, bireyin ya da durumun özellikleri olarak tanımlar.

Bu sınıflandırma çerçevesinde genel bir kaynak olarak zaman, saat zamanı, biyolojik zaman, algılanan zaman ve zaman süresi veya sürecini gösterir. Başka bir genel kaynak olarak mekan (alan) ise sosyal ve fiziksel mekan olduğu kadar algılanan ve ölçülen bir mekanı temsil eder. Belli bir zaman periyodu içindeki gelir ve mal-mülk (taşınmaz mallar, dayanıklı tüketim malları gibi) bu sisteme göre özel kaynaklar olarak düşünürlür. Grup üyelerinin insansal kaynakları ve toplumsal olanaklar da özel kaynaklar tanımına girebilir.

Bu durum kaynak sınıflandırmasına yeni bir yaklaşımdır. Kendine özgü özellikleri ise basit olup, toplumsal olanakları önem vermesi ve grup üyelerinin insansal kaynaklarını, doğal ve kültürel çevre sınıflandırmasını dikkate almıştır. Liston, bu sınıflandırmayı yaptığı sırada enerjiyi sınıflandırma konusunda kesin bir fikri yoktu. Ancak enerjiyi diğer bir çok kaynak içinde gerçek bir kaynak olarak kabul ediyordu, dolayısıyla enerjiyi kaynak kompleksinin ayrı ve tek bir bütünlük olarak sınıflandırmada tereddütte düştü.

Ekonomin kaynaklarının toprak, emek ve kapital felsefesini kullanan Rice, ailede mevcut kaynakları, insansal, fiziksel ve psikik kapital olarak sınıflandırmıştır (Şekil 3).

<u>İnsansal Kapital</u>	<u>Fiziksel Kapital</u>	<u>Psikik Kapital</u>
-Teknoloji	-Gelir	İnsan ve fiziksel
-Kapasite	-Satın Alma Gücü	kapitalın sarfedilemesinden
-Motivasyon	-Elastik Gelir (Kredi)	süphelenme tamam derecesi
-Zaman	-Mülk ve Dayanıklı Mallar	
	-Toplumsal olanaklar	

Şekil 3. İnsansal, fiziksel, psikik kapital kaynak sınıflandırması

Geniş anlamlıyla kapital terimi bir amaca ulaşmada kullanılan veya kullanılmaya hazır değerlerin çeşidi anlamına gelmektedir. Bu sisteme göre insansal kapitalın öğeleri ise teknoloji, kapasite, motivasyon ve zamandır. Teknoloji ise hem üretim, hem tüketim teknolojisi olup, grubun her üyesinin becerileri, yetenekleri, bilgisi ve bu niteliklerin işlev yapmış eğitim, öğretim ve bireylerarası çevreden oluşur. Motivasyon ise hareket etme gücünü yanı enerjiyi kapsar.

Fiziksel kapital de gelirin miktar ve türkili, aynı zamanda şanti alma gücü, elastik gelir (kredi), varlık (sitenin mallık ve dayanıklı malları) ve toplumsal olanaklardan (öğretim ve eğitim hizmetleri, dinlenme ve eğlendirme) oluşur.

Psişik kapital, insansal ve fiziksel kapitalin sarfedilmesinden sağlanan tammin derecesi olup öncern tasır. Çünkü tüm aile tiyelerinin tammin olması için gerekli diğer kaynakların miktar ve nitelğini düzenler.

Son zamanlarda doğal kaynaklardaki kışkırtıcı, yönetim ve kaynak sınıflandırmasına ekolojik açıdan bir yaklaşım da gerektirmiştir. İnsan ekolojisi bireyler ile bireylerin ekonomik, sosyal, politik ve fiziksel çevreleri arasındaki mekansal ve zamansal ilişkilerin bir etüdünden oluşur.

Bresler'in açıklamalarına göre ekolojistlerin esas ilgileri şu üç soruya verilen yanıldır. Çevre bireyleri nasıl etkiler? Birey çevresini nasıl etkiler? Bireyler yaşadıkları çevre içinde birbirlerini nasıl etkiler?

Steidl'a göre çevre sosyal, fiziksel ve biyolojik olmak üzere üç elementten oluşmaktadır (Şekil 4).

Sosyal Çevre	Fiziksel Çevre	Biyolojik Çevre
Sosyal kurumlar	İnsan yapımı objeler	İnsan
Ekonominik kurumlar	Daha az somut olan çevreler	Diger canlılar
Siyaset kurumları	Doğal somut çevreler	

Şekil 4. Kaynakların ekolojik sınıflandırılması

Çevrenin sosyal öğeleri arasında sosyal kurumlar (ülke, toplum ve aileler, gelenekler ve normları kapsayan diğer kültür kurumları), ekonomik kurumlar (iş, sanayi, bankalar gibi) ve siyaset kurumlar (çeşitli parti organları ve hükümet kuruluşları gibi) yer alır.

Fiziksel öğeler ise, giyim, mobilya, araç, gereç, konutlar gibi insan yapısı objeler hava, ışık, ses, sıcaklık, nem ve atmosfer gibi daha az somut olan çevreler, toprak, arazi ve yağmur gibi doğal somut çevrelerden oluşur.

Çevrenin biyolojik öğeleri fizyolojik, anatomi, davranışsal, psikolojik olmak üzere, insan, hayvan, böcekler, mikroplar ve virüsler gibi diğer canlılardır.

Steidl'a göre yakın çevrede nitelik, yakınlık ve kapsam açısından ailenin kontrolü için daha fazla potansiyel (olanak) bulunur.

Çalışma yaşamı, birey ile onun ara çevresi arasında başlıca ilgi noktasını teşkil eder. Ara çevrede aile veya birey yönünden değişiklik için daha az olanak bulunduğuundan yönetimsel adaptasyon gereklidir. Bireyler uydularla yapılan televizyon yayınıları dışında uzak çevreye de daha seyrek etkileşim halinde olurlar.

Deacon ve Firebough, kaynakları insansal ve materyal kaynaklar olarak sınıflandırmışlardır. İnsansal kaynaklar, ihtiyaçların karşılanmasıında bireylerin sahip olduğu tüm bireysel özelliklerdir. Bilgi, insan enerjisi, sağılık, psikomotor, beceri, zihinsel yetenekler ve zaman insan-sal kaynaklarının kapsamına girer. Zihinsel yetenekler, bilgi, anlama ve kavrama, uygulama, sentez ve analiz etme ve değerlendirmeyi kapsar.

Materyal kaynaklar, bireyin dışında bulunan ve ihtiyaçları karşılamada kullanılan tüm kaynaklardır. Bunlar doğal ve işlenmiş tüketim malları, komer, hanehalkı kapitalı, enerji, para ve yatırımlardır.

Duyusal kaynaklar, bireylerarası etkileşim açısından bir kaynak oluşturur. Sevgi ve saygı göstermek gibi.

Psikomotor yetenekler, zihinsel uyarılara gösterilen fiziksel tepkilerdir. Psikomotor ve zihinsel kaynakların her ikisi de yeni bir ürünle ilişkili görevlerin yerine getirilmesinde yardımcı olur.

Bir ailenin insan kapitalı, insansal kaynakların tümüdür. Ekonomistler insan kapitalini gelecekteki geliri etkileyen insan kaynakları olarak tanımlamaktadır. Eğitim insan kapitaline yapılan en büyük parasal yatırımı oluşturursa da beslenme ve hizyosel bakım yoluyla aile sağlığını geliştirmeye de insan kapitaline önemli katkıda bulunur. Örgün eğitim kadar, yaygın eğitim de bireylerin birçok ihtiyaçlarını karşılamak için kapasitelerini artırabilir.

Her bir sınıflandırma sistemi ailelerin amaçlarına ulaşmalarında özel kaynaklarının daha fazla farkına varmalarında yardımcı olur. Bu nedenle beraber günümüzde bu sistemlerden herbirinin pratikte sınırlı uygulama alanları olduğu ya da kaynakların sınırlı özelliklerine gereğinden fazla önem verdiği düşünülmektedir. En uygun sınıflandırma sistemi, kaynakları berbir sınıflandırma sistemindeki en iyi elementlerin akıcı ve yararlı yanlarını seçip alan bir yaklaşım içinde birleştirmektir. Bu tip bir sistem yönetimi için mevcut kaynakların çeşitliliği konusunda bilinci artırr. Dolayısıyla pek çok birey ve ailenin arzuladıkları yaşam biçimlerine ulaşmalarındaki tatmini de artırabilir. Bu sisteme göre kaynaklar insansal kaynaklar, ekonomik kaynaklar ve çevresel kaynaklar olmak üzere 3 büyük grup altında toplanmaktadır (Şekil 5).

1. Insansal kaynaklar

İnsansal kaynaklar zihinsel, duygusal, psikomotor ve zamanlı kaynaklar olmak üzere tekrar 4 alt kategorise ayrıılır.

Zihinsel Kaynaklar

Bu kaynaklar sınıflandırma yönünden zihinsel yetenekler olarak tanımlanlığından bireye veya bir grup oluşturan bireylere ilişkindir. Bu tür zihinsel özellikler olup pratikle elde edilen bilgiyle de ilişkilidir. Yetenek, zeka, yargılama, özellikler, amaca yönelme, uyum sağlamak gibi insansal özellikleri kapsar.

Duygusal Kaynaklar

Düşünme ve muhakemeden ziyade heyecan ve duygularla ilgili insansal özellikler duygusal kaynakları oluşturur. Bu özelliklere bir

Kaynakların Sınıflandırılması	Bazı Öneklər
1. İnnatlı Kaynaklar Düzenli kaynaklar	Doğal Yerleşme Algılama Varlığı Girişinde bulunmak Uyum sağlama
Duygunlu kaynaklar	Tutumlar Güven Zevk
Pekətməsi kaynaklar	Enerji Çəlumca algıları Düdüklər yaxaböyü Çocuk təkənini bəsərlisi
Zəmənnəli kaynaklar	Saat zamanı Hil Pekətliyik zamanı
2. Ekonomik Kaynaklar Geliş	Məqsəd Hisse senetleri Emalı Sənədi
Vərlik	Səhəb olunan er, mobilyalar, arobalar
Sosyal yardımçılar	Əməkçi Emekdälik
Kredit	Nakit para Təkalluf məsələləri
3. Gəvənəli Kaynaklar Fizikal şəhər Doğal sənət şəhər	Təpək mineraler Bütür.
Sənət olmayaç şəhər	Hava, şəhər, aləm
Yükən şəhər	Çəlumca alım Kəndlik daşın
Gəsəyl şəhər Gəsəyl kumumlar	Çəkindəlik və qərriyə adət, təqdim
Ekonomik kumumlar	Məğazalar, Super market
Politik kumumlar, Hökumətlər	Hökumətlər, seqmə hakkı
Toplumsal olunaklırlar	Yasalar, Polis, su; kanalizasyon sistemi, itləyiş, xəməli, pendar, eğlənmə və dini ləğvə yeri

Şekil 5. Disiplinlerarası sisteme göre kaynakların sınıflandırılması

Örnek olarak ilgi, takdir, sadakat, zevk, sabır, hoşgörü, dostluk, iştan duyulan tatmin sayılabilir.

Psikomotor kaynaklar

Yetenekler ve becerilerin geliştirilmesinde kas faaliyeti ve mental işlemler, psikomotor kaynaklar yoluyla birleşir. Bu kaynaklar bir işi başarma yeteneğini, faaliyeti yapmadaki ustalık ve maharet ile birleştirir. Bu da genellikle bir fiziksel çabayı gerektirir. Psikomotor kaynaklara örnek olarak enerji, canlılık, koklama, görme, iletişim becerileri ve davranışlar gösterilebilir.

Psikomotor kaynaklar özellikle evin yönetiminde ve aile üyelerinin bakımında yararlıdır. Kıyaslayarak alışveriş yapma, araba kullanma, ilk yardım gibi beceriler tümüyle psikomotor kaynaklardır. Psikomotor kaynakların analizi zihinsel ve duygusal kaynakları kıyasla daha kolaydır. Çünkü faaliyet esnasında gözlenebilir ve kullanımlarından hemen sonra değerlendirilebilir.

Psikomotor kaynaklar aynı zamanda iş yaşamında da son derece yararlıdır. Daktilo yazma, muhasebe, dosyalama, makina kullanımı, iş sırasında denetim, yemek liste hazırlama, yemek pişirme ve diğer pek çok faaliyet psikomotor kaynaklar olarak sınıflandırılır. Çünkü bunlar hem kas, hem de zihinsel faaliyetleri içerir.

Zamanlı kaynaklar

Bu sınıflandırma sisteminde zaman bir insansal kaynak olarak kabul edilmektedir. Herkesin eşit miktarda sahip olduğu yıldızların hareketine göre işleyen saat zamanı ile değil aynı zamanda bireyin zaman akışını algılamaya ilişkin kendine özgü yöntemleri ile de ilişkilidir. Algılanan zaman, faaliyetten duyulan tatminle son derece ilişkilidir. Zaman süresi ve sıralamasının, evle ilgili işlere ait zaman planlamasının etkinliği ile de ilişkisi bulunmaktadır. Bireyler zaman akışını ölçme veya bir faaliyetin alacağı zaman miktarını tahmin etme yetenekleri yönünden

farklılık gösterir. Algılanan zaman ya da bireyin farkında olduğu zaman parçası bazen psikolojik zaman olarak adlandırılır. Bazı kişilere göre bir dakika birkaç saniye anlamına gelebilir. Faaliyetle çok fazla ilgilenen bazılarına göre de bir dakika birkaç saat anlamına gelebilir. Bu zaman türünde saat zamanının bazı durumlarda daha yavaş, bazılarında daha hızlı geçtiği görülür. Tüm bireyler için değişmeyen (sabit) miktarda bir kaynak olması saat zamanının tek özelliğidir.

Biyolojik zaman belirli bedensel olayların dönüşümlü (devri) olupunun farkında olmaktadır. Biyolojik zaman takribi ve günlük dönüşümlü ritimler olarak bilinir. Vücudun takribi ritim halsizlik ya da yorgunluk periyodları, uyamılık devreleriyle ilişkilidir. Günlük dönüşümlü ritimler günün belirli saatlerinde hissedilen açlık duygusuya ilişkilidir. Bunlar yönetilebilir olnaları nedeniyle kaynak olarak kabul edilmeskedir.

2. Ekonomik kaynaklar

Bu sınıflandırma şemasına göre, ekonomik kaynaklar, para geliri, yan gelirler elastik gelir, para ve mal varlığını içerir.

Para geliri

Bu kaynak kapital ya da emekten elde edilen parasal menfaat ya da kazanç olarak tanımlanır ve sadece birey ya da ailenin tüm parasal girdi miktarını içermekle kalmayıp aynı zamanda onun özelliklerini, aileye aksiliklerini da içerir. Bahşisler, işyeri ikramiyeleri, telif ücretleri, aylık ücretler (maaş), komisyonlar, faiz, hisse senetleri, emekli ödenekleri gibi gelirler parasal gelir kaynaklarındır. Buna karşılık tasarıflar ve yatırımlar parasal varlıktır.

Sosyal yardımlar

Bu kaynaklar işin sonucu olarak mallar ve hizmetlerden elde edilen avansajlardır. Ancak parasal gelir bunun dışındadır. Çalışana sağlanan menfaatlerin tipik bir örneğini nbbi bakım hizmetleri, hastane

Ücretlerinin ödemesi, yaşam sigortası, ücretli izin ve emeklilik fonu gibi menfaatler oluşturur.

Kredi (Elastik gelir)

Kredi kullanımının gittikçe artması ve nüfusun büyük bir bölümünün satın alma gücünü artırması potansiyeli nedeniyle, kaynakların bu sınıflandırması da kendine özgü bir kategoriye sahiptir. Kredi vadeli ödemeler yoluyla artan cari satın alma gücü olup sadece uzun vadeli taşınmaz malları değil, aynı zamanda çeşitli kumaş vb. gibi mallar ile hizmetlere ilişkin kısa vadeli ödeme şekillerini de içerir.

Para ve mal varlığı

Ekonomin kaynaklarının son alt kategorisi para ve mal varlığıdır. Bir kaynak olarak para ve mal varlığı, tahvil vb. ile eldeki değerler, taşınmaz mal ve gelir getiren diğer mallar, tüm dayanıklı tüketim malları, ev ekipmanı, mobilyalar ve grup üyelerinin sahip olduğu bireysel malların bileşiminden oluşur. Para ve mal varlığı sadece o anda elde mevcut olan değil fakat aynı zamanda ailenin ileriye dönük varlık kalibıyla da ilişkilidir.

3. Çevresel kaynaklar

Çevresel kaynaklar fiziksel ya da sosyal olarak sınıflandırılır. Fiziksel çevre kaynakları, doğal somut çevreler ve daha az somut çevreler olarak iki tip çevre içerir. Doğal somut çevreler toprak, arazi, yağımur, madenler gibi dokunma duygusu ile algılanabilen çevresel öğelerden oluşur. Somut olmayan çevreler ise havâ, ışık, ses, ısı ve nem gibi ölçülebilin öğeleri kapsar. Somut olmayan çevrelerden bir kısmı işitilebilir (ses gibi), bir kısmı ise niteliği bozulduğunda görülebilmeyle beraber (kirli havâ), niteliğinin yüksek olması halinde nisbeten görülmeyebilir (temiz havâ).

Sosyal, ekonomik, politik kurumlar ve toplumsal olanaklar, sosyal çevre kaynaklarını oluşturur.

Bu sınıflandırma sisteminde sosyal kurumlar birlikte çalışan insan etkileşim sistemleri olup bireyin değerleri, standartları, normları, alışkanlıkları, ırşları, adetleri ve amaçlarını etkiler. Nükleer (çekirdek) aile ve geniş aile çevreleri, arkadaşlar ve dostlar ile toplum, ulus ve dünya organizasyonları örnek olarak verilebilir. Birleşmiş Milletler Teşkilatı, amacı kısmen politik de olsa bir sosyal organizasyon olarak kabul edilebilir. Buna karşılık okullar ve diğer eğitim kurumları ise toplumsal olanaklar ve hizmetler kategorisine uygun düşmektedir.

Ekonomik kurumlar topluma satın almak, kiralamak ya da kullanmak üzere mal ve hizmet提供的 bireylere iş alım açan ve kapital yaratım olanakları sağlayan iş ve endüstri kuruluşlarıdır. İş ve endüstri, mağazalar ve alışveriş merkezleri, bankalar ve diğer finans kurumları, taahvil piyasası ekonomik kurumlar olarak sınıflandırılır.

Politik kurumlar, idari ve yerel düzeyde bireyin davranışını etkileyen hükümet yapısı, sistemleri ve uluslararası hükümetlerle ilgili tüm yasalar nedeniyle oluşur.

Toplumsal olanaklar, kurum ve kuruluşlar, iş çevreleri ya da devlet tarafından sağlanan polis, itfaiye, okullar, yollar, camiler, dinlenme ve eğlence merkezleri, parklar ve kütüphaneler gibi paylaşılan kaynaklardır. Toplumsal olanaklar, genellikle düşük bir kırla ya da kâr amacı gütmenden işletilir ve bunların bakım giderleri çoğunlukla paylaşılır.

Bu kaynak sınıflandırmasında her bir kaynak en uygun şekilde sadece bir tek sınıflandırma başlığı altında belirtilmiştir. Örneğin; ekonomik kurumlar ve toplumsal olanaklar birbirine benzer nitelikte olup her ikisi de paylaşılan kaynaklardır. Ancak iki sınıflandırma arasında önemli bir fark bulunmakta olup toplumsal olanaklar içine sosyal çevre kaynakları girmektedir. Ekonomik kurumlar kâr elde etme amacıyla çalışır ve bakım giderleri kuruluş ya da sahiplerinin kazançları ile finanse edilir. Toplumsal olanaklar ve hizmetler ise vergi yolu ile ödenen paylaşılmış kaynaklar olup özellikle kâr amacı olmadan kamu yararına olan kuruluşlardır. Süreklilıklar ise kamu sorumluluğundadır. Toplumsal olanakların sorunsuz şekilde kullanımından doğan harcamalar, top-

lumu ek toplumsal olanaklardan yoksun kılınır. Toplumsal olanakların sorumluluk duygusu içinde paylaşılması tüm toplumun bu olanaklar- dan sağladığı tutmini artırır.

1.3. Kaynakların Özellikleri

Pek çok ekonomik kaynağın gözle görülmek suretiyle tanımlanmaları ve saptanması mümkün değildir. Örneğin; para, ev, elektrik şüphergesi, yiyecek maddeleri ve araba gibi kaynaklar gözle kolaylıkla tanınır ve saptanabilir. Buna karşılık daha az algılanabilir bazı kaynaklar ve özellikle insansal kaynaklar gözle görülemediğine göre bunların tanınır ve değerlendirilmesi için başka yollara gerek vardır. Kaynakların belirlenmesinde yardımcı olabilecek dört özellik; amaç tatmininde yararlılık, kullanımının kolayca bulabilmesi (ulaşabilirlik), birbirileyle değiştirilebilme (birbirinin yerini tutabilmeye) ve yönetilebilme olmak üzere sıralanabilir.

Yararlılık

Bir amaç tatmininde yararlılık, kaynakların tartışmasız en önemli özelliklerinden birini oluşturur. Belli bir amaç için değer, kıymet, uygunlabilirlik ve verimlilik anımlarına gelir.

Bir kaynağın yararlılığı, kaynağı kullanan içimsenin bilişiyile saptanır. Çünkü bir amacın tamamı açısından bireyin kaynakları nasıl kullanılacağı ve geliştireceğini bilmesi gereklidir. Davranışlar da kaynakların yararlılığı üzerinde etkili olabilir. Örneğin; yeteri kadar para mevcut olduğu halde elbiselerin satın alınması yerine evde dikilmesi beceri ve deneyime, paraya kıyasla daha fazla yararlılık değeri kazandırır. Buna karşılık para hazır elbiseler almaya yeterli olmadığı zaman, elbiseler evde dikilirse para, beceri, deneyim, zaman ve yaratıcılık faktörlerine kıyasla daha fazla yararlılık değerine sahip olur.

Arzu edilen bir ürün veya ürünü ilgili standartların bir kaynağın yararlılığını tuyın edeceği durumlar olabilir. Bazi kimseler satın almak

yerine ekmeklerini kendileri yapmayı veya kendi sebzelerini kendileri yetiştirmeyi tercih ederler. Ancak bu tercih şu veya bu kaynağın kıtlığı ya da olmayışı nedeniyle değil evde üretilen yiyeceğin lezzetini tercih etmelerinden veya bu şekildeki bir uygulamanın onların kültür kalıplarına daha uygun olmasından dolayıdır.

İnsan enerjisinin yararlılığı: sağlık, yaş ve monavasyonla değişiklik gösterir. Bir kimse hastalandığın zaman enerjisi azalır. Bu kaynaktaki sınırlama diğer kaynakları ırneğin, mekanik araç gereçlerin satın alınması, iş kolaylaştırma yöntemlerini öğrenme ve işlerin diğer aile üyeleri arasında paylaşılması gerektir.

Yararlılık subjektif bir kavram olduğu için kesin miktarlarla ölçülmesi mümkün değildir. Örneğin; bir bardak süt içen iki aynı bireyin elde ettiği yararın miktarı eşit olabilir ya da olmamayabilir. Ayrıca arkaya arkaya birkaç bardak süt içildiğinde, son bardağın verceği zevkin ilk bardaktan daha az olacağı da bir gerçekdir. Birbiri arkasından içilen her bardak süt giderek daha az zevk verceğinden evvelce içilen sütün bardakları üzerinde azalan yararlılıktan söz edilir.

Yer yönünden yararlılık ögesine örnek olarak sahip olunan bir evin oturulduğu silüete bir kaynak olarak yararlılığı gösterilebilir. Ancak iş gereği başka bir kente taşınmak gerektiğinde evin yararlılığının azalacağı, satılmadığı veya gelir getiren bir mülk haline dönüştürülemediği takdirde yoksuz hale gelebilceği bir ömek olarak verilebilir.

Zaman yönünden yararlılık ise, kaynağın ihtiyaç duyıldığı ve en çok arzu edilen tatmin gütüne sahip olduğu anda mevcut olmasıyla ilgilidir. Bir kaynak değerini ya da yararlılığını ihtiyaç gideriliği zaman kaybeder. Saat 10.00 da kalkacak bir uçağı yetişmek üzere bir ulaşım aracına ihtiyaç olan bireye bu olsak eğer ertesi gün sağlanabiliyorsa yararlılığı çok düşüktür.

Bir kaynağın kullanılabilirlik süresi amaçlar, kaynağı kullanan kimsenin bilgisi, kullanma zamanı ve yeri, istek ve ihtiyaçlar gibi bir çok faktörle saptanabilir.

Ulşaplabilirlik (kolayca bulunabilme)

Tüm kaynakların 2. özelliği kolay bulunabilir olmalıdır. Değerler bir aracın gerçekleştirilmesinde kaynak olarak düşünülecekse bunların elde veya reservde mevcut olması gereklidir. Bir komşunun tassarrıflarının, komşu borç ya da hediye olarak teklif edmedikçe acil bir durumda pek yararı olmaz. Kaynaklara gerek duyulduğu yerde bulunduğu takdirde ulaşılabilir. Örneğin; bir kimse tatil için uçakla Antalya'ya gittiğinde arabasını Ankara'da bırakırsa bu araba tatil süresince kolayca bulunabilir bir kaynak olmamaktadır. Kolayca bulunabilen kaynakların nitelik ve miktarı da bireyler ve aileler arasında değişiklik göstermektedir. Para ve zaman sınırlı kaynaklara örnec olmak olarak venilebilir. Çünkü bu kaynakların bir tek amaç için sürekli olarak kullanımı bunların sınırlı olan miktarını tamamen tüketecektir. Gerçekte zaman, güneş enerjisi, pek çok çevre ve toplum kaynağı sınırlı olmamakla beraber genelde herkesin kullanımına coğrafi limitler dahilinde açıktır. Örneğin; deniz seviyesinde güneş enerjisinden havanın kapalı geçtiği bölgelere kıyaslada daha çok yararlanılır.

Birbiriley değiştirilebilme, birbirinin yerini tutabilme

Kaynakların üçüncü özelliği de değiştirilebilir olmalıdır. Tüm kaynaklar değiştirilebildikleri ölçüde birbirinle ilişkilidir. Bir kimse arzu ettiği yaşam düzeyine ulaşmak için ihtiyacı olduğu paradan yoksun olduğunu zaman, para kazanmak için sanlıabilir diğer kaynakları geliştirme yoluinde motive edilebilir.

Kaynaklar birbirinin yerini ten olarak tutmaz. Zamanla para ya da parayla bilgiyi birbirinin yerine kullanmak olanaksızdır. Örneğin; bir mobilya eskidiğinde döşemeyi kendisi değiştirmek isteyen kimse zaman, enerji, dikiş makinası, iplik ve konu ile ilgili bilgisini kullanarak döşemeyi yenileyebilir. Döşemeyi kendisi yaptığında daha az para gerekebilir ve yaratıcı faaliyet, boş zaman ufraşısı açısından da yarar sağlayabilir. Makine ve döşeme için satın alınan malzeme ve ekipman başka aracla kullanılmadığı sürece dikiş makinasının alım fiyatını yeni

bir kolluğunundan ya da kolluğun dışarda yapmakta daha fazla olabilir.

Kaynaklar arasındaki ilgi, zaman, yer ve yaşla değişiklik gösterir. Kaynakların çok yönelik etkileri tek bir materyalin, örneğin; televizyonun aile yaşamına girmesinde gözlenebilir. Ev kadın ekşamları ev işleri yapma yerine televizyon seyretmesi nedeni ile daha fazla dinlenebilir ve örgü gibi hobiler televizyon seyrederken yapılabilir. Yemekler ile üyelerinin haberleri ya da çocukların en çok seyretmeyi istedikleri programları izlemelerine olanak verecek zaman ve yere alınamaz. Okuma ve ev dışı eğlence faaliyetleri için aile üyeleri daha az zaman ayırabilirler. Böylece bütçede eğlence için ayrılan giderlerden televizyonun maliyeti karplanabilir.

Kaynaklar sadece birbirinin yerine konabildiği için değil, fakat aynı zamanda alternatifli kullanımları olduğu için birbiriyle değiştirilebilir. Bir paket sigara için herhangi az miktarla para harcamak yerine bu paranın tasarruf edilmesi mümkündür. Bir müddet sonra tasarruf edilen bu parayla ihtiyaç duyulabilen ya da arzu edilebilen bir şeyin satın alınması mümkün olabilir. Aynı şekilde gece televizyon seyretmekten tasarruf edilebilecek bir saatlik zaman yabancı dil öğrenmek için kullanıldığından, bir yıl içinde birey öğrendiği yabancı dilin konuşulduğu ülke insanları ile anlaşabilir duruma gelebilir.

Zaman, enerji, mekan (alan), hava ve ses birbirine bağlı ve tüm diğer kaynakların kullanımı ile bağımlı durumdadır. Zaman ve enerjinin sürekli evrimi, biri olmadan diğerinden yararlanmanın bir ölçüde olanaksız olması, bu kaynakların birbiriyle ilişkili durumunu ve bunları diğer kaynaklar arasındaki ilişkili kantılamaktadır. Zaman kullanımı için enerjinin olması şarttır. Yaratıcı faaliyetler (resim yapmak) zaman ve enerjiyi gerektirir. Avcılık, enerji, ekipman ve zaman olduğu kadar deneyim ve bilgiye de ihtiyaç gösterir.

Kaynaklar arası bağımlılık, kaynakların birbiriyle değiştirilebilmeye niteliğini kuvvetlendiren bir boyuttur. Kaynaklardan pek azı kendi orijinal şekilleri içinde kullanılır. Belli bir kaynak devamlı surette başka bir

kaynağa dönüştürmektedir. Bu genellikle kaynak dönüşümünden sağlanacak yararları ettelemeyi gerektirir. Örneğin; para ailenin bir arada yaşayacağı bir konutun yapımı için kullandığından para yatırımı ile anahat teslimi arasında zaman yönünden bir farklılık vardır. Bir kaynağın diğer kaynağa dönüştürmesindeki bu gecikme, dönüştürmeyi birbiri yerine koyma faktöründen ayırtır.

Kaynaklar, insansal kapitale zaman, para ve enerji yatırımı yapmak suretiyle de yaratılabilir. Örneğin; eğitim ve yaratıcı yeteneklerin bilinçli şekilde geliştirilmesi gibi. Yönetim bilgisi ve becerileri, tüketim teknolojisi, ev onarımlarını yapabilme, aile tüketimine ilişkin mal ve hizmetlerin üretilmesinde ustalık, bireysel ve kültürel amaçlarla uyum içinde gerçekleştirilebilecek amaçları saptama yeteneği insansal kapital olarak kabul edilebilecek olan yaratıcı yetenekleridir. İnsansal kapital ise yönetimde gerekli bir faktördür.

Kısaca kaynakların birbiriyile değişebilirliği, birbiri yerine koyma, alternatifli kullanım, değiştirme, çok taraflı etki, birbiriyle bağımlı olma, dönüşüm ve yaratma yoluyla gösterilebilir.

Yönetilebilme

Kaynakların 4. karakteristik özelliği yönetilebilir olmalıdır. Esasen bütün kaynaklar bir derecede kadar yönetilebilir. Kaynaklar her nekadar tam anlamıyla kontrol edilemez ise de sınırlı bir kontrol uygulamak mümkünündür. Teknoloji ile insanlar, hava veya diğer çevresel faktörler üzerinde tam bir kontrol kuramazlar, havalandırma ve ısıtma sistemleri, binalar ve otomobillerdeki havayı rahat bir hale getirebilir. Kaynakları yönetebilme belli bir zamanda bir kaynağın geliştirilmesi üzerine odaklanmayı mümkün kılar. Bir ev kadınının yetenekleri, enflasyon, ailenin alıştuş olduğu yaşam standardını düşürme tehlikesi yaratığı zaman ev işleri yanında ev dışında çalışarak para kazanmayı öğrenmeye odaklanabilir.

Kaynakları yönetebilmek, yönetim işlemleri çerçevesinde kaynakların bilinçli seçimi ve uygulanması yoluyla amaçların gerçekleştirilebilmesi anlamını taşır. Örneğin; yapılacak bir zaman planlaması yoluyla sosyal faaliyetler için ayrılan zamanı en yüksek düzeye çıkarmak mümkün olabilir.

Bir kaynağı diğer bir kaynağa çevirmek ve bir kaynaktan başka bir kaynak yaratmak yönetim sisteminin fonksiyonlarından. Örneğin; çığrıya yaradıkları istah açıcı yemeklere dönüştürülmesi gibi.

Kaynaklar alternatifli kullanımaları nedeniyle seçimler, en tampon edici kullanımalarını belirten amaçlar arasında yapılmış olmalıdır. Örneğin; para, çocuk bakımı hizmetleri ve eğitim harcamaları gibi bir çok hizmeti satın alabiliyor. Zaman da gelir kazanma, bir eve sahip olma, eğitim yapma, okuma, neredeki bir eğlenceye katılma ya da hobileri geliştirmek için kullanılmış olabilir. Bu nedenlerle kaynak tahsisi, insanların ulaşımı yaşam düzeyini belirlenmede büyük ölçüde etkili olmaktadır.

1.4. Kaynak Tahsisinde Bazı Prensipler

Bu konuda birçok yönetim uzmanı tarafından geliştirilen bazı prensipler şöyle sıralanabilir.

1. Arzu edilen amaçlara kaynakları israf etmeksızın yeterli kaynak kullanımıyla ulaşmak: Kaynaklar fazla miktarda bulunduğuunda genellikle kalıcı ve tahrif olunamaz olarak düşünüldüğünden kullanımında israfa yönelik davranış görülebilir. Kaynaklar kit olduğunda tüketicinin bilgi eksikliği, dikkatsiz hazırlık, bireylerin değerli kaynakları israf etmesine neden olur. Çoğu kırmızı enerji ve para gibi sınırlı kaynakları tüketme konusunda kesin kararlar veremez. Kaynakların geçersiz bir israfı da toplumsal olanakları sorumsuzca kullanmaktadır.

2. Kaynakların yararlılığını artırmak: Kaynakları karakteristik özelliklerine göre kullanmak onların yararlığını artırır. Örneğin; öğle yemeği hazırlanırken akşam yemeği için de bazı hazırlıkların yapılması planlanırsa zaman daha iyi kullanılmış olur.

3. Gizli kalmış kaynakların bilincinde olmak ve değerlendirmek: Para kazanma amacı dışında insanların çoğu bahçevanlık gibi işlerle müdahale ilgilenirler. Halbuki bahçeli bir ev sahibi olunduğunda bahçe düzenleme ve bakımı konusunda gelişmemiş olan ilgiler hobi haline gelebilir.

4. Elde bulunan kaynakları muhafaza etmek: Ekipman iyi bakımadığı ve temiz tutulmadığı için paşlanma ve fazla kullanma nedeniyle giderek kullanılmaz hale gelebilir. Giyeceler de giyildiği süre içinde ve yıkama sırasında yırtılmalarını önlemek için hemen onarılmalıdır.

5. Kaynaklar arasında dengeli seçim yapmak: Amaçlara ulaşmak için kullanılan kaynaklar arasında bir denge kurmak dengeli bir yaşam sürdürme şansını artırmır. İnsanlar kendi yaşamlarında dengeden ne anladıklarını saptamalı ve eğer dengeye ulaşmak istiyorlarsa kaynaklarını tüm alanlara tahsis etmelidirler. Dengeli insanlar konularla ilgili iletişimde bulunabilir, çok çeşitli mental ve fiziksel faaliyetlere ilgi duyarırlar, kültürel olaylar, sanat müzik ve dünyadaki güzellikleri değerlendirebilirler. Günlük problemlere pratik çözümler getirebilir, günlük ilişkilerinde etkin olabilirler.

Birey, aile ve toplumun beklenileri arasında denge olmalıdır. Bireysel gelişme, toplum hizmetleri, aile üyeleri arasında iletişim, sosyal etkileşim, eğitim gezileri gibi yaşamın gözden kaçan bu yönlerine kaynakların bilinçli tabisi dengeyi geliştirebilir.

6. Kaynaklar yetersiz bulunduğuunda özellikle insansal kaynaklar gibi kullanıldıça aranın kaynakları gözönünde alınmak: Kaynakların yaratılışını artırma yöntemlerine, üretim (bahçede sebze yetiştirmeye), yaratma (tebrik kartları yapma) dönüştürme (boşalan kavanozları ceviz vb. muhafazası için kullanma) ve kapital yarımı yapma eklenebilir.

1.5. Kaynakların Yönetimini Etkileyen Faktörler

Kaynakların yönetimini etkileyen faktörler arasında en önemlileri motivasyon, yöneticinin becerisi, kamar verme biçimleri, kaynak niteliği, miktar ve kombinasyonları, aile görgüsü, yaşam devreleri ve zileye ilişkin faktörler, ailedeki roller ve sorumluluklar, iletişim araçları, kadının iş gücüne katılmı, gelir ve diğer ekonomik faktörlerdir.

Motivasyon

Bireyin bir amacın gerçekleştirilmesinde kullanmayı arzu ettiği kaynakların miktarnı, niteliğini, hilesimini yönlendirir ve bunları sınırlar. Değerler, amaçlar ve standartlar, insanların içinde bulunduğu durumla ilgili problemlere çözüm bulmak için motive ederler. Eğitime değer veren birey eğitim düzeyini yükseltmek istediğiinde birçok kaynağın kullanımına gerek duyar. Bunlar zaman, enerji ve bu eğitimi finanse edecek ekonomik kaynaklar ile çalışma ve belki bir bilgi standartına ulaşmak için bireysel yetenekleri içerebilir.

Amaçlar, tatrmine ulaşmak için ihtiyaç duyulan kaynakların niteliği ve nicelliğini belirler. Çevredeki bireyler amaçların belirlenmesinde en önemli faktördür. Ayrıca bireyin yaşam felsefesi, kaynak kullanımında etkili olarak yaşam biçimini de belirtleyebilir. Örneğin; lüks ya da sade bir yaşam sürmeye tercih etmek gibi. Standartlar tutumlarla ilişkilidir ve yaşamdaki amaçların nitelğini yansıtır.

Bazen toplum üzerinde etkili olan konular bireylerin kaynak tahsisini etkileyebilir. Bir enerji krizi ya da kuraklık olması durumunda isteklerin karşılanması ve çevrenin korunması arasında seçim yapmak zorunda kalmak kaynaklar arasında seçim yapmayı güçleştirir. Örneğin; enerji krizi ile karşılaşıldığında bireyler hem enerji tüketimini, hem de dünyayı tahrip etmeden amaçlarına ulaşmak ve kendilerinden sonra gelen kuşakları da dikkate almak durumundadırlar. Eğitim, bireylere çeşitli seçenekler sunarak ve kaynak yönetimini daha iyi anlamalarını sağlayarak motivasyonlarını artırır.

Yöneticinin becerisi

Yaşamdan sağlanan tutumunu artırmak yöneticinin becerisini getek-
tirir. Bütçet, beceriyi kaynakları tanımak ve etkin bir biçimde kullanmak
olarak tanımlar. Kaynakların yararlı olarak kullanılabilmesi, kaynakların
önceki tanınmasına ve isteklerle olan ilişkisinin değerlendirilmesine
bağlidır. Deacon ve Firebaugh, yöneticinin becerisini insan kapasitesi-
nin en önemli öğesi olarak tanımlarlar. Deacon ve Firebaugh'a göre
yönetim becerisi, çeşitli durumları sentez ve analiz etme ve yaratıcı yak-
laşımalarla yeniden formüle etme yeteneğidir. Yönetici becerisi, 1) ma-
teriyal mallar ve hizmetler gibi ekonomik kaynakları kullanabilmek için
teknik bilginin 2) ekonomik olmayan kaynakları kullanabilmek için de
sosyal bilginin kullanımını gerektirir. Örneğin; bir çocuk, uçurtma yap-
mak için malzemeye ihtiyaç duydugunda, ebeveyn gerekli malzemeyi
bulacak ve teknik bilgisini kullanarak bir uçurtma yapacaktır. Bu arada
ebeveyn sosyal bigisini kullanarak çocukların uçurtmanın yapımında ve
süreçinde yardımını alacak ve ilk olarak uçurtmayı kimin
uçurساğına karar verecektir.

Karar verme biçimleri

Karar verme, seçenekleri belirlemek ya da seçim yapmak
surecidir. Karar verme biçimleri ise bireyin seçim yaparken ve zamanı ku-
lanırken alışkanlık haline gelen düşünce ve faaliyetini gösteren bir
surecettir.

Bireyler kendi değerlerini, düşüncelerini ve psikomotor kaynak-
larını kendileri belirlediklerinden, farkında olmadan kendi karar verme
biçimlerini de oluştururlar. Yeni evlenmiş bir çift eğer ortak bir banka
hesabı açtırmışlarsa ve hesabın kullanımı ile ilgili bazı kurallar koy-
muşlarsa bu onların ekonomik karar verme biçimini oluşturur. Örneğin;
çekleri kimin ve ne için yazacağı, bu çeklerin on gorüşme olmadan en
fazla ne miktarında olacağı gibi kararlar bu çiftin ekonomik kararları
verme biçimini olduğu kadar iletişim kurma modellerini de belirler.

Bazı bireylerin karar verme biçimlerinin temelini uygulamaya geçmeden önce mevcut kaynakların saptanması oluşturur. Bazıları iş amaçları ilgili bilgilerin işlenmesi konusunda konsantre olur. Bazı kişiler, amaçlara ulaşmak için insansal kaynakları kullanmayı tercih ederler. Bunu yaparken de parasal kaynaklar yerine bir alışkanlık sonucu olarak zaman, enerji ve psikomotor becerilerini devreye sokarlar. Yine bazı kişiler diğerlerine göre çok daha uzun süre düşünür ve seçeneklerle ilgili riskler konusunda çok daha bilinçli davranışlar.

Kaynak niteliği, miktar ve kombinasyonları

İnsanlar çok çeşitli kaynaklara sahiptirler ve bunların miktarı bireyden bireye değişiklik gösterir. İnsanlar birlikte yaşadıklarında ve kaynakları paylaştıklarında, bazı kaynaklar artacak bazıları azalacaktır. Yönetim süreci ailenin sahip olduğu kaynak miktarını değiştirecektir. Gündelik ihtiyaçların ve isteklerin sağlanmasında kaynakların kullanılması sırasında bir kaynağın yerine başkasını kullanmak ya kaynağı tüketecek ya da kullanım yoluyla artıracaktır. Kaynaklardaki bu dalgaların yanı azalma ve coğalmalar kaynaklarındaki değişim olursa kabul edilir.

Kaynak biriminin boyutları artışlarda farklılık yaratır. Bugün birçok aile için ev ve evde sahip olunan mallar önemli materal değerlerdir. Yönetim sisteminde ev ve diğer mallar bir değere dönüşmeden önce amaçtır. Bu birçok kaynak için de geçerlidir. 1970 yıllarda bir arabaya sahip olmak bir aile için lüks olarak görülmüşken 1980'de bir çok aile tarafından arnık lüks olarak görülmekten çıkmıştır. 1970'lerin amacı, 1980'lerin kaynağına dönüşmüştür. Gelecek için yapılan tasarıflar ve birimlerde hem bireyin veya ailenin hem de ulusal ekonominin sahip olduğu değerlerdir.

Bireyin kaynak birimine ulusal kaynaklar da katkıda bulunur. İş olanakları ve eğitim bunun örneğidir. İşgücüne katılan ve eğitim gören insan sayılarındaki artış gibi. Bu tür çevresel kaynaklar bireyin yaşam düzeyini etkiler. Ancak eğitim gibi ulusal kaynakların kullanımı diğer

aile kaynakları ile değişimi gerektirebilir. Banlar para ve birçok bireysel yetenek olabilir.

Bazı kaynakların kitabı, diğerlerinin yararlılığını etkiler ve değişik seçeneklerin araştırılmasında bireyin yönetim becerisini gerektirir. Kaynakları sınırlı olan aileler amacaşına ulaşmak için ayırdıkları kaynak miktar konusunda dikkatli karar vermek zorundadırlar.

Yoksulların yaşamında olduğu gibi tüm kaynakların kırılmaması halinde, uzun vadeli amaçlar ve yönetim yetenekleri sınırlıdır. Yetersiz gelir, sürekli olmayan iş, sınırlı eğitim, düşük standartlı kalabalık konut, birçok sınırlı seçenekle birlikte kendini güçsüz, başarısız, güvensiz ve baskı altında hissetme bireyi bugün için yaşamaya yöneltir. Tüketicim ihtiyacı büyündüğünde, insansal kaynaklar bile azalma eğilimindedir. Kaynaklar azallığında yaşamdan sağlanan tutrular azalır ve baskular artar. Kaynak burukımı ne kadar sınırlıysa ihtiyaç duyulan yönetim becerisi de o dengeli fazladır.

Aile görgüsü

Aile görgüsü değerlerin nesilden nesile geçişinde ve arzuların karşılanmasına ilişkin yolların saptanmasında etkili olan bir faktördür. Aile görgüsü, bir nesilden diğerine geçen miras, gelenek ve bireyin doğurumu ile nüfus ve sosyal çevrede elde etiği bir statü ve pozisyondur. Statü ve gelenek yalnızca kaynakların kontrolünü değil her birey için tahsis edilecek grup kaynaklarının nitelik ve nicelliğini de saptar. Görgü ve kültür kaynaklarının geleneksel kullanımını arturur ya da sınırlar. Doğu kültüründe aileler gelenekleri gereği ailenin en yaşlı üyesine saygı göstermek için zaman ve enerji sarfederler. Yaşlılar yönetim kahiplerini etkiler. Her bir aile üyesi yaşlılarla birlikte olmak için zaman ayırmak durumundadır.

Yaşam devreleri ve aileye ilişkin faktörler

Aile büyülüğu, yaşı ve grup üyelerinin cinsiyeti kaynak kullanımını geniş ölçüde etkiler. Beş çocuklu bir ailenin iki yetişkinden oluşan bir aileye göre daha fazla alana ve paraaya ihtiyacı vardır. Kaynaklar ailenin yaşam devrelerine göre değişiklik gösterir. Evliliğin ilk yıllarda, küçük çocuğu olan aileler, boş zaman faaliyetlerine çok az zaman ayırabilirler. Bu aileler için zamanın yanısıra para ve diğer materiyal kaynaklar da sınırlıdır. Bazen türkçe anahtar kaynağının külüğü amaçların yeniden değerlendirilmesine yol açabilir. Yaşam devreleri ilerledikçe zaman bazı faaliyetler için artarken, enerji giderek azazır, yine refah düzeyi yaşam devreleri ilerledikçe artar ve emeklilikten önceki on yılda en yüksek düzeye ulaşır. Gelir ise, aile reisinin yaşı 44-55 arasında olduğu zaman en yüksek noktasına ulaşmıştır.

Ailedeki roller ve sorumluluklar

Kadının işgücüne katılımının giderek azamasının bir sonucu olarak, ailedede rollere ve sorumluluklara olan tutumlarında bazı değişiklikler meydana gelmiştir. Richmond'a göre, her ne kadar tutumlar daha eşit bir hale geldiyse de, ailedede gerçek görev dağılımı çoğulukla geleneksel olup tüm ev ve aile sorumluluğu kadına yüklenmiştir. Evli bir kadının iş yükü, diğer aile üyelerinin yaptığı işin miktarından etkilenir. Araştırmalar, kadının dışında çalışmaması halinde bile, eşlerin ev işlerine katılımlarının saatlarında birkaç saat olduğunu göstermiştir. Çocukların payı ise babalarınıninkinden daha azdır.

Kadınların çoğunun tam gün çalışmak istememesinin nedeni bu durumun evle ilgili sorumluluklarında bir değişiklik yaratmamasıdır. Çalışan kadının ev işlerine ayırdığı toplam zaman çalışmayan kadına kıyasla farklılık gösterdiği gibi işin yapıldığı saatte farklı olmaktadır. Çalışan kadın genellikle evle ilgili işlerini sabahları işe gitmeden önce ve işten döndükten sonra yaptığı için onun enerji kullanımı da farklılık gösterir.

Geleneksel aile rollerindeki cinsiyet ayıramı, insansal kaynakları (özellikle de kadının) aralırmaz eğilimindedir. Burton, kadın ve erkeğin zekâ açısından eşit olduklarını bu nedenle ev işleri ve çocuk bakımının daha çok kadın için uygun işler olarak görülmescinin bir nedeni olamayacağını belirtmektedir. Bugün bir çok ailede anne ve kız çocukların mutfağ işlerini yapması, baba ve erkek çocukların da alışveriş ve bahçe işleriyle uğraşması bir gelenektir. Ancak kadın ve erkeğin bu geleneksel rollere bağlı kalması değerli insansal kaynakların rastgele harcanmasında bir neden olarak görülebilir.

Rol bekłentileri ve ayırimları, bireylerin insansal kaynaklarını maksimum düzeye çıkarmalarını öner. Evli çiftler arasında iş bölüm konusunda Stafford, Backman ve Dibona tarafından yapılan bir çalışma, geleneksel iş bölümünün, bir güç çatışması ya da eilverişli zaman farklılığının bir sonucu olmadığını, daha çok ebeveyn model alınarak bilincsizce gelişmiş geleneksel cinsiyet rolleri olduğunu göstermiştir.

Iletişim araçları

Iletişim araçları, tüketim ürünlerinin tanıtım ve reklam yoluyla amaca yönelmeyi motive etmede etkili olur. Kitle iletişim araçları küçük grupların sahip olduğu yargılıarı ulus ve dünya ölçüsünde yayabilir. Gerçek olup olmadığına bakılmaksızın televizyon programlarında ve resimli dergilerde gösterilen yaşam biçimleri, amaçlar ve bekłentiler doğayıyla da bireyin kaynak seçimleri üzerinde etkili olur. Televizyonun ailede zaman kullanımını üzerinde önemli etkileri vardır. Hatta evde mekanın kullanımını ve düzenlenmesini de etkiler.

Kadının işgücüne katılımı

Meslek seçimi yaşamın en önemli kararlarından olup, diğer bir çok kaynağın tahsisini de doğrudan etkiler. İşgücüne katılım ekonomik kaynakları artırır, buna karşılık işten sonraki faaliyetler için gerekli za-

man ve enerji gibi insansal kaynakları azaltabilir. Kadının iş gücüne kanlımlı ailenin diğer üyelerinin kaynak tahsisinde de etkili olabilir. İşten kaynaklanan duygusal ve ekonomik baskılardan kadının evle ilgili sorumluluklarıyla birleşince insansal kaynaklar üzerinde olumsuz etki gösterebilir.

Gelir ve diğer ekonomik faktörler

Gelir ve kredi faktörleri, satın alma gücünü artırarak ya da sınırlayarak kaynak kullanımını etkiler, ya da mümkün olan yatırımlara olanak sağlayarak ailenin ekonomik güvencesini artırr. Gelirin miktarı ve süreklilığı ailenin istek ve ihtiyaçlarının karşılanmasıında diğer kaynakların tahsisini etkiler.

Gelir bir kimse için amaç olabilirken bir kişi için kaynak bir başkası içinde sınırlayıcı bir güç olabilir. Gelir, manitluluğun garantisini olması da manitluluğa ulaşmada bir araçtır.

2. İNSANSAL KAYNAKLARIN GELİŞTİRİLMESİ

İnsansal kaynaklar, aile üyelerinin sahip olduğu değerler, davranışlar, yetenekler, insan enerjisi, bilgi ve beceriden oluşur. Değerler ve davranışlar öğrenilir. Bunlar motive edicidir. Yetenekler yaradılıştan olabilir ya da yaşadıkça öğrenilebilir. İnsan enerjisi, çalışmak ya da hareket etmek için gerekli güç ya da kuvvettir. Bilgi, sadece olayların bir birikimi değil aynı zamanda olaylar arasındaki fonksiyonel ilişkileri görme yeteneğini de kapsar. Beceri, vilcudun zihinsel ve fiziksel kullanımını gerektiren faaliyetlerdeki yararlılık olarak alınabilir.

İnsanların çoğu potansiyellerinin ancak çok küçük bir bölümünü kullanabilirler. Bireylerin kapasitelerini geliştirip verimliliklerini % 50 oranında artırmaları halinde ortaya çıkacak bireysel başarı ve verimlilik, üzerinde durulması gereken bir konudur. Varolan özelliklerini geliştirmek gizli kalmış olan açığa çıkarmak için çaba harcanarak, aynı zaman sürecinde yapılanların iki kez gerçekleştirilebilir. Pek çok kimse sadece olaylar ve durumların kullanma olanağı yaratmamasından dolayı açığa çıkmamış potansiyele sahiptir.

Evlilik, bebek sahibi olma, işin değiştirilmesi ya da başka bir kente taşınma gibi alışlagelen yaşam biçimini ya da dost çevresini değiştirmek yaşamda önemli değişiklikler meydana getirir. Ancak bu temel değişikliklerle insanların alısanlıklarının o zamana dek bireysel gelişimlerini kısıtladığının farkına varabilirler.

Yaşamın zenginleştirilip güçlendirilmesi amacıyla kaynakların bilinci olarak geliştirilmesi bireysel potansiyelin tümüyle kullanılması yolunda anlacak önemli bir adımdır. Her bireyin içinde yaşam boyu süren bir öğrenme ve yaratma gücü vardır. Potansiyellerin geliştirilmesiyle kendini keşfetme olayı sürekli可能发生dir. İlgi azlığı ve düşük düzeyde motivasyon insanın kendini keşfetme ve geliştirmesi yolunda önemli ve problem yaratıcı iki engeli oluşturur. Bireysel kaynakların keşfedilmesi motivasyona, bir amaca bağlanmadı kararlılığa ve değerlere dayanır. İlgisiz insanlar, kendilerine ve toplumlarına çok az şey verirler. İnançları olmayan insanlar hiç bir şey geliştiremezler.

2.1. İnsansal Kaynakların Yapısı

İnsansal kaynakların yapısının anlaşıltması, gelişim ilkeleri ve yönetilme yolları, bireylerin bu kaynakları geliştirmelerine yardımcı olabilir.

İnsansal kaynakların yapısı şöyle açıklanabilir:

1. İnsansal kaynaklar kullanıldıkça genişler, tipki bir kasın kullanıldıkça güçlenmesi gibi. Birey kararları verme ve kaynaklarını kullanma konusunda ne kadar çok imkana sahip olursa, yöneticiliğin gerektirdiği sorumlulukları o oranda benimser ve yaşamından sağlayabileceği mutluluk da o oranda artar.
2. Birey kaynaklarının hangi düzeye kadar gelişmiş olduğunu bazı durumlar bu kaynakları hareketle geçirirken dek fark etmeyebilir. Kendini geliştirmeye yeteneği sınırsızdır. İnsansal kaynakları geliştirmek, günlük yaşam da dahil olmak üzere bireyin tüm deneyimlerine yeni canlılık getirir.
3. İnsansal kaynaklar zaman hariç yönetim yoluyla geliştirilebilir. Ancak zamanın kullanımı bile diğer insansal kaynakların geliştirilmesi yoluyla artırılabilir.
4. Yönetimde problemlerin çoğu bireysel uyum ve bireylerarası ilişkilerden kaynaklanır. Bireysel çatışmalar ortuya çıktığında sakin davranışabilen bir anne ya da baba kendini kontrol edemeyen anne babaya göre daha mantıklı bir yolla duruma elkoyabilir. Ailenin diğer bireyle-riyle barış ve uyum içinde çalışmak ve duygusal süreçlerini aşın hı- det göstermeden çözebilmek kendi kendini yönetme Özelliği gerektirir. Etkili yönetici de gerilimli atmosfer içinde bile kendini kontrol edebilen yöneticidir.
5. İnsansal olmayan kaynaklar, artıp azalabilir ya da kullanılmadıklarında aynı değeri muhafaza edebilirler. İnsansal kaynaklar kullanılmayınca değer kaybeder. İnsansal kaynakları tanarruf etme ve geliştirmenin tek yolu onları kullanmaktır.

6. Yönetim sisteminde insansal olan ve olmayan kaynaklar birbirleriyle karşılıklı etkileşim halindedir. Aile bireyleri arasındaki görüş farklılıklarının anlaşılışla karşılaşması ve pek çok parastal yönetim sorunlarının çözümünde ve ekonomik kaynakların sınırlı olduğu zamanında meydana gelen sırıtmaların azaltılmasında büyük ölçüde yardımcı olur. Kendilerinin ve ailelerinin yaşamından ne istediğimi bilen yöneticiler, amaçları ulaşımada insansal kaynakların kullanımını geliştirebilir, standartları muhafaza edebilir, sürdürübilebilir, değerlerin bilincine varır ve ihtiyaçları karşılayabilirler. Bununla birlikte insansal kaynaklarla, insansal olmayan kaynaklar tam olarak birbirlerinin yerini almazlar. Bir insansal kaynağı, insansal olmayan kaynakla değiştirmek her zaman mümkün olmaz. Birey yürümedeki beceri ve hızını geliştirmiş olsa bile, bu becerisini, uzak mesafedeki işine gitmek için araya tercih etmesi pratik olarak mümkün olmazabilir.

7. Insansal kaynaklar genellikle bol miktardadır ve geliştirilmiş durumdan çok potansiyel olarak bulunmaktadır. Kaynağın yeterliliği ise geliştirilmesine dayanır.

Bazı kaynaklar gelişmeleri için bilinçli bir davranış değişimi ve kendi kendini discipline etmeyi gerektirir. Örneğin; bir test için çalışma, bir müzik aleti çalmayı öğrenme ya da azalan bir gelirle paranın yönetimi kendi kendini discipline etme ve amaca yöneltmeyi gerektirir.

Ekonominik ve materyal kaynaklar sınırlı olduğunda insansal kaynaklar sınırlanan birinin yerini tutabilir, ya da onunla değiştirilebilir. Bununla beraber bir kimseyin tüm kaynakları sınırlı olduğu zaman insansal kaynaklar bile can sıkıntısı, önemsememe ve yararsızlık nedeniyle daha az değerli görünür. Insansal kaynaklar geliştirilebilir, fakat motivasyon ve eğitim yoksa gelişmeden kalırlar.

2.2. Hangi Insansal Kaynaklar Geliştirilebilir?

Ailedeki her bireyin mümkün olan en erken zamanda potansiyel insansal kaynaklarını tıpkıyla, sonuna kadar geliştirmesi en ideal olan durumdur. Ancak böyle bir uygulama kısa sürede gerçekleştirilemez.

Bireysel kaynakların geliştirilmesine ilişkin önceliklerin saptanmasında yararlı olabilecek bazı esaslar şunlar olabilir:

1. Başarılı bir yönetim için en büyük finansî taşıyan bireysel kaynakların geliştirilmesi: Bu bireysel kaynaklar; zekâ, yargı yeteneği, uymuşlaşma yeteneği, coşku ve heyecan, insiyatif, azim ve iletişim kurabilme yeteneği gibi özellikler olarak sıralanabilir.

Zekâ: Başarılı yöneticiler üzerinde yapılan çalışmalar seçenekler arasında ayırm yapma ve en büyük kazancı sağlayacak olan seçenekler üzerinde odaklanma yeteneğinin gereklili olduğunu göstermektedir. Zeki olmak, sadece izleme, anlama, düşünme, hatırlama ve bilgi kazanma yollarını değil, bu özelliklerin problem çözümünde ve bir amaca ulaşımında kullanılmış da içerir.

Woodworth, zekâyi, bilgi yaratıcı zihinsel bir faaliyet örneği olarak tanımlar, fakat bu bilginin yararı olup olmaması eldeki problemlerin çözümlüne uygulanabilirliğine bağlıdır. Bir misafir konurlanması sırasında problem, bir oda dolusu misafir için yetecek sayıda sandalyenin nasıl sağlanabileceğini olabilir. Eldeki sandalyeleri sayma zekice bir davranıştır. Çünkü problemin çözümünde nasıl sayılacağı ile ilgili bilgiden yararlanılmaktadır. Burada görevlerin başarılanması için zihinsel yeteneklerin kullanımındaki yanı uygulanmasındaki öge, zekâ olmaktadır. Kullanılacak tabak ve diğer malzemeleri yemek odasına götürmeden önce saymak masa hazırlamada yardım sağlayan zekice bir davranış örneğidir.

Problemin esaslarını belirlemek, durumu bir bütün olarak görmek, geçmiş, bugün ve gelecekle arasındaki ilişkileri kavramak, önceden edinilmiş bilgiyi yeni durumlara ya da yeni amaçlara uygulamak zekâ kullanmayı gerektirir. Öğrenme olanaklarının ve edinilen bilgilerin uygulanabileceği sorunların sınırsız olması dolayısıyla zekâ, hemen herkesin geliştirebileceği bir kaynak olmaktadır.

Yargı yeteneği: Yönetimde kullanılan insansal kaynakların en değerlilerinden biridir. Yargı yeteneği, ilişkiler ve seçenekler arasında ayırm yapabilme, bir durumda gerçekleri doğrulukla ve mantıkla

değerlendirebilme ve sorunlar açısından esas meseleyi görebilme yeteneğidir. Olayları eleştiri yönünden tartma, analiz etme, değerlendirme ve yorumlayabilme yeteneği karar vermede son derece önemlidir. Yargı yeteneği, önemli hatalar ortadan kaldırabilir, ilişkileri geliştirebilir, can sıkıcı durumları azaltabilir. Yargı yeteneği, deneyimlerle kazanılır. Yavaş yavaş gelişir, fakat istenirse her yaşıta geliştirilebilir.

Uyum sağlama yeteneği: Yaşamda esnekliğe katkıda bulunan bir insan özellikledir. Günlük sorunları başarıyla karşılayabilmek, büyük ölçüde değişen durumlara uyabileme yeteneğine dayanır. İnsanın çevresi durağan (statik) değildir. Koşullar ve istekler günden güne değişir. Planların sıklıkla değiştirilmesi ya da bazlıklarından vazgeçilmesi gerekebilir. Değişik durumları karşılamadaki başarıstızlık gelişme ve ilerlemeyi engelleyen esneklikten uzak bir tutumunu yansıtır, insanın kendi içinde ve çevresiyle uyumsuz olmasına yol açar.

Coşku ve heyecan: Başarılı yöneticilerin diğer bir özellikledir. Bu özellik dengeli ruh ve fizik sağlığının, kişilik yapısının ve başarılı olmanın önemine inanan insanların gelişirdiği bir duygudur. Coşku ve heyecan bireyden bireye geçer. Diğer insanları da faaliyetle ilgilentmeye ve onları daha ileri düzeye de verimli ve yeterli olmaya yöneltir. Devamlı, kararlı, canlı ve sağlıklı bir coşku ve heyecan duygusu, dengesiz olana tercih edilir. Dengesiz coşku ve heyecan duygusu zarar verici olabileceği gibi duygusal açıdan gelişmemişliğinin de belirtisi olabilir.

İnsiyatif: Pek az kimseye verilen sihirli bir güç olmayıp, eğinilmiş bir içgüdü ile birlikte gerekli hareketi ortaya koyma ve bunu sonuna kadar izleyerek bazı arzu edilen sonuçları yaratma yeteneğidir. Lider olmak, fikirlere katkıda bulunmak ve başarmak için yeni yöntemler bulmaya istekli olmaktadır.

Azim: Azim de yöneticilerin diğer önemli bir özelliğini oluşturur. Bu özellik cesareti ve sabırı olmayı içerir. Azimli insanlar görevin taşıdığı öneme inanıp başarmak için çalışmak isterler. Azim, bir faaliyetler dizisine, bir inançla ya da vazgeçmeden bir amaca bağlanma niteliği olan "sebat" denilen duyguya oluşur. Inanmışlık ve kararlılığı

dayanır, çoğu zaman yöneticilik yaşamında başarı ya da başarısızlık arasındaki temel farklılığı yaratıcı etkendir. Amacıları belirleme becerisine sahip ancak azimden yoksun kimseler amaçlarına nadiren ulaşırlar.

İletişim kurabilme yeteneği: Olayların gerçek anlamını diğerlerine aktarabilme Özelliğidir. İnsanlarla çalışma ve planları faaliyete dönüştürmede çok gereklidir. Ailede başarılı iletişim kurabilme becerisi bilgilerin, duyguların, isteklerin ve deneyimlerin paylaşılmasını sağlar. Aile bireyleri arasında iletişimın bulunmaması ya da yanlış yorumlanması amaca ulaşmada geçikmeye yol açar. İnsanlar en yakınlarında olan ve zamanlarının çoğunu beraber geçirdikleri insanlarla bile çoğu kez iletişim kurmadı başarısız olmaktadır.

İletişim, eksikliği yaşamı zorlaştıranın dek, coğunlukla varlığı garanti olarak görülen bir kavram gibidir. Fulmer iletişimini "fikir nakli" olarak tanımlar. Günlük yaşamın hemen her yönü insanların fikirlerini diğerlerine aktarabilme çabaları etrafında döner. İletişim iş yaşamında başlı, satın alma kararlarında ve eğitimde vazgeçilmez bir unsordur. Günümüzde bilgi paylaşan aynı yüklü iletişimde neden olsakla beraber, birlikte yaşayan ya da birlikte çalışan insanlar arasında etkili iletişim eksikliği de coğanlıkla olumsuz sonuçlar doğurmaktadır. Ailenin diğer ailelerle, toplumla ve hükümetle nasıl iletişim kuracağı da aynı derecede önemlidir.

2. En fazla zorluk çıkaracak gibi görünen bireysel kaynakların geliştirilmesi: Bu nitelikteki kaynaklar arasında kendini kontrol edebilme, yükümlülük duygusu, başkalarının duygularını anlama ve çalışma alışkanlıklar gibi çoğu kez iletişimeye engel olan kaynaklar sayılabilir. Bireysel kaynakları geliştirmeye yönelik bir plan bu dört özellikle başlayabilir. Burada sadece çalışma alışkanlıklarını ile yükümlülük duygusunun geliştirilmesi yolları açıklanacaktır.

Çalışma alışkanlıklarları: Yönetimi ya engelleyebilir ya da yönetime yardımcı olabilir. Alışkanlık, kaynakları belli bir yönde kullanmaya önceden hazırlama durumu, görevlerin belli bir şekilde yerine getirilmesine yönelik, sürekli ve çoğu kez de bilincsiz bir eğilimdir.

Alışkanlık sık sık tekrarlama yoluya eide edilen yerleşmiş, rutin bir davranıştır.

Alışkanlığın göze çarpan dört boyutu vardır:

1. Günlük rutin işler,
2. Alışılmış algı şekilleri,
3. Alışılmış düşünme biçimleri,
4. Alışılmış duygusal özellikleri.

Alışkanlıkların bazıları uygun ve amaçlı olmasına karşın çoğu, kaynakların gelişimini engeller. Örneğin; hergün aynı televizyon programlarını seyreden bir kimse televizyonu eğitimi aracı olarak daha az kullanır ya da daha iyi programlarla eğlendirme yolunu daha az aratır. Çünkü seyyrettilerinin iyi olduğu kanısındadır. Çok insanın yeme alışkanlıklarını öylesine sınırlıdır ki her sabah kahvaltında hep aynı şeyler yerler ve dışarda yemek yedikleri zaman da devamlı gitmekleri 23 restoranındaki, sevdikleri 34 yemek çeşidinden başkasını düşünmezler. Ayrıca alışkanlıklarımızın beslenmemizde de etkisi olduğu ve alışkanlıklarla seçilen günlük gıdaların besleyici değerleri üzerinde pek durulmadığı da bir gerçektir. Bunlar alışkanlığın günlük rutin işler boyutuna örnek olarak verilebilir.

İş için seyahat ettikleri yerlere fazla dikkat etmeyen kimseler alışkanlığa bağlı algılarının çevreyi tanımayı nasıl kısıtladığının bir örneğini oluştururlar.

Alışılmış düşünce biçimleriyle hareket eden bireyler bazı zihinsel güçleri geliştirdikten diğerlerini geliştirmede başarısız kalabilirler. Belirli düşünce biçimleriyle kendini çok rahat hissetmeye, bu ruh halinin hazırladığı tehlikeli durumlara neden olabilir.

Alışkanlıkla edinilen duygular, şayet duygusal uygun olmayan bir tepkiyi açığa vuruyorsa bireysel gelişmeyi engelleyebilir. Örneğin; pek çok kişi olsun ya da olumsuz her türlü eleştiriye alışkanlık sonucu öfkeyle tepki gösterebilir.

Alişkanlıkların hepsi bireysel gelişme ve çalışma yaşamında ilerlemeye engel nitelikte değildir. Bazları zamanın, daha verimli ve daha zevkli şekilde kullanılması yönünden tasarruf sağladıkları için özellikle arzu edilir. Vücutu bilinçsiz şekilde belirli görevleri rutin olarak yapacak şekilde programlamak yeni kararlar üzerinde düşünme için imkan ve zaman sağlar. Bu açıdan alışkanlığın yönetimde önemli bir etkisi olabilir.

Yükümlülük duygusu: Bazı faaliyetler için duygusal ve zihinsel bir söz vermedir ve dolayısıyla son derece motive edici bir insansal kaynaktır. Yönetimin önemli bir ögesidir. Yükümlülük duygusu çoğu insanın yaşamında eksik olan bir halkadır. Utah Üniversitesi mensupları üzerinde insan potansiyeli konusunda yapılan bir araştırmada, o ana dek yaşamlarındaki amaçlarını belirleyip, değerlerini sıralayan ya da belli bir amaç için kendilerini aktif bir şekilde yükümlü hissedelerin oranının % 10'un altında olduğu saptanmıştır.

Kaynakları geliştirmenin en kolay ve akıcı yolu kendini işine karşı yükümlü hissetmektir. Fakat bu zorla olmaz. Birey bu duyguyu içinde hissetmelidir, ancak böyle olduğu zaman yükümlülük duygusu yönlendirici olabilir.

3. En büyük doyumu sağlayacak bireysel kaynakların geliştirilmesi: Yaratıcılık, beceriler, yetenekler, görünüş ve dosluk duyguları en büyük bireysel doyumu sağlayabilecek kaynaklardır.

Yaratıcılık: Sadece zekâ ya da bir meslekte uzmanlık olmayıp ne olduğu, nasıl ortaya çıkacağı her zaman kestirilemeyebilir. Herkesin belli oranda yaratıcılık vardır ve zekâda olduğu gibi yaratıcılık potansiyelininde çok küçük bir oranı kullanılır. Araştırmalar yaratıcılığın çocukluk döneminde oluşduğunu ve belli oranda aile ilişkilerine dayandığını ortaya koymaktadır. Bazı çevreler, yaratıcı güdüyü zayıflatırken bazıları da gelişmesini sağlar. Yaratıcılığı besleyen bir aile ortamı genellikle aşağıdaki özelliklerden pek çogunu kapsar.

Bireylerin birbiriley ve diğer çevrelerle açık iletişimine olanak sağlar.

Yeni fikirler üzerinde gerçekleştirilecek deneyler için ortam ve material sağlar.

Bircinsel amaçların belirlenmesi ve bu amaçlara yönelik isteklendirir.

Değişmeyi destekler fakat sırıf değişmiş olmak için değişim fikrini desteklemez.

Bireylerin oldukları gibi görünümlerini sağlar.

Esnecik düzenleme ve programlardan yararlanır.

Belirli cinsiyet rollerini gözetmeksizin taraflısız bir görev dağıtmına olanak sağlar.

Düşünce ve araştırma özgürlüğünü destekler.

4. Başarı piramidinin oluşturulması: İnsanın kendine ait bir başarı piramidi oluşurması güç bir iştir. Etkin bir yönetim için gerekli insansal kaynakları gösteren başarı modeli Şekil 6'da verilmiştir.

Şekil 6. İnsansal kaynaklar ve başarı modeli

Bu modelde, temel yapı başarılı yönetim için önemli olan değerlere yönelik beş özellikten oluşmaktadır. Piramidin sona gelen iki basamağı ise yönetimde gerekli çalışma alışkanlığı özelliklerinden oluşmaktadır. Dördüncü basamak yönetimin nitelğini etkileyen insana yönelik özellikleri içerir. En son basamak ise kendini ispatlamak özelliğinden yararlanmaktadır. Başarı ise amaçlara ulaşmada kaynakların kullanımından sağlanan tatmin olarak tamamlanabilir. İnsan özellikleri ve davranış çeşitleri başarılı bir yönetim için önem taşır. Her bir kaynak bilinçli bir çaba ile geliştirilebilir. Her bir kaynakta, bireyin, ailenin ve toplumun yaşam dilişeyini yükselticek çok büyük bir potansiyel saklıdır. Her biri değişik oranlarda olmak üzere her insanın içinde vardır ve genel her biri amaçlara ulaşma için hazır durumda beklemektedir.

2.3. İnsan Kapitaline Yatırım

İnsan kapitalı bir kurumun, ailenin ve bireyin sahip olabileceği en önemli değerdir. İnsan kapitalı kaynakları kullanabilmek için gerekli, bireysel özellikleri, yetenekler, beceriler ve fiziksel görünlüğü kapsar.

Problemieri anında ve etkili çözebilme yeteneği, doğru karar verme, bilgi, yargı, anlama, yaratıcılık, ilgi, tutum, sadakat ve motivasyon amaçlara ulaşmada para ve varlıktan daha önemlidir. Kendi gelişimlerine yatırım yapan insanlar üretim ve tüketim yeteneklerini geliştirirler. Örneğin; eğitime harcanan para, zaman ve enerji, bireye bağımsızlık ve kendine güven sağlayacaktır.

Bir çocuğun sağlıklı bir fiziksel ve zihinsel yapıya sahip olabilmesi, ebeveynlerinin onun geleceği için yaptıkları yatırımdan etkilenir. İnsan kapitaline yapılacak yatırım, insansal kaynakları çoğaltan her türlü faaliyeti içine alır. Eğitim, sağlık, işe ilgili bilgi ve beceriler üzerine yapılacak yatırımlar şüphesiz insan kapitaline yapılan yatırımlardır. Çünkü bu yatırımlar bireyin ya da ailenin gelecekteki ekonomik gelir potansiyelini ilgilendirmektedir.

Yönetim yeteneğini ve dolayısıyla da tamini artıracak olan bir insansal kaynağa yapılacak yatırımı, insan kapitaline bir yatırım olarak kabul etmek akıcı bir düşünce biçimini olabilir.

2.4. İnsansal Kaynakların Yönetimi

Kaynakların kullanımı, onlara sahip olmaktan sağlanan tatminin derecesini belirler.

Kaynak seçimi ve amaca ulaşma kavramı, en yeterli kaynağı değil, en uygun kaynağı belirtir. Eğer amaç, insansal kaynakların daha fazla geliştirilmesi ise en uygun kaynak, her zaman en yeterli kaynak olmayıpabilir. Bir kimseyenin tüm ev işlerini yapıp, ev idaresinde en lütf düzeye gelmesi mümkünse de ailenin diğer bireyleri, bu şekilde bir uygulama devam ettiği sürece evle ilgilenmeyi öğrenemeyecekler ve bu tek kimseyenin enerjisine, dayanabileceğinden daha fazla yüklenilmiş olacaktır.

İnsansal kaynaklar kümeler halinde kullanılır. Dikkat edilecek olursa kayramda kaynaklar çoğul olarak kullanılmaktadır. Çünkü bir tek insansal kaynağın yalnız başına kullanılması çok nadirdir. Örneğin; karar verme zamanı, enerji, zekâ, beceriler azim ve kararın zorluk derecesine bağlı olarak diğer kaynaklar gibi bir kaynak kümесini gerektirir.

İnsansal kaynakların potansiyel gelir açısından ele alınması gereklidir. Çok zamanı olan ve özellikle standartları yüksek bireylerde insansal kaynaklar konusunda gerekenden fazla yatırım yapma eğilimi vardır. Şüphesiz gerekenden çok ya da az yatırım bir yargı meselesiştir. Ancak diğer insanların yaptıkları yatırının miktar ve niteliği karşılaştırma açısından bir ölçü olarak kullanılabilir.

İnsansal kaynaklarda standartlar konusu kaynak kümeleri ile birlikte ele alınmalıdır. Bunlar ekipman ve çalışma koşullarının yanı sıra tilki, beceri ve motivasyon gibi insansal kaynakları da içerebilir. Deneyimsiz bir kimseyenin bir işi ne derece iyi yaptığıının değerlendirilmesinde yardımcı olmak üzere esaslar saptanması ve standartlar belirlenmesi mümkündür.

Yönetimde kaynakların alternatifli kullanımlarının gözönlüne alınması gereklidir. Bir insansal kaynak olarak zaman, bireyin başka kaynakları kullanmasına kısıtlamalar getirebilir. Çoklukla başka kaynakların nasıl kullanılacağı konusunda bireyi seçim yapmaya zorlar. Yüzmede harcanan zamanın atı binmede kullanılması mümkün değildir.

İnsansal kaynakların uygun şekilde kullanımıyla çevresel kaynakları korumak mümkündür. Yürümek ya da bisiklete binmek doğal kaynakları korunmasını sağlayacaktır ve fazla nüfus bulunan kalabalık alanlarda havarın kirletmesini engelleyecektir. Evde yetiştirilen ya da ihtiyaç fazlası olan gıda maddelerinin uygun şekilde muhafaza edilmesi konserve yiyeceklerin satım alımına ihtiyacını azaltır.

İnsansal kaynaklar artık birbirinin yerine kullanılma olanağı da artar. Kaynakların çoğunuñ birden fazla kullanımının olduğu ve insansal kaynaklar (zaman hariç) kullanmayı tükeneñmediği için, insansal kaynakların kullanımındaki alternatifler hemen hemen sırsızdır. Örneğin; bir kişisenin verebileceği en baþlayıcı kararın meslek seçimi olduğu ifade edilebilir. Seçilen meslek, büyük oranda gelir ve çögünükla da bireyin sosyal statüsünü belirler. Mal ve hizmetleri satın almak için gerekli ekonomik kaynakları kısıtladığı için de yaşam düzeyini etkileyecektir. Meslek seçimiyle ilgili mümkün olan başka alternatifler de düşüntülebilir. Birden fazla işte başarılı olmak için yeteneklerin geliştirilmesi tammine ulaşma olasılığını artırabilir.

Alternatifli kaynak kullanımı üç şekilde incelenebilir

- 1- Toplanın kaynak türlerinin incelenmesi,
- 2- Yararlarının incelenmesi,
- 3- Kullanımlarından sağlanacak tatminin incelenmesi.

Bunlardan herhangi birinin artırılması araca ulaşmanın vereceði tatmini de artırabilir.

İnsansal kaynaklar bireylere olduğu kadar kurumlara da uygulanabilir. Kaynakların paylaşılmasıyla, araca ulaşma konusundaki sorumluluklar paylaşılabilir. Bu hem ulaşma hem de grup faaliyeti anlamına gelebilir. Grubun iyiliði için başkalarıyla birleşmeden güç doğar.

Bir bireyde bulunmayan bir kaynak diğerinde bulunabilir. Grup faaliyetinde sorumluluğun paylaşılmasıyla, gizli bircaysel kaynakları geliştürme yollarının gözlemlenmesi mümkün olur. Grup, genellikle kendine güven duygusunu artırtır.

İnsansız olmayan (para, ev, araba, ekipman) pekçok kaynak ailece paylaşıldığı gibi insansız kaynaklar da paylaşılabilir. İşten sağlanan gelir, bir aile kaynağı olarak kabul edilirse tüm aile bireylerinin bo geliri elde etme güçleri bir aile kaynağı sayılabilir. Topluma ait kaynakların çoğu insansız kaynaklardır. Polis, itfaiye teşkilatı ve çeşitli düzeydeki hükümet kuruluşları gibi. Bu kaynaklar toplumsal ihtiyaçlara hizmet amacıyla bireylerin işbirliğinden doğar. Bir ev ya da ailenin sürekliliğini sağlamak için sarfedilen çaba da paylaşılan bir kaynaktır. İhtiyaçların farklılaşması bireyin kaynaklarının, daha fazlasını kullanmasına gereklidir. İlgi ve becerilerin farklılaşması grubun belli bir üyesinin, kaynağın daha fazlasına katkıda bulunmasına yol açabilir. Bu da teknolojik gelişmenin gerektirdiği uzmanlaşmayı oluşturur. Aile ya da toplum olsun, grup ihtiyaçları grubun kaynaklarını birleştirerek daha etkin biçimde kullanılabılır.

3. ZAMAN YÖNETİMİ

Zaman herkesin aynı miktarda sahip olduğu tek kaynaktır, herkes için gün 24 saatdir.

Zaman kullanım para, enerji, alan (mekan) hatta bilgi gibi diğer kaynakların kullanımını doğrudan etkiler. Gerçek anlamda zamanı yönetmek mümkün değildir. Bu nedenle beraber zaman yönetimi, belli bir zaman periyodundaki faaliyetleri yönetmek için kullanılabilecek en uygun kavramdır. İnsanlar her ne kadar zamanı gerçek anlamda yönetemeler de, diğer kaynakları zamanı dikkate alarak yönetebilirler.

Bireyin ailesine, toplumuna, ya da tüm dünyaya sağlayabileceği katkılar her zaman yaşam süresi ile oranlı değildir. İnsan yaşamının niteliği, yaşam süresinden çok, zamanı kullanma biçiminden büyük ölçüde etkilenir.

3.1. Zaman Kavramı

Etkili zaman yönetimi, bireyin bir günde yapması gereken tüm işlerin bilincinde olmasıdır. Geçen zamanı geri getirmek mümkün değildir. Sınırı olmasa, değerinin ölçülemeyen oluşu ve yerini tutan hiç bir kaynağı olmaması gibi özellikler nedeniyle zaman, insanlığın sahip olduğu en değerli doğal kaynaktır.

Zamanın kaynak olarak kullanımı bireylere göre değişir. Bazıları bireysel bakımları için daha çok zaman harcarken, seyahat etmek için çok az zaman harcarlar. Bazı insanlar yemek için en az zamanı harcarken bazları yiyecek hazırlamak yemek yemek ve evle ilgili diğer işlere çok zaman ayırtlar. Amerika Birleşik Devletleri'nde yapılan bir araştırma, çalışan bir kimsenin, yılda yaklaşık 1940 saat boş zaman olduğunu göstermiştir. Bu da yaklaşık olarak yılda 81 gün etmektedir ki yılın zaman olarak % 22'si insanların kontrolündedir.

Cormier'e göre zaman yönetimi, ne, ne zaman, nasıl ve niçin yapıldı? sorularının kontrolüne sahip olmaktadır. Zaman yönetimini

başarabilmek, zamanın yapısını ve bireyle göre nasıl değiştiğini anlamaya bağılıdır.

3.2. Zamanın Algılanması

Birey kendine göre bir zaman kavramı geliştirdiğinde diğer bireylerin zaman farklı algılamalarının kavramada güçlük çeker. Gerçekte insanların zamana yönelikleri çok farklıdır ve algılamaındaki bu farklılıklar onların davranışlarına yansır. Burada sorun, zamanın bireysel olarak algılanmasının tamam edici bir açıklamasının olmamasıdır.

Pavlov, 1950'de hayvanların zamana göre şartlandırılabileceklerini göstermiştir. Birkaç kez 20 dakika aralıklla bir köpeği beslemiş daha sonra hiç bir ipucu olmadan beslenme saat gelince köpeğin yiyecek beklenisi ile salgı yaptığınu bulmuştur. Köpeğin beslenme aralıklarını tahminindeki hata 2 dakikadan daha azdır. Von Frisch ise insanların belirli saatlerde çiçek özü için ortaya çıkanlarım deneylerle kanıtlamıştır.

Eğer insanlar her sabah çalar saat olmaksızın aynı saatte uyanabiliyorlarsa eğer bir enstrümanı çalabiliyorlarsa ve isteğe göre yürüme hızlarını değiştirebiliyorlarsa bütün bunlar insanların içsel nörolojik bir saat sahip olduklarını göstermektedir. Bu da insanların birden fazla zaman algısına sahip olduklarının bir belirtisidir.

Graham'a göre üç tip zamanı algılama vardır.

- 1- Zamanı doğrusal ayırlabilir olaylar olarak algılama: Modern toplumlar zamanı geçmişten geleceğe uzanan, süregiden ve belli işler için bölgelere ayırlabilecek şekilde görme eğilimindedirler. Belli bir iş için ayrılan sürede iş tamamlanmamışsa, zamanı ayırlabilir olarak algılayan bireyler, işi tamamlamak için zaman bulabileceklerine inanırlar. Bu tür algılama, zamanı tüketicinin malı olarak görmekten kaynaklanmaktadır. Yani zaman bir materyal kaynaktır, harcanabilir, saklanabilir, israf edilebilir, ölçülebilir, planlanabilir ve yanım yapılabilir,

2- Zamam dairesel olaylar olarak algılama: Bu algılamada türünde, aynı olaylar dairesel bir şekilde tekrarlanmaktadır. Bu algılamanın kaynaklandığı kültürlerde zaman, saatle göre değil, ay, güneş ve mevsimlere göre ayarlanmıştır. Bu nedenle tarıma dayalı yaşam biçimlerinde avlanma, hasat gibi faaliyetler bu doğal olaylara göre düzenlenir. Dairesel zaman algısına sahip insanlar zamanı planlama ya da ayırmaya ihtiyaç duymazlar. Aynı zamanda birden fazla şeyi yapmaya çalışırlar. Geleceği, geçmiş gibi görme eğilimindedirler. Gelecek oalar için pek umut verici değildir. Yoksulluk içinde yaşayan insanlar yarından çok bugünü düşünürler, çünkü onlar için hergün bir mücadeleyi gerektirir. Para ve eğitim gibi kaynaklara daha az önem verirler. Zamanı doğrusal ayınlabilir zaman olarak algılayan kimseler çoğunlukla zamam dairesel algılayanları eleştirirler. Çünkü bu ikinci tip paralarını saklarken çok harcamak eğilimindedir, gelecekten çok şimdiki zaman için yaşarlar. Tasarruf yapmak yerine, gelirlerini ihtiyaçlarını karşılamak için kullanırlar.

Dairesel modelde, doğrusal model de olduğu gibi zaman kullanımının planı yapılmaz. Zaman bölünmez, harcanamaz yalnızca yaşanırlığı düşüncesi vardır.

3- Zamanı aşamalar dizisi olarak algılama: Zamanı aşamalar dizisi olarak algılayan insanlar, bir faaliyet için kullanılan zamanın önemli olmadığını çünkü faaliyetlerin zamanında çok olayların oluş sırasına göre yönlendirildiğini düşünürler. Burada önemli olan faaliyeti zamanında yapmaktan çok, faaliyeti aşamalar halinde ve doğru olarak yapmaktadır. Yapılan çalışmalar, Amerika Birleşik Devletleri'nde yaşayan yetişkinlerin bu eğilimde olduğunu göstermiştir. Yapılacak şey, zamanı geldiğinde yapılmaktadır, bunun saat zamanı ile bir ilgisi yoktur.

3.3. Kültür ve Zamanın Algılanması

Goodenough, kültürü bireyin karar vermesine yardımcı olacak,

bir grup insanın paylaştığı insanlar veya standartlar kümlesi olarak tanımlanmıştır. Bu tanımı göre, birey istediği kültüre geçerek zamanı istediği gibi algılayabilir. Evrensel olarak paylaşılan bir zaman algısı yoktur. Zamanı algılama kültür ve dille yakından ilişkilidir. Kültürlün diğer parçaları gibi bireyin dünya görüşü ve davranışlarında önemli etkiye sahiptir. Bazı dillerde geçmiş ve gelecektен çok burada ve şimdî kavramları vardır. En eski Eskimo geleneğine göre, saat dikkate alınmaksızın insanlar açtıkları zaman yrler, yoruldukları zaman da uyurlar.

3.4. Zaman Duygusu

Bireyler zamana uyum bakımından farklılık gösterirler. Bazı kişiler okudukları, çalıştıkları ya da ziyarette bulundukları zaman miktarını tam olarak tahmin edebilirken diğerlerinin zaman tahminleri genellikle gerektiğinden ya çok fazla ya da çok az olur. Bireyin zaman duygusunu sıcaklıkta iniş çıkışlar, ışık veya karanlık, yalnızlık, heyecan veya sıkıntı ve daha pek çok faktör etkileyebilir.

Zaman duygusunu geliştirmek, yaşamın daha düzenli olmasında ve zamanın yönetiminde insanlara yardımcı olur. Meerloo, bireyin subjektif zaman duygusunun dört boyuta sahip olduğuna ilişkin bir teori ortaya atmıştır. Buna göre bu boyutlar, tarihsel zaman, biyolojik zaman, zaman süreci ve süreklilik olarak sıralanabilir.

Tarihsel zaman

Tarihsel zaman geçmiş olaylara bir sıra kazandırır. Bazı insanlar sürekli olarak geçmişteki güzel olayları hatırlar ve zamanın iyileştirici etkisinden söz ederler.

Bazen yaşlıların geçmişi şirnük zanneden daha iyi algıladıkları görülür. Bu durum yaşlıların tarihsel zaman algısının geçmişe yönelik olduğunu gösterir.

Biyolojik zaman

Gündüz ve gece, uyuma ve uyanma zamanı, aynı görünümlerdeki ya da mevsimlerdeki değişimler zaman akışım belirleyen tipik örneklerdir. Ayrıca nefes alma ve kalp anındaki düzenlilik ve diğer fizyolojik işlevler de biyolojik zamanın öğeleri olarak sayılabilir. Buna karşılık teknolojik toplumlarda bireyler kendilerini biyolojik zamanın bazı etkilerinden kurtarabilirler. Örneğin; yapay aydınlatma insanların doğal gece-gündüz ritminin etkisini değiştirmelerine olanak sağlar. Çalışma saatleri önemli ölçüde değişmiş olanlarla, uçaıkla çok uzak ülkelere seyahat edenler zaman ayarlamasında güçlük çektiğini ifade etmektedirler. Bunlar yalnızca kol saatlerini yerel saatle göre ayarlamakla kalmayıp kendi 24 saatlik biyokimyasal ritimlerini de yeniden ayarlamak zorundadırlar. Yeni bir saat sistemi ya da çalışma düzeneine uyum sağlamak birkaç gün gerekmektedir.

Zaman süreci

Zaman her ne kadar saatlerle belirlenmişse de, insanların zamana yaklaşımı farklılık gösterir. Örneğin, bir çocuk yemeğe ne kadar var sorusuna verilen "yarım saat" cevabını tam olarak anlayamaz. Çünkü çocuklar yaşamları an merkezli olduklarından, yaşamı çok sayıda değişen olaylar olarak görürler ve o anda hissedilen açlık nedeniyle de 30 dakikalık sürenin çok ağır geçtiğini düşünürler.

Süreklik

Süreklik geçmiş, şimdiki zaman ve gelecekteki faaliyetler arasında kurulan bağıdır. İnsanlar kendilerini geçmiş zaman, şimdiki zaman ve gelecek zamandan birine daha fazla yöneltebilirler. Bu yönelme birey yaşandıkça değişebildiği gibi kültürel yapıya göre de değişebilir.

Zamanın insansal bir kaynak olarak sınıflandırılmasının nedeni subjektif zaman duygusudur. Sadece objektif yani saat zamanı göz-

Önünde alınacak olursa gelişmenin değerlendirildiği bir standart olarak sınıflandırılabilir.

3.5. Zaman Kullanım Kalıpları

Zamanı kullanmaya ilişkin kararlar yaşam biçimini etkiler. Okul, eğlence, çocuk bakımı ve meslek gibi insan yaşamındaki önemli seçimler, zamanın kullanımını için bir dizi karar gerektirir. Bu da yalnızca insan kapitalının miktarını değil, yaşam düzeyini de etkiler.

Araştırmacıların son yıllarda zaman kullanımına yönelik çalışmalarla ilgileri artmıştır. Yapılan çalışmaların bazıları kadının çalığı ile ilişkili olarak evle ilgili işlere (ev üretimi) bazıları da serbest zamanın kullanımına yönelikidir.

Geleneksel olarak zaman kullanımı, çalışma ve serbest zaman olarak 2 kategoriye ayrılır. Serbest zaman içten kalan zaman olup Toplam Zaman-Çalışma Zamanı = Serbest Zaman olarak formülle edilebilir.

Karşılığında ücret ödenen zaman çalışma zamanı olup,hireye gelir yoluyla ekonomik kaynak sağlar. Çalışma zamanı dışında kalan zaman zaruri ihtiyaçlar ev üretimi, serbest zaman, seyahat, toplumsal faaliyetler ve diğer faaliyetler için ayrılan zamanı kapsar. Zaruri ihtiyaçlar, uyuma, yeme, giyime ve bireysel bakım gibi yaşamı sürdürme faaliyetleridir. Bu faaliyetler için kullanılan zaman aynı kültürdeki bireyler için nispeten ayndır.

Ev üretimi

Ev üretimi, ev ve ailenin bakımı için mal ve hizmetlerin yaratılmasında kullanılan zamandır. Evle ilgili işlere harcanan zaman kadın ve erkek için farklılık gösterir. Kadınlar ev üretimine katkıda bulunurken erkekler ücret karşılığı işlerde çalışırlar. Aile üyelerinin ev üretiminin ekonomik değerini anlamaları, çalışma, ev üretimi ve serbest zaman faaliyetleri için ayıracak zamanı karar vermelerinde yardımcı olabilir.

Çalışma zamanı

Çalışma zamanı işin özelliğine göre değişir. Çalışma günleri pazartesi, cuma, çalışma saatleri de 8.30-17.30 olmayıabılır. Çalışma saatlerinin özel olması çalışma dışındaki faaliyetlerin süresini ve aynı zamanda bireysel faaliyetlerin diğer kimselerle senkronize edilmesini de (eşleme) etkiler.

Yönetimde görev alan kimseler, çalışma saatleri konusunda genellikle daha fazla seçim şansına sahiptirler. Fakat düzenli çalışma saatlerine göre çalışanlarla kıyaslandığında, daha uzun çalışma zamanına sahip oldukları görülür. Örneğin; bu kimseler eve iş getirebilir, mesai saatinden sonra çalışabilir, dolayısıyla başka faaliyetler için daha az zaman ayırabilirler. Ancak faaliyetlerini üç zaman sınıflını dengeli olarak dağıtmalarını yorgunluk nedeniyle verimliliklerini azaltabilir.

İş yerine gidip gelmede harcanan zaman bir çeşit çalışma zamanıdır. Aynı süre çalışan iki bireyden biri hergün iki saat işine gidip gelmek için harcıyorsa bu kimseyin işine 5-10 dakika yürüyerek gelebilen diğerine göre kendine ayırbileceği daha az zaman kalır. İş yerine arabayla gittiği takdirde yolda geçen zamanın tümü araba kullanılmaya harcanmış olur. Buna karşılık birey dolmuş ya da otobüse binerse yolda geçen zamanından bazı faaliyetler için yararlanabilir. Örneğin; bazıları işe gelirken yolda okuyabildikleri gibi bazıları için de yolda geçen zaman en yararlı zaman olabilmektedir.

Serbest Zaman

Uykuya veya çalışmaya harcanmayan zamanı "serbest zaman" denir. Serbest zaman seçim sonucu ortaya çıkabileceği gibi dışardan da empoze edilebilir. Tam gün iş arayıp sonuçta sadece yarım günlük bir iş bulabilen ya da hiç iş bulamayan birey empoze edilen serbest zamanı sahiptir. Birey, para, ulaşım aracı ya da araç gereç gibi insansal olmayan ekonomik kaynaklara yeteri kadar sahip değilse veya bir takım ugrayışlara karşı ilgisi yoksa serbest zaman onun için bir kaynaktan çok

bir sıkıntı haline gelebilir.

Serbest zaman eğlence, fiziksel egzersiz, televizyon izleme, hobi-lerle uğraşma seyahat etme gibi yalmız başına ya da başkalanıyla birlikte yapılan faaliyetleri içerir. Dinsel, eğitimsel diğer uygulusal faaliyetler ile günlük faaliyeler de serbest zaman faaliyetleri olarak sayılabilir.

İnsanların serbest zaman faaliyetlerinin seçiminde, kültürel ya da fiziksel faaliyetlere olan eğilimleri etkili olur. Bazı insanlar serbest zamanlarında televizyon izlemeyi, gazete-dergi okumayı, radyo dinlemeyi tercih ederler. Kültürel faaliyetlere ilgi duyanları Televizyon izlemekten kaçındıkları zamanlarının çoğunu dergi, gazete, kitap okurmaya harcadıkları buna karşılık aktif faaliyetlere eğilimli olanların radyo dinlemeyi ve televizyon izlemeyi tercih ettileri sırttanıstır.

Serbest zaman faaliyetleri için yapılan seyahatlar, faaliyetin bir parçası olarak düşünüllür ve süre tüm faaliyetin $1/4$ 'ü veya $1/2$ sıdir.

Araştırmalar, erkeklerin iş ve diğer faaliyetlerinde seyahat etmek için kadınlardan daha fazla zaman harcadıklarını, buna karşılık kadınların iş dışı faaliyetlerde (alışveriş, çocukların okula götürülmesi, serbest zaman faaliyetleri gibi) seyahat için daha fazla zaman harcadıklarını göstermektedir. Ailelerin seyahat zamanları ile ilgili değerlerinin incelendiği çalışmalarda daha çok sosyal faaliyetler için seyahat etkileri (günde 47 dak.) bunu iş için yapılan seyahatlerin izlediği (41 dak.) bulunmuştur. Seyahatte harcanan zamana içinde bulunulan mevsim, ailenin yerleşim yeri (kışsal ya da kentsel), kadının yaşı ve çalışma durumu, erkeğin eğitimi, sahip olunan araba sayısı önemli derecede etkilidir.

3.6. Zamanın Yönetimi

Zaman amaçlara ulaşmada diğer kaynaklarla birlikte kullanıldığı için etkin bir kaynak durumundadır. Yönetim işlemlerinin uygulanması yoluyla bireyler ve aileler istedikleri yaşam düzeyine ulaşmada zaman-dan yararlanabilirler.

Zaman planlamasının yolları

Zaman yönetmenin temel amacı, zaman ihtiyaç ve istekleri karşılayacak şekilde kontrol altında tutabilmektir. Zamanın planlanması etkileyen faktörler 3 grupta toplanabilir.

1. Zaman planları, bireysel ve aile ile ilgili amaçları yansıtılmalıdır. Bu amaçlara dayalı olarak insanlar plan hazırladıkları süre içinde gösterecekleri faaliyetlere karar verirler.

2. Zaman kullanımını planlamadaki özgürlük, önceden alınan bazı kararlar ve çevredeki bireyler tarafından kısıtlanabilir. Aile bireylerinin iş ya da okul saatleri, yemeklerin hazırlanıp yenildiği zamanları etkiler. Müzik dersleri, sosyal ya da mesleki dernek faaliyetleri, bir toplumsal kuruluşta üyelik, belirli zamanları gerektiren faaliyetlere örnek olarak gösterilebilir. Planın aile için kullanımını etkilediğinden bu gibi faaliyetler zamanın kullanılması planlanurken gözönüğe alınmalıdır.

3. Evle ilgili işler için önceden belirlenmiş standartlar ile aile içi etkileşim içün ayrılan zamanı planlamayı etkileyen faktörler arasında sayılabilir.

Zaman planlarının değeri plan yapan bireyin ya da ailenin uzun vadeli amaçlarını, kısa süreli faaliyetlerini ve bunun yanında karşılanması mümkün olan problemlerini bilinci şekilde gözönüne almasına bağlıdır.

Dikkatle hazırlanan zaman planları tatminini gerçekleştirdiği gibi amaca ulaşmadı zamanın ve diğer kaynakların kullanımında ortaya çıkabilecek kararsızlık veya endişe durumlarını da azaltabilir.

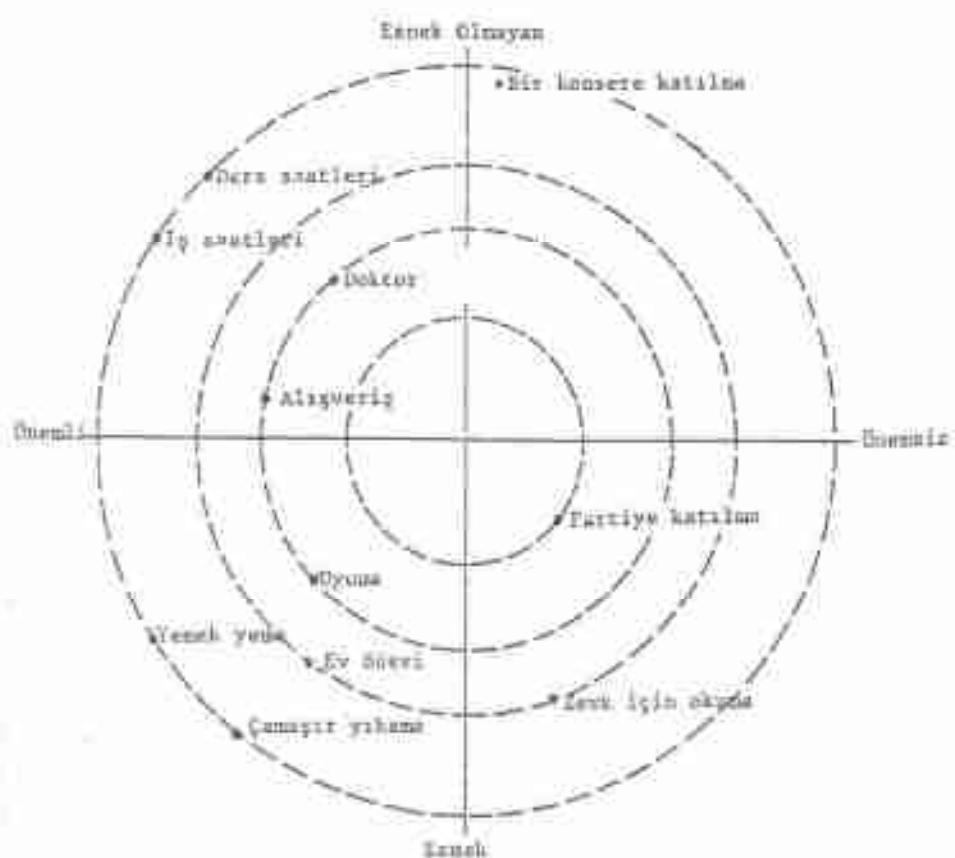
Zamanın planlamasını sınırlayan iki temel ögeden söz edilebilir.

1. Bireysel tercihler,

2. Bazı faaliyetlerin esnek olmaması. Esnek olmayan faaliyetler belirlenmiş zamanlarda yapılması gereken faaliyetlerdir.

Zaman planları, değişmeyen belli zamanlarda olan faaliyetleri (esnek olmayan) esas almaktır. Yetişkinler için iş, çocuklar için okul

sümleri genellikle zaman olarak değişmez faaliyetlerdir ve günün yapısını belirler. Bu tür faaliyetler ile ilgili olarak uyurma, bireysel bakım, kahvaltı ve evi terketme gibi faaliyetler ilk olarak planlanır. Bundan sonra aile üyelerinin sosyal ya da meslekî kuruluşlara katılmaları gibi zamanı belirlenmiş faaliyetlere planda yer verilir (Şekil 7).

Şekil 7. Zaman kullanımının planlanması sınırlayıcı faktörler

Bazı faaliyetler sınırlı bir süre içinde yapılabilirken, diğerleri günde herhangi bir saatinde yapılabilir. Bazı olayları da insanlar kendileri seçip esnek olmayan biçimde karaşlaştırmalar. Örneğin; öğle yemeği hergün 12.00 de hazır olacak ya da her gece 23.00 de yutulacak gibi.

Kelly'e göre zaman, para ve alan gibi üç kaynağın varlığı zamanın kullanımlını etkiler. Faaliyetin yapıldığı süre zaman açısından, maliyeti ekonomik açıdan, faaliyetin yapıldığı yer de alan açısından sınırlamalara neden olur.

Televizyon izlemek için zamanı, tıbbi bakım için parayı, araba kullanmak ve diğer eğlence faaliyetleri için alana gerek vardır. Zaman ve alana sınırlı olarak sahip bir kimse, birkaç uzun tatil yerine, pahalı fakat kısa süreli bir tatili seçecektir. Kenttende, mesafeler km veya paraya oduğu kadar zamanla da ölçüllür. Feldman ve Hornik, zaman sınırlamasının genellikle alanda yoğunluklara (trafikin yoğun olduğu sahalar) neden olduğunu belirtmişlerdir. Zamanı sınırlı olan ve yolda fazla zaman harcayan kimseler iş ve eğlence yerlerini mesafeye göre seçerler.

Feldman ve Hornik'e göre yaşam biçimini zaman kullanımı biçimini olarak tanımlamak daha doğrudur. Çünkü, yaşamdan sağlanan tatmine neden olan olayların çoğu harcanan zamanın miktarına bağlıdır.

Ailede bağlar ne kadar güclüyse zaman yönetimi de o denli etkilidir. Gelir düzeyi yüksek olan ailelerde zaman yönetimi, gelirleri yetezli olan ailelerden daha etkilidir. Yine emekli olmamış olanlar onlara göre zamanı daha iyi yönetirler.

Bütün bu açıklamalar, zaman çok olan insanların zaman en iyi yönetenler olmadığını göstermektedir. Başarılı olan kimseler amaçlarını iyi tanımlayan, gelecek için plan yapan, diğer kimseler ile faaliyetlerini ayıran, ailesine ve toplumsal faaliyetlere zaman ayıran, zamanlumayı iyi yapanlardır.

Zaman yönetimine ilişkin prensipler şunlardır:

Pareto prensibi

Zaman yönetiminde en önemli kavram Pareto prensibi olup plan

yapılırken öncelikleri saptamamın önemini belirtir. Bu prensibe göre birçok öünsüz olay, önemli ve hayatı olan birkaçından ayrılabılır. Böylece, insan yaşamında zaman ve enerji en etkili faaliyetler için kullanılarak yaşamdan sağlanan tatmin de artırılabilir.

Parkinson prensibi

Bu teori, çok sınırlı bir kaynak olan zamanın, bazı kaynaklar gibi esnek olabileceğini gösterir. Buna göre herhangi bir iş, zamanın tümünü kapsayacak şekilde yayılabilir.

İnsanlar çok meşgul olduklarıanda zaman sınırlı göründüğünden çok kısa sürede çok sayıda faaliyeti birarada yürütme eğilimindedirler. Böyle durumlarda, daha az baskı altında oldukları zamanın daha çok şey başarabilirler. Bu prensip kısaca, bir işin çok daha çabuk yapılabilmesi için en kısa zamanın verilmesinin önemini vurgulamaktadır. Bunun en güzel örneği dışında çalışan ev kadınlıdır. Çünkü çalışma saatleri dışında kalan süre sınırlı olduğu halde bu süre içinde kadın çalışmayaladığı zaman daha uzun sürede yaptığı birçok işi tamamlayabilmektedir.

En verimli zamanın saptanması:

Bireyin en verimli zamanı üretimi açısından çok önemlidir. Bazı insanlar sabahları verimli olurken bazıları gün ilterledikçe verimli hale gelirler. Bireyin en üretken olduğu zamanı bilmesi, zaman kullanımını ve sonucu geliştirecektir. Bireyin en verimli zamanı ile, gün içinde bireyin enerjisinin en yüksek olduğu zamanın birbirile ilişkilidir. Bu nedenle konsantrasyonu gerektiren önemli faaliyetler için bu zamanlar ayrılmalıdır.

Bir kimseyin en verimli zamannın tüm gün boyunca devam edeceği olasılığı azdır. İnsanların çoğu, gün içinde birden fazla verimli zamana sahiptir. Ancak çok meşgul oldukları anlarda bile, çok az şey yapabildikleri ve enerjilerinin çok düşük olduğu zamanlar da vardır. Çevre de bireyin gün içinde verimli olduğu zamanları etkileyebilir. En

üretken zaman en sessiz zamandır, çünkü bu zaman periyodunda herhangi bir müdahale ya da bölünme söz konusu değildir.

Sessiz zaman önemli bir zaman yönetimi kavramı olup çalışma için olduğu kadar serbest zaman faaliyetleri ve bireysel zaman olarak da kullanılabilir. Bu zaman periyodunda, önemli işler ele alınmalıdır ve çalışmanın herhangi bir şekilde kesilmesine izin verilmemelidir. Günlük yaşamın getirdiği meşguliyet içinde insanlar diliyinmenin önemini unutabilirler. Ron Lundy zaman yönetimine ilişkin çalışmasında bir kimsonun gün içinde düşünmek için zaman ayırmam, kim olduğunu, nereye gittiğini ve problemlerini nasıl çözeceğini düşünmesi gerektiğini önermektedir.

Ron Lundy'e göre başarılı bir zaman yönetimi için 4 anahtar vardır:

1. Amaç saptamak
2. Amaçla ulaşmak için plan yapmak
3. Planı uygulamaya hemen başlarmak ve bitme zamanını saptamak
4. Amaçla ulaşana kadar çalışmaya devam etmek.

Amaçlarını ve planlarına günlük belirleyen bireyler günün her hangi bir saatinde ne kadar ilerleme kaydettiklerini kolaylıkla görebilirler. Planın uygulanmışından artı kalan zamanı, gelişmeyi kontrol etmek ve ertesi gününe planlarım yapmak için kullanabilirler.

Zaman kaydı tutılması

Zaman kayıtları gelecek için değil geçmiş için yapılan planlardır. Zamanı kaydetmek, insanların zamanı harcama şekillerini yeniden değerlendirmelerinc yardım eder. İnsanlar ancak çok kısa bir sürede bir işi başarına kapasitelerinin farkını vardıklarında, daha önceden o iş için ne kadar çok zamanı boşa harcadıklarının bir değerlendirmesini yapabilirler.

Zaman kullanımının değerlendirmesini yapmanın en basit yolu günlük faaliyetler için harcanan zamanın kaydını tutmak ve bunu analiz

etmektedir. Bunun için her yarım saatte, bir önceki yarım saatte yapılan önemli faaliyetler kaydedilir ve günden güne gelişmeler değerlendirilir.

Bu işleme, zamanın nerede ve neden boş harcandığı ve günün en verimli saatinin ne zaman olduğu sıptanıncaya kadar devam edilir. Bu da genellikle bir veya iki hafta alır.

Yapılacak işlerin listesinin çıkarılması

Tüm zaman yönetimi uzmanları, günlük faaliyetlerin ayrıntılı bir listesini yapmanın zaman kontrollinde önemli yardım olduğu görüşündedirler. Liste birçok şekilde yapılabilir. Önemli olan listede o günü amacın başta yer almıştır. Her gün bir tek liste hazırlanmalıdır. Etkili bir liste önemli projelerin parçası olan faaliyetler dikkate alınarak yapılır. Başlangıçta acil bireysel ihtiyaçlar ilk sıraları alırken zaman yönetimi becerisi gelişikçe bunlar listeden kaybolur. Bunun nedeni acil olanların zamanla acil duruma gelmeden önce çözümlenmesidir.

Faaliyetlerin zaman içinde organizasyonu

Faaliyetlerin zaman içinde organizasyonu planlanan olayların, gereği şekilde düzenlenmesini, sorumlulukların dağılımı ve konuya ilgili kimselere yetkilerin verilmesini içerir. Faaliyetleri gerçekçi bir yaklaşımla zaman içinde organize etmek için yöneticiler üç faktörlü göz önünde almırlıdırlar.

1. İşin yapılması hızı
2. Faaliyetlerin sıralanması
3. Senkronizasyon (eşleme)

İşin yapılması hızı: Bazı insanlar davranışlarında yavaş ve sistemli oldukları halde, bazılarının yaşam boyu bir yarış içinde oldukları görülür.

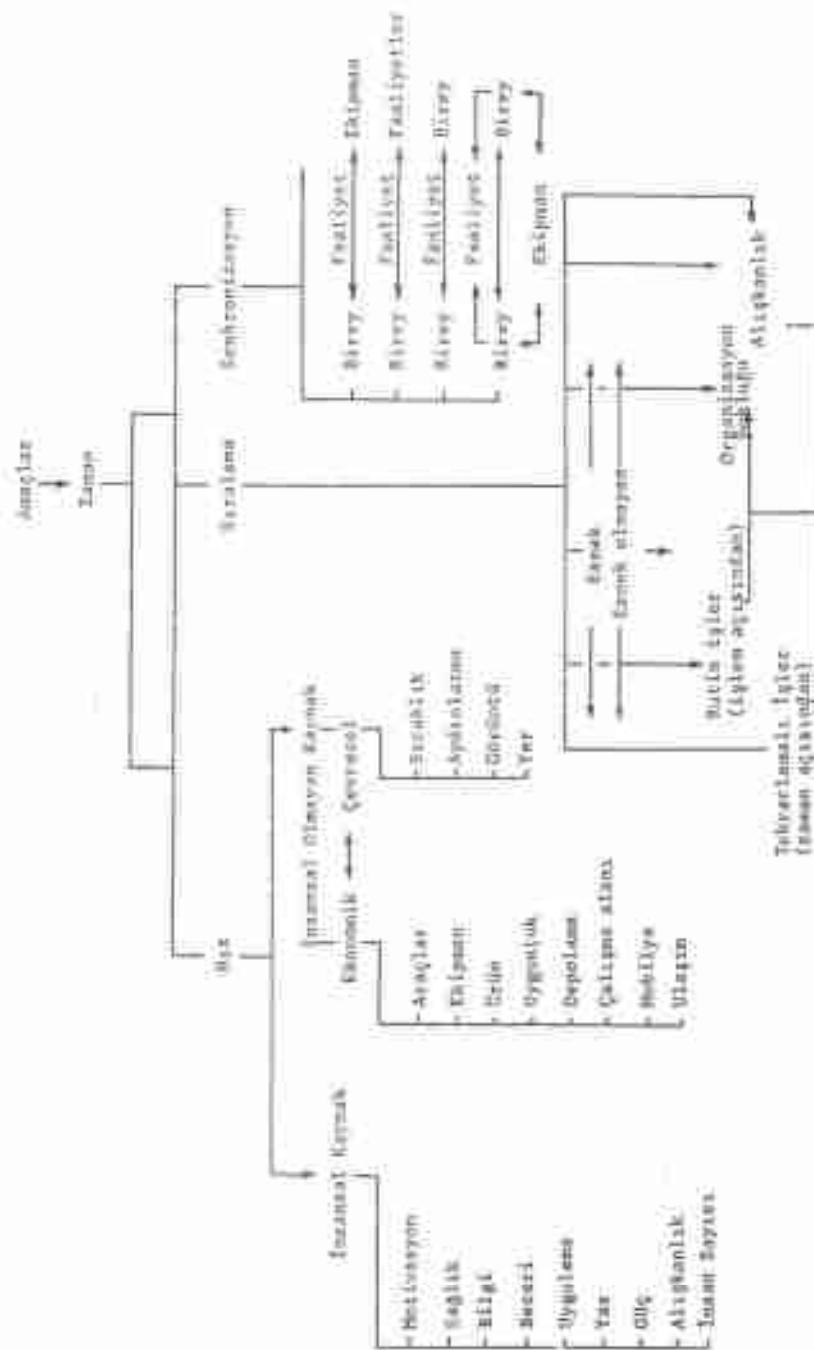
İşin yapılması hızını etkileyen faktörler arasında; bireysel ve fiziksel özellikler, bilgi ve diğer insansal kaynaklar ile ekonomik kaynaklardan söz edilebilir.

Kaynakların, işin yapılma hızı üzerindeki etkilerinin bilinmesi, yöneticiye faaliyetlerin temposunu ayarlamasında ve daha fazla işletiliği olan planlar hazırlamásında yardımcı olabilir.

Faaliyetlerin sıralanması: Faaliyetlerin bir program dahilinde bir-birini takip ettiği sıra ya da düzen, esneklik kabul etmeyen faaliyetlerin sayısı ve süresi, işlerin kendi arasındaki ilişki ve bireyin kendisinin ya da grubun tercihlerinden etkilenir. Sık tekrarlanan işlemler rutin hale gelebilir. Sonuç olarak zaman ve diğer kaynaklara ihtiyacı azaltarak bireye zaman yönetiminde başka geliştirici faaliyetler de bulunuş olaşağ sağlar.

Faaliyetleri zamana göre sıralamak için bazı genel öneriler varsa da her bireyin bu fikirleri kendi durumuna nasıl uygulayacağına kendisinin karar vermesi gerekecektir. Belli bir sıra izleyen ve belli bir zaman blokuna uygun düşen faaliyetleri gruplayarak zaman ve enerji tasarrufu sağlanabilir.

Senkronizasyon (esleme): Olayları, bireyleri ve insansal olmayan kaynakları zamana göre düzenli bir şekilde birbirine bağlama işlemine senkronizasyon denir. Farklı faaliyetlere bir düzen getirmek için her bir faaliyet ya da faaliyetler grubuna geneken zaman tahminleri yapılır ve bu tahminler bir planla bütünlendirilir (Şekil 8).

Şekil 8. ZİYARET İÇİNDE İKALİYATLARIN ORGANİZASYONU

Faaliyetlerin senkronize edilmesinde bazı güçlükler olabilir. Örneğin; evde bir onarımın yapılması, birkaç aile üyesinin işe katılmamasını gerektirebilir veya üyeleri katılmaması halinde daha zevkli hale gelebilir. Bireylerden biri sürekli çalışıp iş bitrişinde dinlenme eğiliminde ise bu bireyin iş hızı, iş boyunca kısa ve sık dinlenmeler yaparak diğer bireyden farklı olur. Bu farklılık da faaliyetin senkronizasyonunu etkiler. Böyle bir durumla karşılaşan yönetici her bireye farklı sorumluluk alanları verebilir, ya da aile bireylerinin hızlarını koordine etmede yardımcı olabilir. Eğer bu faaliyette tüm aile bireyleri yer alırsa, böyle bir grubun farklı iş hızlarını koordinat etmek bireysel farklılıkların değerlendirilmesini gerektirir.

Birey ve grup faaliyetlerinin senkronize edilmeyen sistem içinde toplanması ve sistemin bir parça ayrılmadıkça karmaşıklığın farkına varlamaması da planlamadaki güçlüklerden birini oluşturur. Evdeki işlerin çoğunu yapan bir aile üyesinin geçici olarak yokluğunda onun sorumluluklarını diğer aile bireyleri üstlenebilirler. Ancak deneyim azlığından dolayı bu aile bireyleri yemekleri pişirmek ve uygun ısıda tutulmasının dilişinildiğinden daha güç olduğunu farkına varabilirler. Aile üyeleri aralarında iş bölümü yapıalar bile senkronizasyon daha zorlaşabilir. Çünkü farklı bireysel iş hızı ve değişik zamana sahip bir grup insanların sınırlı bir alanda, sınırlı araç ve gereçle çalışması gerekebilir.

Yaşam ünitelerinde bir alan çeşitli amaçlar için kullanılabilmektedir. Alanın çok amaçlı kullanımını faaliyetlerin zamana göre senkronize edilmesini zorlu kılar. Örneğin; oturma odası ya da misafir odasının televizyon izleme odası, çalışma odası, oyun odası, eğlence odası, ikinci bir yatak odası olarak etkili bir şekilde kullanılması isteniyorsa, bir zaman sıralaması ve senkronizasyon yapılması zorunludur. Aile bireyleri arasındaki iletişim bu tip birey ve aile faaliyetlerinin zamana göre senkronize edilmesi için önemli bir kaynaktır.

Zaman planlarının uygulanması

Kullandırmayan zaman planları yönetimde kaynak değil, engel oluşturur. Bir planın kullanılabilirliği uygulanabilmesindeki kolaylık

faktörüyle belirlenir. İşleriği olan bir plan normal bir ev yönetiminde yapılan faaliyetleri kolaylaştırabilir.

Zaman planlarının uygulanmasında karar verme, kendini discipline etme, denetim becerisi ve esneklik gibi kaynaklardan yararlanılabilir. Karar verme tüm zaman planlarının uygulanması sırasında ortaya çıkabilir. Bireyin ya da ailenin amaçlar değerler ve standartlar konusundaki önceliklerin bilincinde olmasına göre yönlendirilir. Kendini discipline etme bir faaliyeti tamamlamak için gerekli irade güçtür. Bir faaliyette bir grup insan görev alıyorsa, zaman planlarının uygulanmasında denetim becerisi devreye girer.

Zaman planlarının kontrolü

Zaman yönetiminin kesin sonuçlarını gözden geçirirken ve planları hazırlayıp uygulamaya koymaken değerlendirme, uyarlama işlemleri devreye girmektedir.

Zaman ve faaliyet planları uygulanırken faaliyetlerin planı uyduğundan emin olmak için, yapılan işler devamlı şekilde değerlendirilir ve gerçekleşme derecesinin kontrollü yapılır. Faaliyetler için gerekli zaman ölçüleri gereğinden çok ya da az tutulduğu takdirde pek çok faktörün değerlendirilmesi devreye girer. Bir zaman planın tamamlanmasından sonra yapılacak incelemede şu soruların cevabı aranmak yerinde olur.

- Plan uygulanabilir bir plan müdür?
- İşlemenin yapılması sırasında daha az önemli olan eğlenceli bazı faaliyetlerin gerçekleşmesine yardımcı olmuş müdür?
- Aile bireylerinin ihtiyaçları karşılanmış müdür? Karşılanmadıysa gelecekteki planlarda hangi değişiklikler yapılabılır?
- Güçlükler çıktıysa, bunlar planlamadan doğan güçlükler midir? Bu güçlükler organizasyonda mı, yoksa uygulamada mı olmuştur?

Başarılı bir zaman yönetimi, kaynakları yanlış kullanmadan ve gereksiz gerilimlere yol açmadan bireyin veya ailenin amaçlarının gerçekleştirilemesini sağlar.

4. EVLE İLGİLİ İŞLERİN YÖNETİMİ

Evde bir ücret karşılığı yapılmayan üretim faaliyetleri ev işlerini oluşturur. Ev işleri, ailenin fonksiyonunu yerine getirebilmesi, bireylerin refahının sağlanabilmesi için gereklidir. Bu işlerin yapılması ile aile içün gerekli mal ve hizmetler üretilmiş olur.

Evle ilgili işler hem günlük yaşamın temizlik ve güvenlik standartlarını karşılayan hem de bir evin yönetimini devamlı fonksiyon yapar durumda tutan faaliyetler grubudur. Bu grup içinde yemek hazırlama, yemek sonrası temizlik, aile üyelerinin fiziksel bakımı, yaşanan konutun, gleyeceklerin temizliği ve bakımı, alışveriş yapma, harcamaların yazılması yer alır. Bu faaliyet gruplarının her biri çeşitli kaynak karışımlarının kullanılmasını gerektiren değişik görevleri içerir.

Evle ilgili işler karmaşık yapıda olup, ekonomik olduğu kadar ekonomik olmayan öğeleri de içerir. Ev kadın: hizmeti karşılığında bir ücret almazlığından bu ekonomide "görünmeyen gelirdir". Para geliri (indirekt gelir) ailelerin mali refahının tek ölçüsü deildir. Evle ilgili işlerin aile bireyleri tarafından yapılması direkt gelir sağlayabilir. Bu da indirekt gelirin artmasına neden olarak ailelerin yaşam düzeyini yükseltir ve ülke okonominisine katkıda bulunabilir. Evle ilgili işler yoluyla bireylere ve ailelere sağlanan bu hizmetlerin parasal değerinin Amerika Birleşik Devletlerinde toplam gayri safi milli hasılamın yaklaşık 1/3 ile 1/4'ü arasında olduğu tahmin edilmektedir. Gelişmekte olan ülkelerde evle ilgili işlerin gayrisafi milli hasıladaki payı bilinmemektedir.

4.1. Evle ilgili İşlerin Yönetimini Etkileyen Faktörler

Ev işlerinin yönetimini etkileyen faktörler ailenin kompozisyonu, aile üyelerinin ücretli çalışma durumu, kültürel ve sosyal bekentiler ile beklenmedik bazı olaylardır.

Hanehalkı kompozisyonu

Değişik yaş gruplarında ve çok sayıda bireyin olduğu aileler karmaşık yapıdadır ve ev işlerine talep de daha fazladır.

Evli olanlar olmayanlara, büyük aileler, küçük ailelere göre ev işlerine daha fazla zaman ayırmır. Ailedeki çocuk sayısı ve en küçük çocuğun yaşı, hasta ve yaşlıların bulunması ev işlerine ayrılan zamanı artırır. Çünkü çocuk bakımı zaman yoğun bir faaliyettir. Çocuklar büyündükçe daha az fiziksel bakıma ihtiyaç duyarlar buna karşılık ihtiyaç duydukları mal ve hizmetlerin çeşitliliği neden ile alışveriş zamanında artışı neden olurlar.

Kültürel ve sosyal beklenenler

Aile üyelerinin ev işleri ile ilgili beklenenleri kültürel ve sosyal sisteme eskiyenir. Ev işlerinin çoğunun kadın tarafından yapılması genel bir beklenidir. Geçmişte ve günümüzün az endüstrileşmiş toplumlarında odun kesme, tıhıl üretme gibi ağır fiziksel işlerde erkeklerin kadınlara yardım etmeleri söz konusudur. Endüstrileşmeye birlikte erkeklerin ve çocukların görevlerinden bazıları makineleşmiş, bazıları ise tamamen devreden çıkmıştır. Sonraları bu mekanikleşmeye erkeğin işe, çocukların okula gitmek için evden ayrılmazı da eklenmiştir. Tüm bu değişiklikler evde kadının daha fazla ve tekrar edilen türdeki görevleri üstlenmesine neden olmuştur. Kadın evin dışında çalışın ya da çalışmasın evdeki işlerin büyük bölümünden sorumludur.

Çalışma

Eğer aile üyeleri günün büyük bir bölümünü evin dışında geçiriyorlarsa ev fazla kullanılmadığından daha az kirlenebilir. Eğer temizlik standardında bir değişiklik yoksa bu tür ailelerde temizlik için harcanan zaman azalabilir. Aile üyelerinin okulda ya da işte olmaları ev dışında yemek yemeyi attıracaktan yiyecek hazırlama faaliyetinin azalmasına neden olabilir.

Aile üyelerinin çalışma saatlerini kontrol edebilmeleri ya da çalışma saatlerinin esnekliği, evde yapılan iş miktarını ve zamanını etkiler. Kendi çalışma saatlerini ayarlayabilenler çalışma saatleri kontrol edilenlere göre daha aktif aile üyeleriidir. Ev dışında çalışma süresi de diğer faaliyetler için ayrılan zamanı etkiler. Sıkıcı, monoton ya da aşırı

ölçüde yorgunluk veren işlerde çalışan bireylerin ev ve aile yaşamı için enerjileri sınırlıdır.

Beklenmedik olaylar

İnsanların hastalık, kaza, beklenmeyen bir konuk gibi olaylara olan tepkileri, bu olaylarla ilgili deneyimlerine ve bu olayların yaşamlarındaki etkisine göre değişiklik gösterir. Aile yaşamında dönüm noktası olarak nitelendirilen olaylar kriz dönemi olarak adlandırılır ve bu tür olaylar ev işlerinden beklenen talep önemini ölçüde değiştirebilir.

4.2. Evle İlgili İşlerde Kullanılan Kaynaklar

Aile üyelerinin zaman, psikomotor, zihinsel ve duygusal kaynakları ev işlerinin kim tarafından hangi standartta, ne sıklıkta yıldıktan etkiler. İki ya da daha fazla soyda yetişkinin bulunduğu bir aile, tek bir yetişkinin olduğu aileyeye göre daha fazla insansal kaynağa sahiptir. Tek ebeveynin olduğu ailelerde insansal kaynaklar sınırlı olduğundan evle ilgili işlerin yürütülmesinde sorumluklar söz konusudur.

Ev işlerinin yapılması zaman, insan enerjisi, zihinsel ve duygusal kaynaklar gibi insansal kaynakların yanı sıra, fiziksel çevre, sahip olunan araçlardan etkilenir. Ayrıca ailenin geliri de, sahip olunan materyal kaynakların nitelik ve niceliğini etkiler.

Zaman

Amerika Birleşik Devletlerinde yapılan araştırmalar son kırk yılda belirli ev işleri için gereken zaman miktarının değişmesine karşın bu işler için gereken toplam zaman miktarının aşağı yukarı aynı kalındığını göstermektedir. Örneğin; 1927 ve 1967 yıllarında yapılan araştırmalar yemek hazırlama ve yemekten sonraki temizlik için gereken zamanın 1967 de 30 dakika daha az zaman aldığını ortaya koymustur. Aynı yılda alışveriş ve diğer ev işleri için ayrılan zamanın ise 30 dakikalık bir artış

gösterdiği saptanmıştır. Kadınların ev işleri için harcadıkları zaman günde minimum 4 saat olarak bulunmuştur. Walker, K.E.'a göre, günde 8 saatı ev işlerine harcayan bir ev kadını, zamanın en çoğunu (2, 3 saat) yiyecek hazırlama ve yemek sonrası temizlik için, en az da (1,0 saat) alış veriş ve kayıt tutma için harcamaktadır (Şekil 9).

Şekil 9: Ev işlerine harcanan zaman

Ev kadınının dışarıda çalışma süresi arttıkça ev işlerine ayrıduğu zaman azalmaktadır.

Çalışan kadınlar, tüm gün evde olan kadınlara oranla ailedeki her üye için daha az zaman harcarlar. Yapılan araştırmalarda evle ilgili işlere harcanan zamanı etkileyen diğer faktörler ise şöyledir.

Ev kadınının yaşı: Genç kadınlar yaşlılara oranla ev işlerine daha az zaman harcarlar. Örneğin; 25 yaşındaki kadınlar ev işlerine haftada 40,2 saat harcarlarken, 26-40 yaş grubu haftada 57,3 saat (genişleyen aile dönemi nedeniyle), 41-65 yaş grubu 45,1 saat, 65 yaş ve üzerindeler ise haftada 53,1 saat zaman harcamaktadır.

Konutun büyüklüğü: Ev işlerine harcanan zaman konutun büyüklüğe bağlı olarak arar. Örneğin; 93 m² ve daha az alanı olanlar için haftada 7,7 saat, 230 m²den geniş olanlar için haftada 11,2 saat zaman harcanmaktadır.

Yaşanılan yer: Yapılan araştırmalarda kırsal kesimdeki ev kadınları kenttekilere göre ev işlerine daha fazla zaman ayırmakta kent kesimindeki ev kadınlarının alıh verili, aile bireyleri ile etkileşim, bakım ve dinlenme için daha fazla zaman ayırdıkları görülmektedir.

Türkiye'de 1958 yılında Ege Bölgesi kırsal kesimde yapılan bir arajitirmede ev kadınlarının günde ortalama 3 saat 50 dakika yemek hazırlama, 3 saat 10 dakika çamaşır yıkama, yama, örgü, v.b. 2 saat 15 dakika temizlik gibi faaliyetlere zaman ayırdıkları saptanmıştır.

İnsan enerjisi

Ücret karşılığı yapılan bir çok iş uzmanlaşmayı gerektirir. Evle ilgili işler ise birden fazla beceriyi gerektiren bir özellik gösterir. İşlerin çoğu sağlıklı bir kimse için yorucu olmayabilir. Ancak ev temizliği, bahçe bakımı gibi işleri sürekli olarak yapmak ve aynı anda birden fazla iş yapmak fiziksel yorgunluğu artırabilir.

Zihinsel ve duygusal kaynaklar

Yargılama, planlama ve dikkati gerektiren işler bazı ev kadınlarında en çok zevk alınarak yapılan ev faaliyetleridir. En az zihinsel faaliyeti gerektiren işler en az sevilen işlerdir. Bu nedenle yiyecek hazırlama ve çocuk bakımı hem en çok sevilen hem de en çok zaman alan işler arasındadır.

Bireylerin işe karşı tutumları yorgunlukla ilişkilidir. Araştırmalar sevilmeyen işlerin sevilen işlere göre daha fazla yorgunluğa neden olduğunu göstermektedir.

Materyal kaynaklar

Çok fazla araç gerece ve büyük alanlara sahip olmak bunların bakımı için gerekli zamanı artırır. Faaliyetler ve depolama için yeterli alan varsa kılıçük konutlarda yaşamak temizlik işlerine ayrılan zamanı azaltabilir.

Gelişirilen yeni ekipmanlar ev işlerine harcanan zamanı azaltmakтан çok, ürünün kalitesini yükseltmek amacıyladır.

Eerde kullanılan teknolojik ürünler yalnızca yaşam standardını yükseltmemiş aynı zamanda ev işlerinin yönetimini daha karmaşık hale getirmiştir. Bu araçların etikili kullanımı ve bakım için çok yönlü bilgiye ihtiyaç vardır.

Gelir düzeyinin yeterli olması, ev işlerinde kullanılan kaynaklardan seçim yapabileceğini sağlar. Örneğin; ev işlerini yapacak birinin ücretle çahşetilmesi gibi.

4.3. Evle İlgili İşlerin Yönetimi

Planlama

Standart saptırma ve işlerin sıralanması konusundaki kararlar ev işlerinin planlanmasındaki önemli faaliyetlerdir. İnsanlar evde kullanılabilecek bazı mal ve hizmetleri satın alabilmek için ücret karşılığı bir işte çalışmayı tercih edebilirler. Ancak zaman, çaha gibi kaynakların ücret karşılığı işte kullanılması bu kaynakların evle ilgili işler için kullanılma oranını azaltacaktır. Planlamayı yaparken bunları dikkate alma sonuçlarını daha iyi anlamaktı yardımcı olabilir. Yiyecek ve evle ilgili fiziksel ihtiyaçların karşılanmasında, piyasada üretilen mal ve hizmetlerin kullanılması daha uygun olabilir. Ancak bazı faaliyetler vardır ki

bunların, aile üyelerinin ilişkileri açısından önemi nedeniyle ücretle cağıstırılan birine yapılması mümkün değildir. Bu faaliyetler genellikle üst düzeydeki ihtiyaçlarla ilgilidir ve kısmen tüketim kısmen de üretimdir. Örneğin; çocukların oynaması, hasta olan ya da taşınan bir komşuya yardım etme veya bir toplumsal faaliyete katkıda gibi.

İşin, bir aile üyesine mi yoksa dışardan birine mi yaptırılacağı konusunda standart oluşturmak, planlamanın önemli bir parçasıdır. Eğer aile üyeleri çocuk bakımı konusundaki bekentilerini nitelik ve nicelik açısından belirlemişse bu faaliyetleri kendilerinin üstlenmesi daha iyi sonuç verebilir.

Aile ihtiyaçlarını karşılamada kullanacağı kaynakları değerlendirdirken, standartlar yeniden gözden geçirilebilir ya da daha açık hale getirilebilir. Standartlar her bir faaliyet için kullanılan zamanı etkiler. Standartlar her ailde değişik şekillerde uygulanır. İnsanlar bazı faaliyetlerde ilgili standartlarında esnek olma eğiliminde iken bazı konularda çok kararlı standartlara sahip olabilirler (özellikle aile üyelerinin sağlığı veya güvenliği gibi). Bazı faaliyetler için kabul edilebilir standartlar vardır. Deneyimsiz aile üyeleri bir işi yapmak için daha fazla kaynak kullanabilirler ve iş de istenilen standartta olmayı bilir. Ancak zamanla beceri kazanarak istenilen standartta iş üretebilir.

Planlamanın ikinci öğesi, faaliyetlerin sıralanmasıdır. Faaliyetlerin birbirini izlemesi bireylere göre değişir ve yaşamın yapısını belirler. Bu sıralama genellikle esnek olmayan olaylar (okula, işe gitme ya da okuldan, içten dönmeye gibi) etrafında yapılır. Örneğin; bir ev kadını için günde yapısı genellikle yemek saatleri esas alınarak belirlenebilir. Belli faaliyetler ya kahvaltıdan önce ya da öğle yemeğinden sonra planlanabilir.

Evie; ilgili faaliyetle birden fazla aile üyesi ilgilendiysorsa, bu durum faaliyetin sıralanmasını karmaşık hale getirebilir. Eğer bir materyal kaynak (banyo, araba) birden fazla birey tarafından kullanılıyorsa, bunlar sırayla kullanılmalıdır.

Aileler ev işlerine herkesin katılmaması sağlanacak şekilde planla-

ma yapabilirler. Örneğin; evi herkesin zamanının olduğu bir günde temizlemek gibi.

İşlerin planlanmasıında bilinçli çaba harcamak kullanılabilecek zamanı azaltmanın yanı sıra amaca ulaşılmasını da kolaylaştırmaktır. Ayrıca iyi bir planlama ile işlerin yalnızca ev kadını tarafından değil aile üyelerince de paylaşılması sağlanabilir.

Uygulama

İşin yapıldığı sıradaki yönetimsel faaliyetlere uygulama denir. Uygulamanın iki temel ögesi vardır.

1.- Planı uygulamaya koyma faaliyeti,

2.- Faaliyeden plan ve standartlarla karşılaştırma ve gerekli değişikliklerin yapıldığı kontrol etme faaliyeti.

Eğer birey kimse nin yardımını olmadan işi yapıyorsa doğrudan uygulamaya geçer. Kadınlar genellikle ev işlerinin en önemli üreticileridir. Evin dışında çalışması halinde bile kadın ev işlerinin % 70'ini üstlenmektedir.

Ev işlerinde yardım isteyen insanlar diğer aile üyelerinin faaliyete katkısını sağlayabilmek için yaratıcı olmak zorundadırlar. Bazı aile üyeleri bazı görevlerin yüklenilmesi gerektiğini kolayca anlar ve sorumluluk yüklenebilirler. Buna karşılık bazı aile üyeleri de işi bir başkasının yapmasını bekleyebilirler. İşleri paylaşmak, faaliyeti birlikte yapmadan yardımcı olabilir. İşlerin paylaşılması, işin zevksiz olduğu görüşünü azaltır ve birlikte çalışma sonucu daha iyi ilişkiler kurulması olasılığını artırır.

Ev işlerinin yapılmasında, fiziksel çevrenin iyi bir şekilde düzenlenmesinin önemi büyüktür. Bir konut seçilirken çoğunlukla işi yapacak olan bireyin fiziksel özelliklerinin gözönüne alınması ortaya çıkacak üretimi etkileyecesinden üzerinde durulması gereken bir konudur.

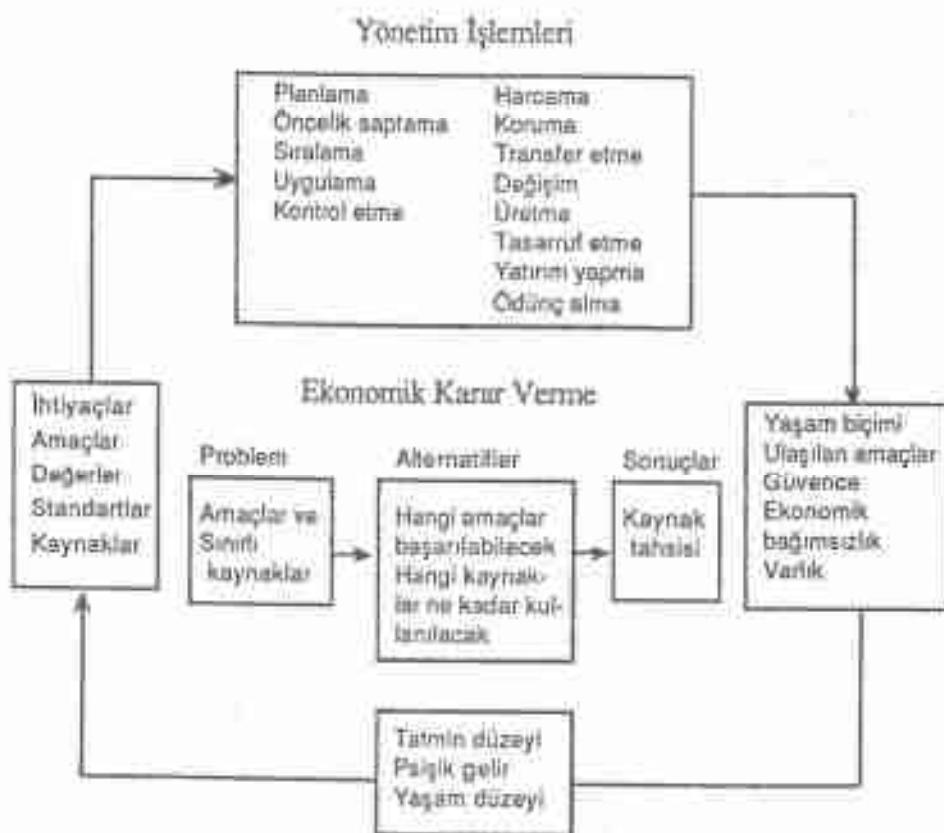
Kontrol etme uygulamının bir parçasıdır. Faaliyet, aile üyelerinin ihtiyaçlarının karşılandığını garanti edecek sıkılıkla kontrol edilmelidir. Kontrolü çok sık yapmak zamanın boşा harcanmasına neden olur. İş yapan birey çok sık kontrol edildiğini hissederse kendisine güven duymadığını zannedebilir. Kontrol sonucu bazı problemler ortaya çıktığında ailenin ihtiyaçlarının karşılanması için bazı değişiklikler yapılır. Bu "uyarlama" denir. Bazı insanlar planlanmış faaliyetlerde değişim yapmayı sevmeyler ve faaliyetleri plana uydurmak için girişimde bulunurlar. Bazıları da planlarını değiştiren durumlara uydurmayı tercih ederler.

Değerlendirme

Yönetim faaliyetinin sonuçlarının değerlendirilmesi, ihtiyaçların ne ölçüde karşılandığını ve ailenin sahip olduğu kaynak miktarındaki değişiklikleri içerebilir. Teorik olarak, aile için önemli olan tüm ihtiyaçlar minimum kaynak kullanımını ile karşılaşamamışsa evle ilgili işlerin yönetiminin çok etkili olduğu söylenebilir. Yönetimin sonucu olarak, kaynaklar geliştirilebilir, bazılarının miktarı artabilir bazıları azalabilir. Eğer ihtiyaçların çoğu karşılanılmış fakat kaynakların bazıları azı kullanılmış ve boşça harcanmış ise gelecekteki yönetim seçenekleri sınırlanabilir. Diğer taraftan ihtiyaçların karşılaşması için yeterli kaynak tahsisi yapılmamışsa bu durum stres ve tatminsizliğe neden olabilir. Bu nedenle, evle ilgili işlerin değerlendirilmesinin yapılması ev yöneticisi açısından önemlidir.

5. EKONOMİK KAYNAKLARIN YÖNETİMİ

Ailenin ekonomik kaynaklarının yönetimi ailenin tüm kaynaklar hakındaki kararlarını ve karmaşık değer sistemini yansıtır. Ekonomik kaynakların yönetiminde birey ve ailenin yaşam biçimini belirleyen amaçlar esas alır. Planlama, uygulama, kontrol etme gibi yönetim süreçleri ailenin amaçlarına ve arzu edilen yaşam düzeyine ulaşmada kullandıkları ekonomik işlemler üzerinde yoğunlaşır. Değerlendirme aşaması insanların tatmin olma ve yaşam düzeylerini belirlemeye yardımcı olur (Şekil 10).

Şekil 10: Ekonomik kaynakların yönetimi

5.1. Ekonomik Kaynaklar

Ekonomik kaynaklar gelir (para), kredi, yan gelirler ve varlıktan oluşur. İnsansal kaynakların kullanıldığı arıtmalarına karşılık ekonomik kaynaklar sınırlı olup tüketebilen ya da risk olasılığı bulunan kaynaklardır. Para tüketim malları için harcadığında yatırımla ya da tımar için kullanılamaz. Kredi kullanıldığı zaman satın alma gücü o anda artar. Ancak gelecekteki harcamaların kısıtları ve riski artırır. Sahip olunan araba, ev, giyecik, mülcevher, mobilya ve araç gereçler, ihtiyaçları, istekleri ve yaşamındaki lüksü karşılayabilir, tüm bunlar aynı zamanda sahip olunan varlığın da ölçütüdür.

Gelir

Gelir belirli bir zaman periyodu içinde, tüm aile üyelerinin sermaye ya da iş gücünden sağlanıkları tüm parasal kazançtır.

Gelirin sınıflandırılması şöyle yapılabılır.

1. Kazanılmış para geliri (indirekt): Maaşlar ve ücretler şeklinde kazanılan gelirdir.
2. Kazanılmamış para geliri (indirekt): Bonolar, hisse senedleri, tahviller, tasarruflarından elde edilen faiz gelirleri, gayri menkulardan elde edilen kira gelirleridir. Bir aile tahvil, bono gibi gelir getiren borçlere sahipse parasal geliri aynı olan ancak bu tür değerlere sahip olmayan ailelere kıyasla mali açıdan daha iyi durumdadır.
3. Mübadele (indirekt): Mal ve hizmetlerin diğer mal ve hizmetleri elde etmek için değişimiştir.
4. Yan gelirler (indirekt): Genellikle ücret karşılığı çalışma ile elde edilir ve ailelerin önemli bir gelir kaynağını oluşturabilir. Yan gelirler, yaşam sigortası, emeklilik geliri, bazı meslek gruplarına özgü kıyafetler, ücretli izinleri içeter.
5. Parasal olmayan gelir (direkt): Aile üyeleri tarafından yapılan

ev üretiminin içerir ve ailelerin mali refahına katkıda bulunabilir. Yemek pişirme, sahip olunan dayanıklı tüketim mallarının kullanımı, parklar, kütüphaneler gibi toplum kaynakları bu gruba girer. Mal ve hizmetlerin değişimini ya da ödünç almada parasal olmayan gelirdir. Direkt gelirin parasal değerinin ölçülmesi zordur. Bununla beraber mali refahın değerlendirilmesinde üzerinde durulması gereklidir. Bu kaynakların yönetiminde öncelikle ailenin ihtiyaçlarına uygun ve mevcut olanlar saptanıp bunların kullanımının alışkanlık haline getirilmesi esastır.

6. Psiyik gelir: Bir kaynağa sahip olmak ve kullanmaktan elde edilen zevk ve tatmindir. Örneğin; bir konutu kiralamak sanı almakta daha ucuz mal olduğu halde insanların ev sahibi olmaktan duydukları tatmin gibi.

Varlık

Varlık, birçok insan için hem bir aimaç hem de bir kaynaktır. Yönetimin aracı olduğu kadar sonucu da olmaktadır. Varlık genellikle bir önceki gelir yönetiminin ürünüdür ve ailelerin yaşam düzeyini ve gelir modelini yansıtır.

Varlık, ekonomik değeri olan tüm kaynaklardan oluşur. Bireysel varlık genellikle şu öğeleri içerir.

1. Sabit parasal değerler: Tasarruflar, elde mevcut nakit para, yaşam sigortası polisi değerleri, sahip olunan mülkden sağlanan gelirler ve diğer sigorta şekilleri gibi.
2. Değişken gelir yanmaları: Hisse senetleri, yanım şirketinden sağlanan primler gibi.
3. Taşınmaz mallar: Arsa ve gelir getiren mülk, ev vb.
4. Dayanıklı eşyalar: Ev araç gereçleri, mobilya, ekipman
5. Otomobiller,
6. Bireyin sahip olduğunu değerler: Mücevherat, kürkler, elbiseler, spor ekipmanları.

7. Kolleksiyonlar ve antika eşyalar: Pul veya para koleksiyonları, gümüş, altın, sınırlı sayıda çikanlan kıymetli şeyler. Antika cam eşyalar vb.

8. Sanat eserleri: Tabloolar, heykeller vb.

Varlık, çeşitli şekillerde birikir. Bunlar arasında miras, tüketimin olmayışı ve ihtiyaç fazlası olanakların tasarrufa ve yanımlara uygulanması, mecburi tasarruf planları ve bazı aileler için motivasyon, azim, şans ve amaca yönelik yönetim bir bileşimi sayılabilir.

Varlık, tasarrufla gelişir. Tasarruflar mevcut gelir ve giderlerin dikkatli biçimde yönetiminin bir sonucudur. Tasarruf genellikle, mevcut arzulardan bir kısmının bir müddet geçiktirilmesini gerektirebilir.

Bireyler genellikle şu nedenlerle tasarruf yapmaya çalışırlar:

1. Eldeki gelirle karşılaşamayacak olan ilerdeki acil durumlar için,

2. Kazancın azalması veya tamamen kesilmesinden sonra gerekcek olan bir gelir birikimi sağlamak için,

3. Düzenli gelirle ödenmeyecek kadar pahalı ihtiyaç ve arzuların karşılanması için,

4. Varlık oluşturmak veya mevcut varlığı artırmak için.

Her ailenin ne kadar tasarruf yapması gereği ailenin amaç ve ihtiyaçlarına bağlıdır.

Kredi (Elastik gelir)

Kredi, para, mal veya hizmetletin şimdilik alıp ilerde ödemesi yöntemidir.

Kredi kullanımın belirli bir sürede alım gücünü artırarak eldeki para dan elverişinden daha fazla mal ve hizmet sağlanmasını mümkün kılar. Ancak sonunda ödünç alınan miktarın, kullanımından doğan faizle birlikte geri ödemesi gerekdir. Bazı kimselere göre kredi, para ile sağlanır.

yacak olan mal ve hizmetlerin temini yonemi olarak kabul edilmekte ise de uygulamada modern toplumlarda herkesin su veya bu sekilde kredi kullanmakta olduğu bir gercekir. Genç aileler yaşı olanlara göre daha fazla kredi kullanmak eğilimindedirler. Orta ve yüksek gelir düzeyindeki aileler düşük gelir düzeyindeki ailelere göre daha sık kredi kullanırlar.

Hizmet kredisi, başka bir deyimle belediye hizmetleri telefon, elektrik, su, havagazı vb. hizmetlerle ilgili faturalara günlük yaşamda sık rastlanır ve bireyler genellikle bunun bir kredi olduğu unuturlar.

Birçok kimse arabalarını taksit yoluyla alır, bu da kredi kaynakının başka bir şeklini oluşturur. Pek az kimse alacağı bir evin bedelini nakit olarak ödeyecek durumdadır. İpotek yoluyla alınan kredi, bir konuta bedelini öderken sahip olma geklidir. Ancak ipotek yoluyla sağlanan kredi, faiz vb nedenlerle masraflı olmaktadır.

Kredi, kaynakların birbiriley değişiminin (örneğin; zamanın paraya değişimi gibi) pahalı bir örneğini oluşturur.

Kredinin oluşturulması mali planlamada diğer kaynakların geliştirilmesi kadar önemlidir. Kredi itibarı karakter, kapasite, karşılık ve kapital gibi unsurlarla oluşturulabilir. Bu arada güven ve ülkenin ekonomik koşulları da kredinin diğer öğeleri olarak tanımamaktadır.

Gelir ve varlıkta olduğu gibi, kredi yoluyla sağlanacak yaşam düzeyi yönetimin etkinliğine bağlı olarak artar veya azalır.

Kredinin yönetilmesi, kredinin kullanılma zamanını ve miktarının saptanmasını içerir. Kredi, potansiyeli ve maliyeti anlaşılarak kullanıldığı zaman yararlı bir kaynak oluşturur. İnsansal kaynaklara (eğitim gibi), yapılacak yatırımların finansmanını da sağlayabilir. Ayrıca daha iyi ve daha sağlıklı bir aile yaşamı oluşmasında yardımcı olabilir. Yararları yanında kredinin üzücü sonuçlarının da olduğunu bir gerectir. Borçlar zamanında ödenmeyeince ücretlere alacakları tarafından haciz konmaktı veya mevcut mallar alınan borcun ödenmesi için yok pahasına satılabilmektedir. Kredinin gereksiz yere kullanımından kaçınmak veya kullandığı zaman en düşük maliyet üzerinden almaya çalışmak pek çok aile için onde gelen amaç olmalıdır.

Kredi yönetiminde dikkate alınacak başka bir konuda kredinin ne kadarının gereğinden fazla olacağının saptanmasıdır. Araştırmalar, güvenli bir ekonomik durumda olmak için borcun alıcı reisiniin maaşının % 20'sini geçmemesi gerektiğini göstermektedir. Buna göre kredi yönetiminde aşağıdaki yöntemlerin uygulanması önerilebilir:

1. Kredinin sadece "gerçek" kullanımlar için, başka bir deyimle uzun vadeli ödenecek büyük çapta satınalmalar için kullanılması
2. Kredinin aşırıya kaçmadan kullanılması
3. Bireyin ihtiyacı olan en düşük miktarda borç alınması.

Tıpkı diğer kaynaklarda olduğu gibi kredi de, amaca ulaşmada kusursuz bir faktör olabilmektedir. Buna karşılık etkili bir yönetimle, bireylerin amaçlarına daha etkin ve daha rahat şekilde ulaşmalarına yardımcı olabilir.

5.2. Ekonomik Kaynaklar Üzerinde Etkili Olan Faktörler

Yaşam biçimimi, meslek, eğitim, evlilik, çocuklar, yerleşim yeri ve emeklilik gibi yaşamla ilgili önemli kararlar ekonomik kaynaklar üzerinde etkili olmaktadır.

Yaşam biçimimi, ekonomik kaynakların nitelğini kullanımını belirler ve bir odak noktasıdır. Bazı bireyler için odak noktası çalışma bazıları için sağlık olabilir. Gündümüzde tüketim de bir çok insanın amacı ve bir yaşam biçimini olmuştur.

Bireyin değerleri, yetenekleri, ilgileri, amaçları, eğitimi ve iş olanakları meslek seçimini etkiler. Bu da geliri ve satın alma gücünü doğasıyla yaşam biçimini belirler.

Eğitim, meslek seçme olanağını genişletir. Bireyin zihinsel becerilerini ve bir mesleğe sahip olma olasılığını artırarak gelir dílzeugini etkiler. Eğitimin ve mesleki statlinin olumlu etkisi tüm yaşam boyunca sürebilir.

Evlilik, bireylere bazı olanakların yanı sıra ekonomik sorumluluk-

lar yükler. Bu sorumluluklardan ilki bütçeyi dengede tutacak bir para yönetim sistemini oluşturmaktır. Ayrıca aile üyelerinin geçimlerinin sağlanması ve belirli bir yaşam düzeyinin oluşturulması sorumluluğunun yanında, tasarruf ve yatırımları da teşvik eder.

Çocuklar, ebeveynler için bir amaç ve başarı duygusu sağladıkları gibi, yaşılıktı destek olur, ailenin adını ve geleneklerini sürdürür, evlilik bağını güçlendirirler. Bunun yanında çocuklar, ailenin faaliyetlerini sınırlar ve belirli bir ekonomik maliyetleri vardır. Bazı çiftler çocuk sahibi olmayı temel ihtiyaçlarını karşılayacak yeterli gelire sahip olanağa kadar erteleme eğilimindedirler.

Yerleşim yeri, hem konutun tipini hem de konutun bulunduğu yerini belirler. Yerleşim yerinin seçimi yaşam dilzeyi ile ilgili önemli bir konudur. Bazı kültürlerde kız çocukların ebeveynlerine yakın yaşamaları, bazılarda da erkek çocuğun ebeveynin yanında ya da yakınında yaşamaması beklenir.

Bartınma ihtiyacı ailenin yaşam dönemlerine göre değiştiği için ailenin bartınma ile ilgili kararları sürekli gösterir bir faaliyettir. Çocuklu aileler, aile içi etkileşim ve mahremiyet açısından ek alanlara ihtiyaç duyarlar. Ailede küçük çocuklar ve yaşlılar varsa konutta güvenlik büyük önem kazanır.

Bazı insanlar yeni iş olanakları, öğrenim yapma ve benzeri nedenlerle yerleşim yerlerini değiştirirler. Bunlar üretken nitelikli yer değiştirmelerdir ve geleceğe yönelik olup gelirde değişiklik meydana getirir. Ancak bu yer değiştirmenin nedenlerinin önemli bir kısmını tüketim yönelik hareketlilik oluşturur. Bu tür hareketlilik daha tamamen edici bartınma koşullarını sağlamak nedeniyle olabilir. Üretken nitelikte hareketlilik, yaşı ilerledikçe düşme gösterir. Eğitim düzeyi yükseldikçe üretken hareketlilik olsılığı artar fakat bir işte çalışma süresi uzadıkça azalır.

Genellikle ekonomik araçlar, ekonomik bağımsızlık olarak belirlenir. Ekonomik bağımsızlık belitli bir zamanda insanların çalışmadan, mevcut varlıklarının tümünlü yaşam biçimlerini değiştirmeye gerek kal-

madan yeterli gelir akışına çevirmeleridir. Gençlik yıllarda insanların çoğunun yeterli bir emeklilik geliri sağlamaları ekonomik amaçlarından biridir. Ancak şanssızlık, bilgi eksikliği gibi olumsuz nedenlerle emeklilik dönemi için düzenli bir tasarrufa başlanamaz. Emeklilik için ihtiyaç duyulan tasarruf miktarını saptamak güçtür ve çok sayıda faktöre bağlıdır. Örneğin; bireyin çalışmaya başladığı ve emekliye ayrılmayı planladığı yaşı, işin süreklilığı, ücret ve harcama kalıpları bu faktörler arasında sayılabilir.

5.3. Ekonomik Kaynakların Yönetimi

Ekonomik kaynakların yönetimi karmaşık ve yaşamın tüm alanlarına yayılmıştır. Ancak yönetilmelerine ilişkin rutin işler belirlidir. Yapılan araştırmalara göre, ekonomik kaynak yönetiminde yer alan fazlılıklar şunlardır.

Planlama aşaması:

- .Amaçların öncelik sırasının saptanması,
- .Standartların saptanması,
- .Yaşam açısından tüketim,
- .Para yönetimine ilişkin sorumlulukların verilmesi,
- .Ekonomik güvenceyi artırmak için bir plan yapılması,
- .Kayıt tutma yöneminin belirlenmesi,
- .Gelir ve harcamalarının saptanması,
- .Fanurların ödeneği.

Uygulama aşaması:

- .Kredi kullanımı,
- .Kredi limitlerinin korunması,
- .Satın alma işlemlerinin yapılması,
- .Beklenmedik harcamalar için tasarruf yapılması,
- .Yatırım tarihinin belirlenmesi,
- .Harcama alışkanlıklarının gözden geçirilmesi ve değerlendirilmesi
- .Gelir vergisinin hesaplanması,
- .Ekonomik bütümenin değerlendirilmesi.

Aile tüketici bir ünite olduğunundan üyelerarası ilişkilerin bir bölümlü tüketim faaliyetlerinde odaklanır. Ekonomik kaynakların yüze-

timinin büyük bir bölümü tüketimle ilişkilidir. Bunlar gelirin hangi amaçlara ayrılaceğι, satın alınacak ürünlerin kalite standartlarının saptanması, alışveriş yerinin belirlenmesi, yapılan harcamaların karşılığının alınması kadar harcama kayıtlarının tutulmasıyla ilişkili kararları da içeरir. Kararların sıklığı, niteliğι ve iletişim sadece ailede ekonomik açıdan iyi olduğunu belirtmez aynı zamanda grubun bir bütün olarak davranışabilme düzeyini de gösterir. Yapılan araştırmalar ailede erkeklerin sigorta, tasarruf, yatırım, otomobil ve vergi gibi belirli türdeki ekonomik kararları, kadınların ise genellikle yiyecek, kendilerinin ve çocuklarının giysileri konusunda karar verdiklerini göstermektedir.

Kadının dışarda çalıjuнı ailelerde genellikle kadın ekonomik kaynakların yönetiminde daha çok söz sahibidir. Kadının aile gelirine katkısı arttıkça ekonomik kaynak yönetimindeki etkinliği de artmaktadır.

Ekonominik kaynak yönetiminde genellikle kabul edilen 10 ilke bireylerin ve ailelerin ekonomik kaynaklarından en fazla tatmini sağlama larında yardımcı olabilir.

1. Amaçların, önceliklerin ve standartların saptanması

Amaçlar için zamanlama yapmak ve önceliklerini saptamak, onları ulaşmak için gerekli bir adımındır. Belirli olmayan amaçlar için önceliklerin saptanması güçtür. Önceliklerin saptanması ve zamanlama, aile üyeleri için hangi amaçların daha önemli ve acil olduğuna, hangilere daha az çaba ile ulaşılabileceğine karar vermede yapılabilir. Ayrıca amaçların maliyetlerinin ya da en azından tahminî bedellerinin saptanması gereklidir.

2. Ekonomik kaynakların analizi

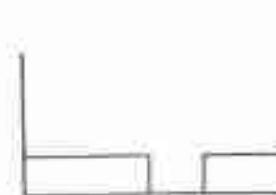
Ekonominik kaynakların analizinde gelir kaynağının, akışının ve miktarının saptanması gereklidir. Ayhık gelirleri, aylık giderleri ile tam bir paralellik gösteren pek az insan vardır. Yıllık gelir profilleri, problem olan durumların belirlenmesinde yardımcı olabilir ve yıl boyunca gelirin akışını verebilir. Gelir profilleri gelecek yıl için yapılabildiklerinde daha etkili olur.

sektoरlnde çalışan işçiler maaslarında bir artış olmadığı yıllarda bu profile örnek olarak verilebilir.

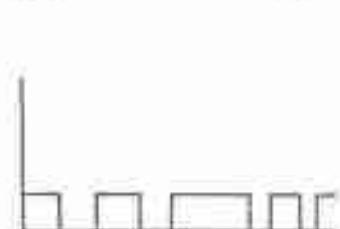

1. profil: Ücretle çalışan bireyler genellikle bu tip bir yıllık gelir profiline sahiptir. Bu çeşit gelir kalıbı büyük ölçüde tahmin edilebilir olması dolayıyla bütçelendirilmesi ve amaçlar üzerinde odaklandırılması en kolay olan gelir kalıbıdır. Devlet memurları, kamu

2. profil: Yılın belki bir ayından itibaren devam eden bir maaş artışını göstermektedir. Yılın herhangi bir zamanında maazına zam alan Ücretli bir işçi, derece farklıları alan devlet memurları bu profiliin tipik bir örneğini oluşturur.

3. profil: Bu profilde düzenli, ancak kesintili bir gelir durumu görülmektedir. Fabrikaların kampanya (geker fabrikası) süresinde çalışan işçiler bu profili bünyesinde yer alır ve gelirin olmadığı zaman periyodları düzenlidir ve tahmin edilebilir. Bu nedenle belirli aylar zarfındaki kesintiler hariç gelir tahmini yapmak mümkünündür. Böyle bir bilginin yararı ise, büyük ölçüde ve aynı aynı yapılan giderleri gelir gelmeyecek olan aylar hesabının dışında tutmayı sağlamasıdır. Gelirin gelmediği aylarda normal yaşam giderlerinin karşılanması için tascarruftan yararlanılabilir.

4. profil: Hiç gelir akışı olmayan dönemleri göstermekle beraber işsiz kalma zamanları genellikle düzenli şekilde olmaması açısından 3. profilden ayrılr. Mevsimlik iş olağına sahip narenciye veya pamuk toplayıcıları gibi mevsimlik

işçiler veya üretimin döngüsü zamanlar gibi tahmin edilemeyecek dönemlerde işsiz kalabilenler bu profil tipine giren yıllık gelir sahibi kimselerdir.

Gelirin olmazlığı süreler mali yönetimde yeni güçlükler getirdiği için genellikle bir endişe kaynağı olur. Uzun süreli amaçlar bir kenara itilerek yiyecek, konut, ulaşım, sağlık gibi acil ihtiyaçlar ön plana çıkar. Çalışan aylar zarfında gelir düzeyi düşük olduğu takdirde gelirin olmadığı aylar için tasarruf imkani da kalmaz. Ciddi problemler ortaya çıkabilir.

5. profil: Bu profil üretimine veya müsterisinin sayısına göre dalgalanma gösteren bir meslek sahibinin veya işadamının gelirini göstermektedir. Bu profile uygun düşen gelir sahibi ailelerde, özellikle genç ailelerde, ortalama aylık giderin üzerinde bir yaşam sürdürme ve borçlanma eğilimi vardır.

6. profil: Başlıca iki zirve ve yıl boyunca düzenli fakat düşük bir geliri göstermektedir. Çiftçi ailelerinin ilkbahar döneminde canlı hayvan ve güz döneminde hububat satışından sağlanan gelirleri bu kalbin bir örneği olarak gösterilebilir. Yaratıcı eserleri zaman zaman veya sık sık satabilen ressam ya da yazar gibi yararlı bireyler de bu profile uygun düşen bir yıllık gelire sahiptir.

7. profil: Yılda bir veya birkaç satır gerçekleştirilebilen ancak 6. profilde olduğu gibi düzenli bir gelire sahip olmayan sanatkarlar, yazarlar veya kendi hesabına çalışan benzeri meslek sahibi grupların gelir kalibini göstermektedir.

Bu profil daha küçük zirveler içerebilmesine karşılık büyük mikarda para sağlandığı zaman tek bir üretilenlik noktası oluşturmaktadır.

Yıllık gelir profilleri, bir yıl içinde giderin gelir ile uzlaştırılmasına açısından yararlı olmakla beraber planlamadan daha uzun bir süre için yapılması gerekmektedir. Yaşam boyu gelir profili, ailenin yaşam dönemleri süresince giderlerle gelirin uzlaştırılması ve gelecekteki yıllarda beklenen kazançların tahmininde daha yararlı olmaktadır. Yaşam boyu elde edilen kazanç, aile içinde kazançlarını birleştirenlerin sayısına, eğitim, meslek, cinsiyet, çalışmaya başlayan yaş gibi faktörlere bağlı olarak neden olmamaktedir.

Daha çok çahıma, mal mülk sahibi olma, yerleşim yeri, şans,ırk ayrimı gibi faktörler, aynı eğitim ve yeteneğe sahip aynı yaş grubundaki bireylerin ömr boyunca aynı miktar kazancı sağlayamama nedenleri olarak gösterilebilir.

Yaşam boyu gelir profilleri belirli mesleklerde yaşam silresince parasal gelirdeki değişikliklerin önceden görülmesine yardımcı olabilir.

Yaşam boyu gelir profillerinin 5 grupta incelenmesi mümkündür.

1. profilde düzenli bir şekilde ve maaslı olarak çalışan bir kimsenin gelir akışı görülmektedir. Gelir, çocuklukta başıarmaktı gençlik döneminde yavaş yaş yükselsek orta yaşılda bir düzlige ulaşmakta sonunda emeklilikte daha da daralarak emeklilik maaşı ödenmeleriyle son bulmaktadır.

2. profil ise, miras yoluyla varlık veya statüye ya da her ikisine sahip olan ve bu surette birikmiş parasal bir kaynaktan (bir fondan) erken yaşı dönerlerinde parasal gelir alan bireylerin gelir akışını ortaya koymaktadır. Bu kimselerin hemen yüksek bir gelir sahibi olmaları da mümkün değildir. Miras sahip olunduktan sonra gelirin izlediği yön, bireyin miras olarak

sahip olduğu varlığı koruma konusundaki yönetimsel yeteneğine, bireyin meslek ve verimliliğine de bağlı bulunmaktadır. Noktalı çizgiler, miras yoluyla elde edilen ana parada bir artış sağlayamamayı veya bu paradaki azalmayı göstermektedir.

3. profil, kazanmaya başlamadan önce uzunca bir hazırlık döneminden geçen mesleki eğitimi olan bir kimseye alt gelir eğrisini göstermektedir. Eğitim sırasında bireyin geçimi burs yoluyla, akraba, arkadaş veya hükümet yardımına sağlanabilir. Masrafların bir kısmını eğitim sırasında para kazanılarak karşılanabilir veya gelecekte sağlanacak gelire karşılık olarak ödülüne alınabilir. Düşük gelir süreci, seçilen sahadaki uzmanlık eğitiminine göre kısa veya uzun olabilir.

Gelirin izlediği yön, eğitim sürecinin sonundaki durumlara bağlıdır. (b) çizgisi eğitimini tamamlar tamamlamaz belirli bir maas alan ve mesleğinde ilerledikçe gelir artışları sağlayan bir kimsenin gelirini göstermektedir. (c) çizgisi ise eğitim sürecinin sonunda maas alan ancak yıllar boyunca pek az gelir değişiklikleri ile ömrünü geçiren kimselerin gelirini göstermektedir. Bazları seçikleri meslekte başarılı olamazlar gelirleri (d) çizgisi yönündedir.

Bir pratik ya da müsteri edinme veya iş kurma için zaman gereken sahalarında çalışan bireyler (a) çizgisinde görülmektedir. Sonunda bu grupluların geliri, maşlı grubun gelirinden daha yüksek olabilir.

4. profil, kendi hesabına çalışan, yaratıcılığına veya şansına güvenen bireylerin gelirini göstermektedir. Bu kişiler sürekli ve düzenli olarak çalışmasız ve dolayısıyla da düzenli bir ücret veya maşları yoktur. Bazı mimarlar, aktörler, yazarlar, spekülatörler, teşebbütsü sahipleri bu profilden örneklerini oluşturur. Bunlardan herhangi birini düzenli ge-

lir sahibi başka bir grup içinde bulmak mümkündür. Bu profil, yıllık gelire benzer yaşam boyu gelir profil kalibine sahip tek gruptur. Çünkü yaşam boyunca herhangi bir gelir zirvesi belirli bir yila ait zirve olabilir.

5. profil, kazanma gücü yüksek fakat süre yönünden kısa mesleklerdeki bireylerin gelirini göstermektedir. Profesyonel sporcular ve kazanma güçleri yaş ilerledikçe azalan kimseler bu profile örnektir. (a) çizgisi geçimlerini sürdürmek için ek iş bulamayanları gösterir.

(b) çizgisi ise gelirlerinin yüksek olduğu devrelerde biriken sermayelerinden sağladıkları yüksek geliri muhafaza edebilen veya profesyonel bir futbol oyuncusu olarak mesleğini tamamladıktan sonra antrenörlük gibi şöhretiyle ilgili bir işe çalışan kimseleri göstermektedir.

Yaşam boyu gelir profili uzun vadeli ekonomik değerlerin analizi için bir araç olup ekonomik güvence ve belirli amaçlar açısından gelişmeyi sematize etmeye son derece yararlı olabilir. Benzer durumlarda kimselerin tipik gelir profillerinin bilinmesi, bir aileye gelirinde meydana gelebilecek değişiklikleri önceden görme ve bu değişikliklere göre planlar yapmada yardımcı olabilir.

3. Yönetim uygulamaları için sistem oluşturma

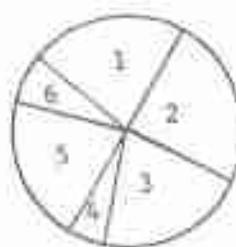
Farklı aileler gelirleri ile ilgili işlevleri düzenlemek için farklı sistemler uygularlar. Sadece aile reisinin çalıştığı aileler için etkili olan bir sistem, eşlerin ikisinin de çalıştığı bir aile için etkili olmayıabılır. Genellikle kullanılan sistemler şu şekilde açıklanabilir.

Finans planı sistemi

Ailenin finans planı sisteminde, bütçe uygulamasına dayalı olarak gelir planlı bir şekilde kullanılır. Eşler, sistemi işbirliği içinde yönlendirir ve gelir arzu edilen yaşam biçimini oluşturan gider kalibine göre planlayıp dağıtımıda birlikte hareket ederler. Çocuklar ekonomik

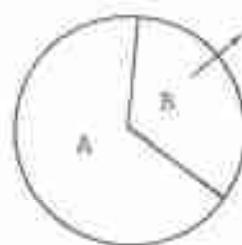
konuları anlayacak kendi ihtiyaç ve arzularını belirtecek yaşa gelince yetişkinlerle birlikte planluma işlemeye katılabilirler. Böyle bir plan alnenin yaşam biçiminin bir parçası olmaktadır.

Kısaca belirtmek gerekirse sistem amaçları, ihtiyaçları ve talepleri karşılayacak kaynakların analizi, neyin önemli olduğuna karar verilmesi ve analiz uyarınca para kullanımına ilişkin bir plan hazırlanması yönündedir.

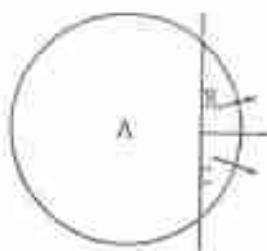
Tahsisat sistemi

Bu sisteme paranın belli bir kısmının gereklili harcamalarının tutarını veya bir kısmını için tahsis edilebilir. Koca, karısına genel olarak aile yaşamındaki belirli giderleri karşılayacak bir miktar para verir. Gelirin geri kalan kısmı ise kira, ev taksi gibi, yemekler, sigorta, vergiler ve diğer masrafları karşılamada kullanılır. Gelirleri düzensiz olan iş veya meslek sahibi kimseler tarafından bu sistemin uygulanması mümkün değildir. Tahsisat sistemi bazen düzensiz bir gelir akışında aile yaşamı için belirli bir maaş saptanmasında araç olarak kullanılabilir.

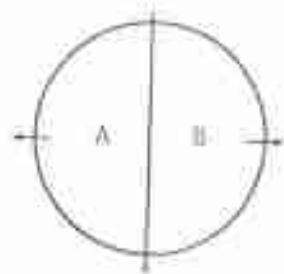
Eşit maas sistemi

Bu sistemde tüm aile masrafları toplam gelirden ödenir ve geri kalan miktar eşler arasında eşit olarak paylaşılır. Çoğunlukla kadının ekonomik bağımsızlığının olduğu ve sürekli şekilde geçtiği alelerde bu sistem uygulanabilir.

Yarı yarıya sistemi

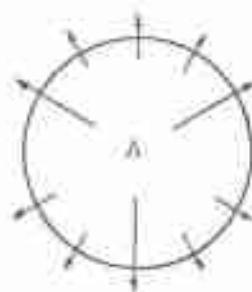
Bu sistem, toplam gelir ve giderlerin iki eşit kısma bölündüğü bir yöntemiidir. Sistem karı ve kocanın gelirin kendilerine düşen yarı hissesinin sorumluluğunu üstlenmeleriyle işler. Bu sisteme göre düzenli bir gelir ve bilinen masraflar kabul edilir, aksi halde eşit bir paylaşmanın yapılması mümkün değildir. Genellikle kadının evlilikten önce kendine ait bir gelirinin olması ve bağımsızlığını korumayı arzu etmesi, kadının yaşamını kazanması veya çocuk olmaması gibi durumlarda uygulanır.

Pay sistemi

Pay sisteminde isminden de anlaşılacağı gibi, eşlerden biri genellikle de koca gelir üzerinde tam bir kontrol kurar ve ihtiyaçlar ortaya

çıkışlarında veya istekler ısrarlı olduğunda az veya çok miktarda para verir. Bu sistem, babanın aile yaşamının tüm alanlarında kararlar verdiği ve tüm mülkün kontrolüne sahip olduğu patriarkal aile yaşamında görülmektedir. Sistemin gerçek geliri konusundaki pek az bilgiye sahip olan ailelerde de uygulanması mümkünündür.

4. Harcamaların ve usullerinin kontrol etmek için bütçe yapma

Genellikle, insanların ulaşıkları yaşam düzeyi, ekonomik amaçları ve bunalımları elde edilmesi arasındaki farklı boyutları ile tanımlanabilir. İnsanların para kullanımlarına ilişkin deneyimleri ve tutumları onların gelirin yeterliliğini, tutum duygusunu ve ekonomik güvenceyi nasıl algıladıklarını etkiler. Paranın yönetimi ile ilgili deneyim (yalnız harcamada değil) ekonomik seçenekleri arturabilir, ancak harcama kalipları bir kez yerlestirdi mi bunalımların değiştirilmesi çok güç ve yavaş olur.

Bütçe, tüm aile üyelerinin katılımı ile yapılmalıdır. Bütçe grubun, ıstek ve amaçlarını yansatan çeşitli mal ve hizmetlerin göstergesi olup yaşam standartını belirler. Uygulanabilir bütçeler, önceki harcamaların hatalı yanlarının belirlenmesi ile arzu edilen amaçlara ulaşmak için gerekli değişikliklerin yapılması esasına dayanır.

5. Kayıt tutma

Kayıt tutmanın önemi hali hazırda ve gelecekteki ekonomik yönetimin geliştirilmesinde yardımcı olmasıdır. Bazı aileler kayıt tutmaları halde harcamalarının amaçları ile uygunluğunu analiz etmezler.

Böyle bir durumda kayıt tutmak için harcanan çaba ve zaman boşça gitmiş olur.

6. Kredi kullanılması ve sınırlarının belirlenmesi

Ailelerin gereksiz kredi kullanımlarından kaçınılması gereklidir. Diğer kaynaklardan olduğu gibi, kredinin de amaçlara ulaşmadı sınırlayıcı bir etkisi olabilir. Fakat etkili bir yönetimle amaçlara daha erken ve uygun koşullarla ulaşılması sağlanabilir.

7. Tasarrufları artırma

Bir çok kimseyin yaşam boyu tasarruf olarak tutabileceği büyük mikarda parası olmazdır. Az mikarda olsa bile tasarruf etmeye mümkün olduğu kadar erken yaşlarda başlamak, geçerli faiz oranlarını göz önünde bulundurmak, bireyimleri en fazla gelir getirecek olan tasarruf kurumlarında tutmaz tasarrufun yönetiminde önemli noktalardır.

8. Varlığı erken ve sistemli oluşturma

Varlık scyrek olarak şans ve miras yoluya elde edilebilir. Yatırımlar için tasarruf yapma harcamalardan arta kalan miktarla bağlı olduğunda, tasarruflarda devamlılık olmayıpabilir. Varluğun yönetilebilmesi için konumunun ve değerlendirme durumunun bilinmesi ve düzenli aralıklarla kontrolle olunan kayıtların tutulması gereklidir.

9. Değerleri koruma

Değerlerin korunmasında en etkili yol onların sigorta estirilmesidir. Bundan başka yaşam sigortası, sağlık sigortası gibi sigorta türlerinden yararlanılması beklenmedik olayların neden olduğu kriz durumlarının geçirilmesinde etkili olabilir.

10. Düzenli kontrol yapma

Kaynakların kontrolü, uyarlama yapma ve gözden geçirmeyi gerektirir. Bu işlemde yıllık bir takvim oluşturularak, yapılacak ödemelerin tarihleri ve yaklaşık miktarları belirlenebilir. Ayrıca harcamaların, gelir ve yeni amaçlarla uzlaştırılabilmesi için değişiklik yapılması da gerekebilir. Bir ekonomik yönetim planı ulaşılılı sonuçlar ölçüsünde iyi bir planıdır.

Ekonominik kaynak yönetiminin arzu edilen sonucu, amaçların ve isteklerin mümkün olduğumca etkili bir biçimde karşılanması, ekonomik kaynakların korunması, riske girmeden varlık oluşturulması ve bu görevlerin tüm aile bireylerini en üst düzeyde tatmin edecek şekilde başarılmasıdır. Ekonomik kaynakların yönetiminde bir çok insanın arzu ettiği sonuçlardan biri de ekonomik bağımsızlıktır. Rahat bir emeklilik, ekonomik kaynak yönetiminin bir sonucu olarak kazanılan ekonomik bağımsızlığını bir kanıdır. Etkili bir ekonomik kaynak yönetimi, ekonomik kaynak akışını artırbılır ve gelecekteki amaçlar için tekrar kullanılmak üzere sisteme sokabilir.

6. ÇEVRESEL KAYNAKLARIN YÖNETİMİ

Hızla gelişen toplumlarda çevrenin niteliği insan yaşamını ilgilendiren önemli bir konudur. Çevresel kaynaklar fiziksel ya da sosyal olabilir.

6.1. Fiziksel Çevre Kaynakları

İnsanlığın devamı, kırulan kaynakların gelecekte kuşaklar için korunmasına bağlıdır. Ancak günümüzde toplumların tüketimleri sonucu ortaya çıkan tekrar kullanılması, devreye girmesi mümkün olmayan ankların uygun şekilde yok edilmesi de önem taşımaktadır.

6.1.1. Nüfus ve Çevre

Dünya nüfusunun giderek artması ve nüfusun kentsel alanlarda yoğunlaşması hava, su, toprak gibi sınırlı kaynaklara talebi artırmaktadır. Dünya nüfusu artıkça çevresel problemler ortaya çıkılmaktadır, mevcut olanlar daha da şiddetlenmektedir.

Nüfus artışı, doğal kaynakların kirletilmesi, miktarı ve bunlardan bazlarının yerine konularmamast ile yakından ilişkilidir. Özellikle nüfus yoğunluğunun yüksek olduğu alanlarda, insanlar hergün tonlarca atık üretmektedirler. Bu anklar hem çevre kirliliğine neden olmaktadır hem de insan sağlığı için tehlike oluşturmaktadır. Nüfus artışına bağlı olarak tarım alanlarının azalması sonucu üretimin artırılması için kimyasal gübre ve tarım ilaçlarının kullanımı göl ve nehir sularının kirletmesine neden olmaktadır. Ayrıca sabunların, deterjanların, kimyasal ve endüstriyel yan ürünlerin de su kaynaklarının kirletmesindeki payı küçümsenemez.

Büyük kentlerde endüstriyel atıklar, fabrikalardan çıkan zararlı gazlar ve taşıt araçlarının egzos gazlarının neden olduğu hava kirliliğinin insanlar, bitki örtüsü, hayvanlar, çevredeki yapı ve eşyalar

Üzerinde zararlı etkileri olmaktadır. Hava kirliliğinin azaltılması için alınan önlemler ise, ülke ekonomisine ek bir yük getirmektedir.

Gürültü de bir çevre kirliliği faktörü olarak ele alınabilir. İşime kaybına, psikolojik ve fiziksel rahatsızlıklara neden olan gürültü, yaşam alanlarında televizyon, radyo ve diğer ev ekipmanları tarafından产生的 gibi dış çevreden de kaynaklanabilir.

6.1.2. Kaynak Kullanımı

Ailenin doğal çevresi, insan enerjisine dönüşebilen besin kaynaklarını sağlamalıdır. Buna ek olarak doğal çevre vücut sıcaklığının belli bir düzeye tutmak için gerekli enerji kaynakları olan fosil yakıtları da bulundurmalıdır. Tüm aileler doğal çevreye olan bu bağımlılığı paylaşırlar.

Eski den beri insanların doğal çevre kaynaklarının tükenmez olduğunu düşünmeye alışmışlardır ve yaşam standartının enerjinin varlığına bağlı olduğunun farkında değildirler.

Enerji günlük yaşamda dayanıklı tüketim mallarının yapım ve kullanımının yanı sıra mal ve hizmetlerin taşınmasında, kitle yayınımlı jandaki haber, eğitim ve eğlence etkinliklerinde, sağlıklı, rahat, temiz ve uygun yaşam ortamının sağlanmasında kullanılmaktadır.

Aileler hem direkt hem de indirekt enerji kullanırlar. Direkt enerji kullanımını konutta tüketilen elektrik, gaz, fuel oil ve diğer enerji kaynaklarının kullanımıdır. İndirekt enerji kullanımı ise, arabalar, kağıt tabakalar, hazır yiyecekler ya da bekçi kolay giyim eşyalarının üretimi için enerji kullanımıdır. Tüketiciler bu malları tüketiklerinde, bunlar için harcanan enerjiyi de dolaylı olarak kullanmış olurlar.

Tüketiciler endüstriyel ürünlerin üretim şekilleri üzerinde doğrudan kontrol gücüne sahip değildirler. Ancak tüketiciler bir mali ambalajsız ve toptan satın alma, uygun depolama yoluyla indirekt enerji kullanımının malyetini düşürebilirler.

Gelir ve aile büyüklüğü enerji tüketimini etkilemektedir. Amerika

Birleşik Devletlerinde yapılan araştırmalarda beş veya daha fazla bireyden oluşan bir ailede birey başına düşen enerji maliyetinin iki bireyden oluşan ailededeki birey başına düşen enerji maliyetinin yarısından daha az olduğu, büyük ailelerin küçük ailelere göre, çocukların yetişme çağında olan ailelerin de ailenin diğer yaşam dönemlerine göre daha fazla enerji kullandıkları bulunmuştur. Ayrıca, insan enerjisinin yerini ekipman aldığından her iki eşin çalıştığı ailelerde bir eşin çalıştığı ailelere göre daha fazla enerji harcandığı saptanmıştır.

Ailenin yaşadığı konutun bulunduğu yer, büyüklüğü ve dizayını da enerji tüketimini etkilemektedir. Konuttaki pencere ve kapı sayısı arttıkça enerji tüketimi de artmaktadır. Ayrıca konutun yönü de enerji tüketimini etkilemektedir. Amerika Birleşik Devletlerinde yapılan bir araştırmada müstakil konutlarda yaşayan ailelerin apartman dairelerinde yaşayan ailelere göre % 35 oranında daha fazla enerji tüketikleri bulunmuştur. Yine Amerika Birleşik Devletleri'nde kent merkezine 20 mil ve daha fazla uzaklıktaki kırsal yerlerde yaşayan ailelerin, kente yaşayanlara oranla arabaları için % 42 oranında daha fazla yakıt kullandıkları saptanmıştır.

Türkiye'de Ankara kırsal yörede yapılan bir araştırmada da ailedeki birey sayısının, eğitim düzeyinin, konut alanının ve oda sayısının yıllık elektrik tüketimini üzerinde etkili olduğu belirlenmiştir.

6.1.3. Karar Verme ve Enerjinin Yönetimi

Enerji kaynaklarının ve çevrede bulunabilirliğinin yönetim işleminden önce gözden geçirilmemesi gereklidir.

Kaynakların yönetimi kavramı karar verme ile bağlantılıdır. Çevresel kaynakların yönetimi, sürekli kararlar dizisi olarak düşünülebilir. Ancak uygulamada aileler yaşam yerleri konusunda karar verirken konutlarında tüketeceğleri enerjiden çok, mahremiyet, yatırım, komşuluk ya da etkileyicilik gibi özellikleri dikkate alırlar.

Enerji tüketimi ile sonuçlanan günlük davranışlarının pekçoğu karar

verme ile değil, alışkanlıklarla ilgilidir. Yaşama alışkanlıklar ve davranışlarla ilgili küçük değişiklikler çok miktarda para ve enerji tasarrufu sağlar. Tüketiciler enerji kullanımıyla ilgili uygulamalarını gözden geçirerek enerjiyi en verimli şekilde nasıl kullanabileceklerine karar verebilirler. Düşük eğitim ve gelir düzeyindeki aileler, enerji kaynaklarını daha etkili biçimde kullanma konusundaki bilgi kaynaklarından yeterince yararlanamazlar. Bu nedenle genel anlamda eğitim, yaşantıların çevrenin ve kaynakların algılanması ve bunlardan en iyi şekilde yararlanılmasında etkili olabilir.

Enerji ve kaynak tasarrufu, giyim eşyası, konut, ev eşyası ve ekipman seçimi, serbest zaman faaliyetleri ile ilgili tercihleri ve yaşamın bütün diğer alanlarını kapsar. Bu alanlarda yapılan tasarrufun yaşam biçimini çok fazla değiştirmesi gerekmez. Faaliyetin yürütülmeye ilişkin olarak alışkanlıklarda yapılması gereken küçük değişikliklerle sağlanabilir.

Tasarruf, kit kaynaklarından daha fazla yararlanmanın en ucuz yolu olup, mevcut kaynakların dikkatli kullanımıdır.

Enerji tasarrufu üç kategoride incelenebilir.

1. Enerji kıtlığı yapılması. Enerji arzı kesilirse zorla enerji tasarrufu sağlanmış olur.
2. Ailenin yaşam biçimini etkileyebilecek bazı önlemler alınması (Özel arabayla daha az seyahat etme gibi).
3. Tasarruf konusunda dikkate alınması gereken bazı uygulamalar yapılması. Örneğin; konutların izolasyonu, endüstriyel süreçler, konutla ilgili daha verimli araç-gereçler ve boş harcanan ısının tutulmasını gerektiren uygulamalar gibi. Bu anlamda tasarruf "ürütim sağlayan tasarruf" olarak isimlendirilir. Amacı bazı işleri yaparken, alıştılmıştan daha az enerji kullanarak, gelecekte olabileceği bazı olumsuz durumları engellemektir.

Gerçekte tasarruf, enerji konusunda problemleri olan bir ülkeye, herhangi bir klasik enerji kaynağından çok daha fazla yardımcı olabilir.

Tasarruf en ucuz, en emin, en kolay üretilen bir alternatif enerji haline getirilebilir. Başka bir deyiyle tasarruf kaliteli bir enerji kaynağıdır. Enerji tasarrufunun benimsenmesinde en önemli faktör, bireylerin enerji konusunda bilinçli olmalarıdır. Bu faktör, bireyin enerji kaynaklarının sınırlı olduğunu ve fazla tüketimin, mevcut enerji kaynaklarını azaltığının farkında olması şeklinde açıklanabilir. Bu yönyle enerji tasarrufu, herkes için sosyal bir sorumluluktur.

6.2. Sosyal Çevre Kaynakları

İnsan, çevresiyle sadece etkileşim halinde olmayıp çevresini oluşturan en önemli faktördür. Çevrenin sosyal öğeleri aile, akraba, arkadaş, toplum ve ülkedir. Sosyal çevre, insan etkileşim sistemlerinin bileşimi olup, bireyin değerlerini, standartlarını ve amaçlarını etkiler. Sosyal çevredeki kurumlar, bireyin amaçlarına ulaşmasında ve çevreye uyumunda yardım etmek üzere bilgi ve hizmetleri sağlar.

Ekonomik kurumlar, aile yaşamının yönetiminde diğer çevresel kaynaklara göre daha geniş bir etkiye sahiptir. Bunlar bireyin yaşam düzeyinin yükseltilmesinde doğrudan etkisi olan kurumlardır. Tüketici standartları ve isteklerindeki hızlı değişimler bu isteklerin karşılanması için harcanan çabaların ve olağanların artmasına neden olmuştur. Bu da ekonomik büyümeyi sağlamıştır.

Bir politik kurum olan hükümetler, vatandaşların paylaşabilecekleri bir çok kaynağı sağlar. Buna karşılık bireylerin ve ailelerin de oy kullanma ve yasalara uyma gibi sorumlulukları vardır.

Etkili bir yönetim, çevresel kaynakların tanınmasını ve kullanılma yollarının geliştirilmesini ayrıca niteliklerinin bozulmadan gelecek kuşaklara aktarılmasını içerir.

KAYNAKLAR

- Baker, G. 1970. Patterning of Family Resources for Educability: Conceptualization and Measurement in Costa Rican Families. Unpublished Ph.D. dissertation, Michigan State University, East Lansing, Michigan 42-47. "Alınmıştır". Paolucci, B., Hall, O.A., Axinn, N.W. 1977. Family Decision Making: An Ecosystem Approach. John Wiley and Sons, New York.
- Bailey,A.W.1987. Social and Economic Factors Affecting the Financial Well-Being of Families. *Journal of Home Economics*, 79:2, 14-18.
- Burton, J.,1976. Reaction Paper to Human Resources in American Families, *Family Economics: Resources and Stability in an Era of Scarcity*, Proceedings of Western Regional Family Economics-Home Management Educators Conference. Provo, Utah, 59-71. "Alınmıştır". Rice, A.S., Tucker, S.M.1986. *Family Life Management*. Macmillan Publishing Company, New York.
- Cormier,R.1983. TimeManagement. *Canadian Home Economics Journal*, 33,120-123. "Alınmıştır" Rice,A.S.,Tucker, S.M.1986. *Family Life Management*. Macmillan Publishing Company, New York.
- Deacon,R.,E.,Firebaugh, F.M.1981. *Family Resource Management. Principles and Applications*. Allyn and Bacon, Inc.Boston.
- Feldman, L.P., Hornik,J.1981. The Use of Time: An Integrated Conceptual Model. *Journal of Consumer Researsh*, 7,407-419.
- Gladhart,P.M.1977. Energy Conservation and Lifestyles: An Integrative Approach to Family Decision Making. *Journal of Consumer Studies and Home Economics*, 1,265-277.
- Gladhart,P.M.,Zinches,J.J., Morrison,B.M.1978. Impact of Rising Prices Upon Residential Energy Consumption, Attitudes and Conservation Policy Acceptance.In S. Wolkov,ed., *Energy Policy In the United States: Social and Behavioral Dimensions*. New York: Praeger.
- Goebel, K.P.,Hennon,D.B.1982. An Empirical Investigation of the Relationship Among Wife's Employment Status, State in the Family Life Cycle, Meal Preparation Time, and Expenditures for Meals Away From Home. *Journal of Consumer Studies and Home Economics*, 6,63-78.

- Goebel, K.P., Hennion, D.B. 1983. Mother's Time on Meal Preparation, Expenditures for Meals Away from Home and Shared Meals: Effects of Mother's Employment and Age of Younger Child. *Home Economics Research Journal*, 1, 169-188.
- Goodenough, W.H. 1971. Culture, Language, and Society. Addison-Wesley, Reading, Massachusetts. "Alınmışır". Rice, A.S., Tucker, S.M. 1986. Family Life Management. Macmillan Publishing Company, New York.
- Gönen, E. 1986. Konutlarda Enerji Kullanımı (Kırsal Kesim Örneği). TÜYAP, Enerji Tasarrufu Semineri Tebliğleri, 8-9 Ocak, İstanbul.
- Graham, R.J. 1981. The Role of Perception of Time in Consumer Research. *Journal of Consumer Research*, 7, 335-342.
- Gross, J.H., Crandall, E.W., Knoll, M.M. 1980. Management for Modern Families. Prentice-Hall, INC, Englewood Cliff, New Jersey.
- Hogan, M.J., Paolucci, B. 1979. Energy Conservation: Family Values, Household Practices and Contextual Variables. *Home Economics Research Journal*, 7, 4, 210-218.
- Kelly, J.R. 1973. "Three Measures of Leisure Activity. *Journal of Leisure Research*, 5, 56-65.
- Kundak, S. 1958. Factors Related to Use of Time in Homemaking Activities by Selected Turkish House-Wives. Basılılmamış Master Tezi.
- Lundy, R. 1982. It's About Time, Pamphlet Accompanying Workshop Presentation, Santa Rosa, California. "Alınmışır". Rice, A.S., Tucker, S.M. 1986. Family Life Management. Macmillan Publishing Company, New York.
- Meerlo, J.A.M. 1970. Along the Fourth Dimension: Man's Sense of Time and History. John Day, New York. "Alınmışır". Rice, A.S., Tucker, S.M. 1986. Family Life Management. Macmillan Publishing Company, New York.
- Morrison, B.M., Gladhart, P.M. 1976. Energy and Families: The Crisis and the Response. *Journal of Home Economics*, 15, 18.
- Nickell, P., Rice, A.S., Tucker, S.M. 1976. Management in Family Living. John Wiley and Sons, Inc., U.S.A.
- Nickols, S.Y., Fox, K.D. 1983. Buying Time and Saving Time: Strategies For Managing Household Production. *Journal of Consumer Research*, 10, 197-206.

- Paolucci,B.,Hall,O.A., Axinn,N.1977. Family Decision Making: An Ecosystem Approach. John Wiley and Sons, New York.
- Rice, A.S.,Tucker,S.M.1986. Family Life Management. Macmillan Publishing Company, New York.
- Richmond,M.L. 1976. Beyond Resource Theory: Another Look at Factors Enabling Women to Affect Family Interaction. *Journal of Marriage and Family*.38,257-266.
- Sanik,M.M.1981. Division of Household Work: A Decade Comparison. *Home Economics Research Journal*. 10,175-180.
- Stafford,K.,Backman,E.,Dibona,P.1977. The Division of Labor Among Cohabiting and Married Couples. *Journal of Marriage and the Family*.39,43-57.
- Stafford,K.1983. "The Effects of Wife's Employment Time of Her Household Work Time". *Home Economics Research Journal*. 11,257-66
- Steidl,R.E.1969. An Ecological Approach To the Study of Family Managerial Behavior. In *The Family Focus on Management Proceedings of A National Conference*. American Home Economics Association, Washington D.C.22-24.
- Walker,K.E.1969. Homemaking Still Takes Time. *Journal of Home Economics*. 61:8, 622.

